

21 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 21 maj

Sid.

Svar på interpellation av herr Arvidson om åtgärder mot sexuella våldshandlingar, m. m.	3
Införande av ett s. k. mellanöl	8
Om handelsbojkott av sydafrikanska varor	38
Statsdepartementens organisation och arbetsformer	61
Anslag till vissa forskningsråd, m. m.	93
Anslag till teknisk forskning	104
Anslag till främjande av forskning på jordbrukets område	105

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 21 maj

Bevillningsutskottets betänkande nr 32, ang. ändring i förordningen om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m.	8
Utrikesutskottets utlåtande nr 7, om avbrytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika och om handelsbojkott av sydafrikanska varor	38
— nr 8, ang. vissa av Europarådets rådgivande församling antagna rekommendationer och resolutioner	61
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 31, ang. antalet statsdepartement och statsråd utan departement	61

Fredagen den 21 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 270, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469).

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med andra kammarens talman ävensom med talmanskonferensen ber jag att få meddela, att höstsessionen kommer att börja måndagen den 18 oktober 1965 kl. 14.00.

Jag vill vidare meddela att talmanskonferensen i dag behandlat ansökningar från ledamöter om bidrag för studieresor utomlands. En förteckning på inkomna ansökningar och beviljade bidrag finns hos sekreteraren.

Om åtgärder mot sexuella våldshandlingar, m. m.

Hans excellens herr statsministern Erlander hade tillkännagivit, att han vid detta sammanträde ämnade besvara herr Arvidsons interpellation om åtgärder mot sexuella våldshandlingar, m. m. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga fogat vid detta protokoll. Hans excellens herr statsministern ERLANDER erhöll nu ordet och anförde:

Herr talman! Såväl vikten av det

ärende som herr Arvidson har interpellat om som nödvändigheten av att på detta stadium av riksdagens arbete spara tid har gjort att jag låtit dela ut till kammarens ledamöter mitt interpellationssvar. Jag kan därför inskränka mig till att hänvisa till det utdelade svaret. Jag kanske emellertid får göra ett par påpekanden.

I början av svaret återfinns en statistik rörande antalet brott som kommit till polisens kännedom. Jag har i dag på morgonen fått del av de preliminära siffrorna — alltså inte de slutliga — även för 1964. Jag tillåter mig, herr talman, att för den intresserades kännedom läsa upp de siffrorna, som inte finns i det utdelade svaret.

År 1964 var antalet mord och dråp 61, antalet försök till mord och dråp 84, antalet fall av vållande till annans död 293 och antalet våldtäkter 639.

Tendensen rubbas alltså inte särskilt mycket om även 1964 års siffror medtages i serien.

Efter en redogörelse för det statistiska underlaget och för de försök som från forskningens sida gjorts att utröna sambandet mellan brottslighet och påverkan genom film och annat konstaterar jag i slutet av mitt svar att det är ett allvarligt problem, som herr Arvidson har tagit upp till diskussion. När det gäller filmen kan jag omtala att vi har givit den sittande filmutredningen i uppdrag att undersöka, vilka möjligheter som finns att spåra ett samband mellan brottslighet och film. Vi har vidare använt tryckfrihetsförordningens möjligheter till ingripanden mot skildringar av grovt våld. Jag tror inte att en ytterligare skärpning av hittills tillämpad praxis på den punkten skulle med-

Om åtgärder mot sexuella våldshandlingar, m. m.

föra någon förbättring av det allvarliga samhällsproblem som interpellanten har berört.

Herr ARVIDSON (h):

Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt tack för det utförliga svar jag har fått på min interpellation.

Med stort intresse har jag tagit del av den brottsstatistik varmed svaret inleds, och jag måste säga att statistiken på vissa områden är skrämmande. Jag uppmärksammar vidare att statsministern i vissa fall håller med mig, och det gläder mig. Således noterar jag att också statsministern i förekomsten av våldtäkter och andra grova sexualbrott ser ett mycket allvarligt problem.

I svaret nämns vidare att jag anar ett visst samband mellan sexualförbrytelser och pornografi, och statsministern säger att det är möjligt att ett sådant samband finns. Ja, herr statsminister, jag tycker det är ytterst värdefullt att få höra detta sista, att det är möjligt att ett sådant samband finns. Om jag inte kan anföra något vetenskapligt bevis för vad jag tror, så är kanske inte detta det väsentligaste i sammanhanget — betydligt viktigare tycker jag det är att förebygga den fara som är möjlig.

Av intresse är också att ta del av den i Förenta staterna publicerade och här åberopade rapport enligt vilken barn och ungdomar kan påverkas av att man i film skildrar brott, våld och brutalitet av olika slag. Här är det alltså fråga om vetenskaplig undersökning och inte vad man tror.

I anknytning till detta kan jag också nämna att jag under mina många år som nämndeman i en häradsrätt har fått uppleva att en åtalad yngling öppet har erkänt att han har fått uppslaget till sitt brott genom film. Av tidningsnotiser att döma är det förresten ingen ovanlig företeelse att film inspirerar ungdomar till brott.

Statsministern berör också min efter-

lysning av strängare praxis vid tillämpning av tryckfrihetsförordningen. Den måste vara restriktiv, heter det, och ingripanden med åtal och beslag bör ske bara i grova fall. Ja, må så vara, men det hindrar inte att folk i allmänhet och oroliga föräldrar i synnerhet står undrande när de ser hur pornografialster väljer ut över vårt land. Till på köpet intjänar författarna miljonbelopp på dessa alster. Det är inte underligt att det finns folk som reagerar.

Nu skall jag villigt erkänna — det har jag också gjort i min interpellation — att jag är helt övertygad om att den litteratur och den film jag i detta sammanhang påtalar kan vara i stort sett utan skadeverkningar för stora grupper. Dessa människor har nått en sådan personlighetsutveckling och en sådan mognad att de förmår sovra de yttre intryck som väljer över dem. Säkerligen har också en hel del ungdomar denna förmåga.

Vi måste emellertid räkna med att det även finns en grupp som inte nått fram till en självständig personlig mognad och inte har möjlighet att stöta ifrån sig intrycken utifrån. För dessa måste en sådan litteratur bli helt förödande. De är inte tillräckligt starka för att personligen kunna ta ståndpunkt. I vårt samhälles uppbyggnad har det alltid varit en ledande och genomgående princip att de svaga skall skyddas. Denna princip är själva grunden i en demokratisk samhällsbyggnad. Ett samhälle som utelämnar de svagare i stället för att värna om dem har kommit ganska långt bort från de fundamentala principerna i vårt svenska samhälle.

Det torde framgå, att den begäran jag har framställt inte på något sätt har att göra med åsiktsdirigering. Den är helt enkelt ett utslag av samhällets skyldighet att värna medborgarna, och särskilt de yngre, som vi skall försöka hjälpa fram till en så god start som möjligt.

Statsministern sammanfattar sitt svar

Om åtgärder mot sexuella våldshandlingar, m. m.

genom att deklarerar, att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på det allvarliga samhällsproblem som våldsbrotten utgör. Jag är glad över denna förklaring. Statsministern fortsätter emellertid, att man knappast torde komma till rätta med dem genom de åtgärder som jag efterlyser. Den saken skall inte jag döma om, men i statsministerns inledande sats i stycket efter brottmålsstatistiken, där statsministern säger: »Det är givet att dessa brott måste bekämpas med alla till buds stående medel» finner jag ändå en liten ljuspunkt, som ger mig en förhoppning om att man efter hand på ett bättre sätt skall bemästra det ömtåliga problem som jag har berört i min interpellation och i mitt anförande här.

Med dessa ord ber jag ännu en gång att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt tack.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Som fullständig outsider i hithörande sammanhang borde jag kanske inte blanda mig i denna debatt, men jag kan inte neka till att jag i likhet med herr Arvidson är djupt bekymrad över de företeelser i tiden som det här rör sig om, d. v. s. de grova sexualförbrytelse, mordet och våldtäkterna, företeelser som ytterst bottnar i en minskad respekt för andra människors kroppsliga integritet och kanske även i bristen på sedliga normer.

Hans excellens statsministern är, av svaret till herr Arvidson att döma, på intet sätt blind för att de sexuella våldsbrotten utgör ett allvarligt samhällsproblem och att man här måste angripa de bakomliggande orsakerna. Men herr statsministern lämnar inget bidrag till problemens lösande. Statsministern står här — och kanske vi andra också — med relativt tomma händer. Att saken är komplicerad vill jag inte förneka. Saken är förvisso inget statistiskt problem — men jag fäster mig vid den star-

ka ökningen av antalet våldtäktsbrott, vilka från att tidigare ha hållit sig vid omkring 500 om året år 1964 hade ökat till 639. Det är alltså en ökning med 25 procent.

Jag anser att herr statsministern gått förbi en väsentlig sak i detta sammanhang, och det är närmast det som gjort att jag har tagit till orda i detta ärendet. Jag syftar på den uppluckring som skett i fråga om statsmakternas handhavande av såväl tryckfrihetsförordningens bestämmelser om företeelser som sårar tukt och sedlighet som filmcensuren — det senare är kanske allvarligast i sammanhanget. Därmed har man öppnat dammluckorna för en allt stridare ström av pornografiska alster, böcker och filmer av tarvligaste slag, tillförande utgivare och producenter stora ekonomiska förtjänster. Till yttermera visso tilldelas filmerna nationalbelöningar och får därmed högsta betyg på salongsfärdighet. För några år sedan drabbades boken »Jag var kärlekskonstens mästare» av beslag, åtal och straff, men i år går vida värre tryckalster fria, vartill kommer att allt flera filmer av dubiös karaktär släpps fram, sedan filmcensuren desavouerats. Den ena boken eller filmen måste vara sensationellare, pikantare och råare än den andra för att uppmärksammas och kunna säljas.

Statsministern hänvisade till att vi inget vet om hur massmedia påverkar de enskilda människornas beteende. Det är riktigt, men det är, herr statsminister, inte uteslutet att vissa individer med snedvridet driftsliv genom exempelvis en eggande film så påverkas att dunkla krafter kommer i rörelse med ett våldsbrott som följd. Genom att regeringen, trots att man ingenting vet härom, ändrat på tidigare praxis när det gäller brott och mer eller mindre släppt Barabas lös — det är kanske ett något hårt ord, men det ligger ändå något i det — har regeringen tagit på sig ett stort ansvar eftersom den har ryckt bort det skydd som den hittills-

Om åtgärder mot sexuella våldshandlingar, m. m.

varande censuren otvivelaktigt har utgjort. Många människor frågar sig, herr talman, var gränsen går för vad som kan tillåtas. Vissa minimikrav på yttre hyvs och ordning måste väl ändå iaktas. Kunde något människoliv räddas genom en återgång till en något större restriktivitet, vore det väl, herr statsminister, värt priset.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag är inte övertygad om att den siste ärade talaren har rätt när han säger att nya principer har vunnit insteg vid behandlingen av dessa ting från justitieministerns sida.

Så länge jag har tillhört regeringen har vi alltid haft den principen att när det gäller våldsskildringar så har vi varit strängare. Däremot har vi ansett det vara i hög grad oklart huruvida pornografi i vanlig mening — vad vi nu lägger in i det begreppet — har något samband med en ökad kriminalitet. På den punkten har vi därför varit mycket försiktiga. Jag tror att om den ärade kammaredamoten går igenom de åtal som tidigare har väckts, kommer han att finna att de är grundade på dessa principer. När det gäller skildringar som direkt stimulerar till våldstendenser har vi även i år varit mera restriktiva än när det gäller skildringar som går under beteckningen pornografi. En kombination av pornografi och våld kan ju lätt uppstå, men i det fallet har det inte skett någon förändring i Kungl. Maj:ts eller rättare sagt justitieministerns praxis.

Herr Jacobsson varnade för tolkning av statistik, och det är naturligtvis alldeles riktigt. Den sifferserie som jag läste upp, och där jag för ordningens skull tog med även 1964 års siffror, är värd att behandlas med den största varsamhet, och jag funderade länge på om det var någon idé att publicera den; den har också lett till ett omedelbart missförstånd här i kammaren. Jag har ju redan i mitt interpellationssvar sagt att

om det är på någon punkt som statistiken är svårbedömbär så är det när det gäller antalet till polisen anmälda våldtäkter. I interpellationssvaret har redovisats för en undersökning beträffande dessa fall. År 1962 klarade polisen upp 391 våldtäktsanmälningar. Det har visat sig att det i 166 fall av dessa var fråga om falsk angivelse — det förelåg alltså ingen våldtäkt. Detta konstaterande kan kanske ge en föreställning om hur utomordentligt ovissa och osäkra dessa siffror är. Jag vågar vidhålla det påståendet att det kanske vore säkrare att se på den efterföljande sidan i interpellationssvaret och den där återgivna statistiken beträffande de brottslingar som blivit dömda till frihetsstraff. Där kan man konstatera att antalet för våldtäkt dömda har hållit sig relativt konstant, nämligen vid 42, 32, 39, 45 och 31. De innebär en kraftig minskning under år 1964 jämfört med den polissiffran som angivits. Det är ytterligare en maning till att behandla polissiffrorna med den största varsamhet. Jag tror inte att det går att spåra någon stegring i detta fall hur man än vänder på det.

Med anledning av båda inläggen får jag kanske — trots att jag vet, herr talman, att kammaren sitter och längtar efter öl — ändå tillåta mig att ta upp ett par mera principiella resonemang. Jag har i interpellationssvaret försökt visa att det bland alla, som har sysslat med dessa problem, råder en utomordentlig osäkerhet beträffande sambandet mellan sexuella skildringar och brottslighet. Jag vågar påstå att ingenting tyder på att man har kommit ett sådant sammanhang på spåren, inte ens med de mycket stora och omfattande undersökningar som gjorts genom den amerikanska senaten. Däremot har man nog funnit, om en lekman får tillåta sig att formulera det, att skildringarna värken i filmen eller i litteraturen ändrar nämnvärt på en människas konstitutiva egenskaper. Är vi aggressiva till vår läggning så tycker vi att det är roligt att läsa om våldshandlingar, och vi dras till filmer som

Om åtgärder mot sexuella våldshandlingar, m. m.

skildrar aggressivitet. Är vi mera milda och stillsamma så väcker dylika filmer och skildringar bara en stor vantrivsel; man tycker att det inte är särskilt lustigt att behöva syssla med sådant.

Däremot torde det förhålla sig så att många omständigheter kan öka en aggressiv läggning hos enskilda människor, bland annat dåliga hemförhållanden och tvång att vistas ute därför att man saknar en hygglig bostad. Till de ting som ökar aggressiviteten hör enligt vår bedömning också skildringar av våld och kanske framför allt våldshandlingar som visas på film och i TV.

Ja, herr talman, detta är en ren lekmanakonstruktion, och människor som har sysslat närmare med dessa problem tycker väl att den är löjväckande. Men vi måste ju ändå som politiker ha någon uppfattning om hur man skall tackla problemet. Det är denna bedömning som ligger bakom när vi säger att sexualskildringar, såvitt vi kan se, inte nämnvärt påverkar människorna, men att det däremot finns en risk för att våldsskildringar kan öka de anlag för aggressivitet som finns hos människor; lyckligtvis bara hos en minoritet.

Men viktigare än att undersöka de möjligheter till påverkan via film och TV, som finns, är det enligt min uppfattning att undersöka de bakomliggande omständigheter som skapat underlaget för aggressiviteten, alltså bostadsförhållanden, sociala förhållanden, arbetslöshet, gängbildningar på grund av att bostadsproblemen inte är lösta, o. s. v. Där tror jag inte att vi står tomhänta, herr Jacobsson, och det är där stötarna skall sättas in.

Hur svårt det i själva verket är att veta vad man skulle förbjuda för att hindra sådan här påverkan, det framgår bl. a. av en engelsk undersökning som Furuhammar redogjort för i sin mycket intressanta bok. Han säger att ett av de ytterst få fall i materialet, där man tydligen direkt kan bevisa att en påverkan föreligger, gäller en pojke som omedelbart efter det han sett en film med en

utförlig eldsvådeskildring gick ut och blev pyroman. Ja, det är sannolikt riktigt att detta samband fanns. Men skall vi förbjuda visning av film som skildrar eldsvådor, därför att det finns risk att en människa i något fall blir så itänd av vad som visas att vederbörande själv går ut och ökar antalet eldsvådor? Det är ju inte så osannolikt att vederbörande blivit pyroman även om inte filmen visats. Just detta exempel illustrerar, tycker jag, hur kolossalt svårt det skulle vara att ge sig in på att säga: det där är någonting som eggas upp, det skall vi akta oss för. Men likväl är det bra att man undersöker dessa problem.

Jag skulle verkligen vilja rekommendera den amerikanska senatsundersökningen till ett studium inte bara med tanke på den fråga vi nu diskuterar utan även ur många andra synpunkter. Brottsligheten i Amerika har ökat fullkomligt katastrofalt — stegringen av brottsligheten här i Sverige är ju ingen jämfört med stegringen i Amerika. I detta land, som vi brukar beteckna som mycket puritanskt, är normerna för t. ex. pornografiens lössläppande mycket hårdare än här. Men bara under de nio första månaderna år 1964 steg — herr f. d. ambassadör i Amerikas förenta stater; ja, herr talmannen är ju ingalunda skyldig till detta! — antalet mord med 10 procent, antalet våldtäkter med 21 procent och antalet bilstölder med 16 procent. I detta sedliga land stegrades våldtäkterna under en del av fjolåret med 21 procent — den siffran är väl ändå ganska intressant.

Men låt mig samtidigt räcka interpellanten en hjälpsande hand inför dessa siffror. En undersökning visar nämligen att antalet våldsprogram i TV — alltså icke sexualprogram — har ökat från 16 procent år 1954 till 50 procent under senare tid. Den amerikanska privata TV-industrin arbetar alltså till hälften med program, som undersökningen själv kallar för våldsprogram. Siffran 50 procent har stått sig från år 1961 till år 1964. Den var alltså inte någon tillfällighet.

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

Jag kan mot bakgrunden av den ideologi, som jag här har tillåtit mig anföra, inte annat än se ett samband mellan intensiteten i våldsprogrammen och intensiteten och ökningen i våldsbrotten, i synnerhet om man tar hänsyn till att det nu är många fler tittare som ser på amerikansk TV. Man har beräknat att varje kväll klockan åtta 17 miljoner amerikanska barn sitter och tittar på TV. Om det ligger någonting i teorien om en ökning av våldsassessiviteten genom våldsskildringar, och man samtidigt vet att TV-tiden i så stor utsträckning upptas av våldsskildringar, är det ganska naturligt även för en lekman som mig att dra den slutsatsen, att justitieministerns bedömning — en lekmanamässig bedömning, men han är ju skyldig att göra en bedömning av detta, eftersom han nu innehar justitieministerposten — stämmer ganska väl med resultaten av den utredning som här finns.

I Amerika finns en privat TV. I senatsrapporten står följande, som jag tillåter mig att översätta något fritt. Jag har rapporten här, men jag tror att kamraren skulle högre uppskatta mitt försök att tala svenska än engelska. Min översättning låter så här:

Rapporten ger en intressant bild av TV-bolagens programpolitik. Med önskvärd tydlighet framgår att man inom de större bolagen är väl medveten om den dragningskraft som våldsprogram utövar på tittarna. Om någon ansvarig producent eller annan TV-man söker sanera inslagen av våld, sex och blod, inträffar det inte sällan att han får ett meddelande från högre ort om att lägga in mera »action» i handlingen eller, som en av de ledande i Columbia Broadcasting System yttrade: Det skall vara mera brudar, bröst och hejsan!

Herr ARVIDSON (h):

Herr talman! Jag får tacka herr statsministern för den statistik han senast lämnade. Den hade jag inte hört talas om tidigare. Statsministern kallar sig

för lekman, och då har väl jag ännu större anledning att kalla mig för lekman.

Jag uttalade i mitt första anförande, att vi i mångt och mycket var överens. Jag tycker nog att vi efter statsministerns senaste anförande är överens i ganska många avseenden. Jag tror att jag med tillförsikt kan se tiden an, och jag kanske kan räkna med just sådana positiva åtgärder från regeringen som jag tidigare antytt. Jag ber än en gång att få framföra mitt tack.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Trots det som statsministern sade är vi nog inom vida kretsar av det svenska folket av den uppfattningen att praxis i fråga om filmcensur och övrig censur de senaste åren har uppluckrats, inte när det gäller våld, det vill jag inte påstå, men när det gäller ren pornografi av vanligaste slag. Jag anser att detta kan skapa en jordmån för sexuella förbrytelser.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 19 mars 1965 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 94, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1969 (nr 253)

om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker;

2) förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 (nr 159);

3) förordning om ändrad lydelse av 1 § rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521).

I propositionen hade föreslagits införande av ett s. k. mellanöl, som i fråga om högsta alkoholhalt och skattesats avsåges ligga mellan det nuvarande ölet och starkölet.

Mellanölet hade avsetts få en alkoholhalt av högst 3,6 viktprocent. Motsvarande procenttal för det nuvarande ölet och för starkölet skulle bibehållas vid 2,8 respektive 4,5.

Skattesatsen för det nya ölet hade föreslagits bli 96 öre för liter. Någon ändring avsåges icke beträffande skattesatserna för övriga maltdrycker.

Mellanölet skulle enligt förslaget få säljas under samma betingelser som det nuvarande ölet. I fråga om utskänkning hade dock föreslagits möjlighet till vissa begränsningar.

De nya bestämmelserna voro avsedda att träda i kraft den 1 oktober 1965.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I. de likalydande motionerna I: 709, av herr *Mattsson m. fl.*, och II: 833, av herr *Sjönell m. fl.*,

II. de likalydande motionerna I: 727, av herr *Rönnberg m. fl.*, och II: 851, av herr *Lundmark m. fl.*,

III. de likalydande motionerna I: 731, av herr *Näsström m. fl.*, och II: 857, av herr *Engkvist m. fl.*,

IV. motionen II: 796, av herr *Hamrin* i Jönköping,

V. motionen II: 813, av herr *Berglund*,

VI. motionen II: 856, av herr *Dickson*,

VII. motionen II: 858, av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

Det i motionerna I: 727 och II: 851 framställda yrkandet avsåg upphävande av ölförsäljningsförordningens bestämmelser om kommunalt veto mot årsutskänkning av öl.

I motionerna I: 731 och II: 857, II: 796, II: 813 samt II: 858 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 304, av herr *Schött m. fl.*, och II: 376, av herr *Wennerfors m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om sådan ändring i bestämmelserna om maltdrycksförsäljning och maltdrycksbeskattning, att ett s. k. mellanöl med en högsta alkoholhalt av 3,6 viktprocent kunde introduceras och saluföras under förhållandevis fria former.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen med avslag å de likalydande motionerna I: 731, av herr *Näsström m. fl.*, och II: 857, av herr *Engkvist m. fl.*, motionen II: 796, av herr *Hamrin* i Jönköping, motionen II: 813, av herr *Berglund*, samt motionen II: 858, av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*, måtte antaga de vid Kungl. Maj:ts proposition nr 94 fogade förslagen till

1) förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker;

2) förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 (nr 159); samt

3) förordning om ändrad lydelse av 1 § rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521);

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 304, av herr *Schött m. fl.*, och II: 376, av herr *Wennerfors m. fl.*,

2) de likalydande motionerna I: 709,

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

av herr Mattsson m. fl., och II: 833, av herr Sjönell m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 727, av herr Rönneberg m. fl., och II: 851, av herr Lundmark m. fl., samt

4) motionen II: 856, av herr Dickson, måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I sitt yttrande över motionerna I: 727 och II: 851 hade utskottet bland annat ifrågasatt, om det i ölförsäljningsförordningen föreskrivna kommunala vetot över huvud taget fyllde någon uppgift. Utskottet förväntade, att Kungl. Maj:t snarast möjligt skulle taga upp frågan om villkoren för ölförsäljningen, såväl utminutereringen som utskänkningen, till omprövning.

Reservation hade avgivits av herrarna *Wärnberg, Tage Johansson, Erik Filip Petersson, Gustafson* i Göteborg, *Engkvist, Eriksson* i Bäckmora och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande bort i vissa angivna delar hava den lydelse, reservationen visade,

dels att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 731, av herr Näsström m. fl., och II: 857, av herr Engkvist m. fl., motionen II: 796, av herr Hamrin i Jönköping, motionen II: 813, av herr Berglund, samt motionen II: 858, av herr Johansson i Skärstad m. fl., måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 94 och därvid fogade författningsförslag,

dels ock att utskottet bort under en punkt C hemställa, att riksdagen, om propositionen nr 94 bifölles, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att frågan om alkoholkonsumtionen måtte följas med uppmärksamhet och, i den händelse en intensifiering av denna skulle ske i samband med det s. k. mellanölets införande, åtgärder måtte vidtagas för reklamens begränsning.

Reservanterna hade i fråga om det kommunala vetot ansett, att detta icke saknade nykterhetspolitisk betydelse. Det måste, enligt reservanterna, vara den lokala kännedomen hos de kommunala myndigheterna, som i första hand borde ligga till grund för bedömningen av frågan om en lokal vore lämplig för utskänkning eller om en restauratör vore den lämplige att handha utskänkningsen.

Herr **WÄRNBERG** (s):

Herr talman! Även om jag ogillar det mesta som står i bevillningsutskottets betänkande, vill jag dock instämma med utskottet i vissa fall men särskilt på en punkt, nämligen när utskottet säger att mellanölets nykterhetspolitiska betydelse har överdimensionerats av såväl anhängare som motståndare. Låt mig samtidigt få tillägga att den mycket omtalade opinionen för ett nytt, som det heter, fylligare öl också är överdimensionerad i fantasien.

Jag vill även konstatera att utskottets betänkande denna gång är av annan karaktär än det som avgavs av utskottet vid ärendets tidigare behandling år 1957. Vid den tidpunkten var skälet för utskottets tillstyrkande av mellanölets införande helt av nykterhetspolitisk natur. Man ville främja en övergång från spritdrycker till maltdrycker eller, med andra ord, man ville att folk skulle dricka alkoholsvagare sorter. I dag har utskottet reducerat ärendets betydelse till en smakfråga och till en fråga om att tillfredsställa konsumenternas önskemål. Den nykterhetspolitiska effekten bryr man sig mindre om.

Jag hälsar denna tillnyktring — om jag i detta sammanhang får använda ett sådant uttryck — med tillfredsställelse, därför att den ger debatten en renhårigare karaktär. Vi reservanter kan av naturliga skäl knappast föra någon smakdebatt, även om åsikterna på denna punkt går mycket isär. Det finns mig veterligt inte några officiella tes-

ter på hur de olika sorterna smakar. Tidningarna har försökt göra vissa tester, vilka pekar på att det råder en ren varumärkessuggestion. Det finns enligt dessa prov inte några större smakskillnader. Å andra sidan är jag inte mannen att avgöra vem som har rätt eller fel. Jag tänker i stället fortsätta att framhärda i de nykterhetspolitiska synpunkterna. Jag hävdar nämligen fortfarande att vissa risker föreligger vid försäljning i livsmedelsbutiker av en så pass alkoholstark maltdryck som den nu föreslagna. Utöver dessa risker står den av finansministern föreslagna och av utskottet tillstyrkta åtgärden i uppenbar motsatsställning till den av statsmakterna klart uttalade målsättningen att främja en övergång från starkare till svagare sorter. Utskottet skriver visserligen att man torde kunna räkna med en minskning av starkölskonsumtionen vid en fri försäljning av mellanöl, men man bestrider inte att pilsnerdrickan kommer att trängas tillbaka.

Av det sagda framgår att man hoppas kunna tränga tillbaka starkölet, alltså den dryck som man en gång införde för att konkurrera med ännu starkare saker — en konkurrens som ju inte lyckats så särskilt bra.

Jag har en känsla av att bevillningsutskottets majoritet innerst inne inte tror ens på denna mycket svaga förhoppning. I går justerade nämligen utskottet sitt betänkande över statsinkomsternas beräkning för kommande budgetår, och därvid ställde sig utskottet bakom kontrollstyrelsens beräkning om den skatt som kan beräknas inflyta genom skatten på den ölsort vi i dag diskuterar. Dessa beräkningar innebär dels att 40 procent av nuvarande pilsnerkonsumtion skulle flyttas över till mellanöl, dels en ren konsumtionsökning med 10 procent. Den beräknade nedgången av starkölskonsumtionen antogs vara så liten att den inte satte några som helst spår efter sig i inkomstberäkningen. Någon nedgång i sprit-

Ang. införande av ett s. k. mellanöl
konsumtionen beräknades heller inte alls.

Därmed har utskottet inte bara utdömt 1957 års bevillningsutskotts åsikter utan dessutom grusat finansministerns förhoppningar om ett alkoholföräringmönster liknande Danmarks. Finansministern uttalade ju ganska nyligen sådana förhoppningar i ett interpellationssvar i andra kammaren. Danskarna har som bekant en total alkoholkonsumtion som ligger bara obetydligt över den svenska men med tonvikten lagd på öl.

Över huvud taget tror jag att det är svårt att göra internationella jämförelser. Visst har danskarna lyckats med att överföra alkoholkonsumtionen på maltdrycker, men man får inte glömma bort att övergången skedde under en tid då chockprishöjningar genomfördes på spriten. Vidare är den danska statistiken inte rättvisande därför att all skattefri försäljning som sker på båtar inte är med i statistiken. Västtyskarna som haft mycket större ökning av ölkonsumtionen än danskarna har inte lyckats alls med att begränsa spritkonsumtionen, utan den stiger i takt med ölkonsumtionens stegring.

Utan att känna omständigheterna och miljön i främmande länder är det nära nog omöjligt att säga vilken väg och vilket mönster vårt land kommer att följa. Jag skulle dock vilja anföra en liten särmening från den schablonuppfattning som råder om berusade och alkoholskadda svenskar vid jämförelse med andra länders alkoholholproblem, och den meningen är att svenskarna nog klarar den jämförelsen hyggligt och bättre än de flesta tror. Exempelvis kan vår trafiknykterhetslagstiftning bli en skola för andra och är också på väg att bli det.

Om kontrollstyrelsens beräkningar håller streck, och det tror jag att de gör, kommer det svenska alkoholmönstret inte att bli likt det danska utan snarare likt det tyska, och det betyder under alla förhållanden att alkoholkonsumtionen per invånare i landet kommer att

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

stiga avsevärt, vilket väl inte kan vara lovvärt. Om det bara är fråga om dessa 40 procent som kommer att övergå från pilsnerdrickat till mellanölet och en konsumtionsökning på 10 procent, betyder det kanske inte mer än en 10-procentig ökning av alkoholkonsumtionen per invånare, men skulle vi få det mönstret att vi får den danska ölkonsumtionen utan nedgång av spritkonsumtionen, skulle vi få en tredjedel större alkoholkonsumtion — ren alkohol — per invånare. Med samma mönster som Tyskland skulle vi få en fördubblad alkoholkonsumtion per invånare.

Om alltså en internationell jämförelse är omöjlig att göra, så är det däremot fullt möjligt att göra en jämförelse med förhållandena i vårt eget land före kriget då vi hade en ölsort med 3,2 procent alkoholkonhalt som då orsakade stor otrivsel kring serveringar och försäljningsställen och som dessutom enligt 1944 års utredning var anledning till cirka 10 procent av det totala fylleriet. Genom sänkningen av ölets alkoholkonhalt i början av 1940-talet till 2,8 procent sjönk ölets andel i fylleristatistiken ned till 2 å 3 procent av totala antalet fylleriförseelser under samma försäljningsformer, och där hade ölets andel i fyllerisiffran sedan legat. Jag finner det därför bevisat att berusningseffekten stiger avsevärt mera än procentökningen av alkoholkonhalten och att riskerna för ökad otrevnad och större fyllerifrekvens är så pass stora att det fria konsumtionsvalet mellan olika drycker måste stå tillbaka för allmännyttan.

I detta sammanhang måste också erinras om trafikriskernas ökning, då det nu föreslagna mellanölet kommer att ha avsevärt större styrka och avsevärt högre berusningseffekt än den 3,2-procentiga förkrigspilsnern. Efter vad jag kan förstå, kommer två å tre flaskor öl att göra en bilförare kriminell, om han eller hon kör lämplig eller kanske snarare olämplig tid efter förtäringen.

Det är självfallet inte den nya ölsorten i och för sig som vi reservanter och

motionärer vänder oss emot, utan distributionsformen och lättillgängligheten. Vi tycker att det ligger i sakens natur, att det är en väsentlig skillnad på systembolagspersonalens förmåga att säga nej till överförfriskade, till minderåriga och till missbrukande kunder än den förmåga och vilja som kan finnas hos livsmedelshandlaren.

I förevarande utskottsbetänkande behandlas också ett motionspar, i vilket man kräver avskaffande av kommunens möjligheter att säga nej till årsutskänkning av öl. Utskottet har visserligen avstyrkt motionen men har gjort en skrivning som bra mycket liknar en beställning. Reservanterna har samma åsikt som utskottsmajoriteten om klämmens innehåll, men vill ha en annan motive-ring. Vi hävdar nämligen att kommunerna är de som bäst kan bedöma konsekvenserna av ölutskänkningstillstånden, framför allt ur ordningssynpunkt. Det är kommunerna som får stå för kostnaderna och svara för trivseln. Då bör också kommunerna få ha det förtroendet att få ha kvar beslutanderätten i denna fråga likaväl som de har det i de flesta andra ordnings- och trivselfrågor i kommunen.

Vad slutligen gäller alkoholreklamen kan vi reservanter inte komma ifrån att reklamens syfte är att öka försäljningen. Så är förhållandet på alla övriga varuområden, och alkoholkhaltiga drycker utgör naturligtvis intet undantag. Åtgärder som verkar konsumtionsbefräjande för alkoholkhaltiga drycker har allmänt inte accepterats i vårt land.

Hitintills har väl genom en rad åtgärder reklamen kunnat hållas inom rimliga gränser, men om riksdagen i dag beslutar om införandet av ett nytt öl, jämförbart med tillverkningen i grannländerna, uppstår en ny situation. Då kommer säkerligen en såväl utländsk som svensk reklamvåg att följa dels för öl men dels också för starkare dryckessorter. För att stävja en sådan utveckling har reservanterna föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om åt-

gärder för att motverka alltför flitigt reklamerande.

Herr talman! Låt mig sammanfatta reservanternas synpunkter! Vi vill inte överdriva skadeverkningarna av den nya ölsortens införande och distributionsform men finner av tidigare erfarenheter att skadeverkningar kommer att uppstå. Hur stora är svårt att säga, men vi finner det klart att ökad otrivsel och fylleri kommer att uppstå. I ett sådant läge måste allmännyttans intresse gå först och det fria konsumtionsvalet stå tillbaka, detta så mycket mera som vi tror att någon större opinion för det nya ölet inte funnits hos allmänheten före den något ansträngda mellanölskampanjen.

Vidare vill vi inte att den kommunala självstyrelsen skall begränsas, när det gäller utskänkning av alkoholdrycker, samtidigt som vi på andra punkter ökar kommunens inflytande. Slutligen vill vi att alkoholreklamen hålles i någorlunda strama tyglar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

I herr Wärnbergs anförande instämde herrar *Lars Larsson* (s), *Manne Olsson* (s), *Tage Johansson* (s), *Rikard Svensson* (s), *Wådg* (s), *Dahl* (s), *Erik Svedberg* (s), *Näsström* (s), *Magnusson* (s), *Gunnar Pettersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Erik Olsson* (s) och *Hedström* (s).

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Skall man döma av det förhandsintresse som har utvecklats kring frågan om införande av mellanöl, är det väl troligt att många människor tänker sig denna dryck som årets verkligt stora schlager. En stor del av pressen har engagerat sig i denna kampanj som om det gällt genomförande av en stor social välfärdsfråga. Dagens Nyheter passade på att stå till tjänst med en privat omröstning bland riksdagsledamöterna. Det får väl betecknas som

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

en mycket ovanlig åtgärd i ett ärende, där man inte kände till propositionen. Ännu löjligare ter sig vissa andra inslag i denna förmenta kulturkampanj. Jag vill bara erinra om studentuppväkningar hos regeringen, namninsamlingar i akademiska kretsar, där akademiska lärare satt sin prestige i pant för mellanölets välsignelser. Här var det tydligen ingen invändning mot värdet av namninsamlingar.

Den största bristen i det förslag, som vi nu går att behandla, är att här inte föreligger någon som helst utredning angående de nykterhetspolitiska verkningarna av försäljning av mellanöl på sätt som nu föreslås. Propositionen i frågan sysslar mest med en beskrivning av den nuvarande situationen, men redovisar inga synpunkter på mellanölets inverkan ur nykterhetspolitisk synpunkt i egentlig mening. Det hade varit intressant, om man i propositionen hade funnit åtminstone ett försök till att på något sätt klara upp den roll, som denna dryck kommer att spela i nykterhetssammanhang.

Nyligen begärde riksdagen en utredning om alkohol- och nykterhetspolitiken efter ett förslag av ett enhälligt beredningsutskott. Som bakgrund till detta förslag redovisade beredningsutskottet flera fakta i den nuvarande nykterhetspolitiska situationen, och jag ber att få referera några.

Utskottet säger, att alkoholfrågan kvarstår som en av samhällets viktigaste, och fortsätter: »Antalet omhändertaganden för fylleri i städerna under år 1964 visar en ökning sedan sista året före 1954 års reform från 17,1 per 1 000 invånare över 15 år till 31,6 eller med 85 procent. . . . Antalet fylleriförseelser av personer i åldrarna 15—17 år är i förhållande till motsvarande folkmängd fortfarande omkring tre gånger större nu än 1954 . . . » Utskottet tillägger, att fylleristatistiken visar att samhället genom den hittills förda nykterhetspolitiken icke lyckats förebygga missbruk av alkohol och tillfogar: »Be-

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

horet för framtiden av effektiva samhällsinsatser i nykterhetsfrämjande syfte synes därför uppenbart.» Utskottet anger sedan vissa problem som bör utredas och klarläggas. Jag citerar bara en punkt: »Bland dessa förhållanden, som vart och ett måste anses vara av vikt att undersöka från nykterhetspolitiska utgångspunkter, kan nämnas... bruk av alkoholsvaga drycker och eventuell invänjningsverkan av sådan konsumtion.»

Med hänsyn till det beslut om utredning som riksdagen nyligen fattat vore det väl riktigast att nu inte gå händelserna i förväg utan invänta resultatet av utredningen. Såsom herr Wärnberg nämnde har utskottet resonerat om vilken dryck mellanölet egentligen skulle ersätta. Man kommer fram till två alternativ dels att det skall ersätta starkölet, dels att det skall ersätta pilsnern. Utskottet är nog närmast av den uppfattningen — om man får tolka själva ordvalet — att det blir pilsnern som i stort sett kommer att ersättas. Jag kan citera vad en av våra största dagstidningar den 25 februari i år skrev i en ledare som behandlade denna fråga: »Vi är övertygade om att riksdagen inför folkmajoritetens krav skall acceptera Strängs proposition och därmed befästa folkets rätt att slippa dricka pilsner.» Det torde vara den bedömning, som är riktigast i detta sammanhang.

Man kan inte komma ifrån att införandet av mellanölet kommer att resultera i en ökning av den totala alkoholkonsumtionen med alla vådor det medför. Vad som kanske är det allvarligaste är att man ökar den förtärd alkoholmängden just i de situationer där riskerna för de små alkoholmängdernas skadeverkningar är störst, t. ex. inom trafiken och andra känsliga arbetsområden. Med hänsyn till den fria försäljningsformen kan man också räkna med att mellanölet får rollen av en lätt åtkomlig tillvänjningsdryck för unga människor. Vi har också erfarenheterna

av det 3,2-procentiga ölet att falla tillbaka på, och de visar att detta öl orsakade ofta betydande besvär ur ordningssynpunkt och att det är tillräckligt starkt för att orsaka ölalkoholism.

Det vore många flera synpunkter att anföra i denna fråga. Herr Wärnberg har emellertid utförligt redogjort för situationen i ett större sammanhang. Jag ber därför, herr talman, att få instämma i hans anförande och yrka bifall till reservationen.

Herr ERIKSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Reservanternas huvudrepresentant, herr Wärnberg, har som vanligt på ett mycket sakligt och sobert sätt redovisat de synpunkter och de värderingar som det organiserade nykterhetsfolket lägger på den fråga som vi i dag har att behandla. Det är en deklaration och en redovisning, som är helt fri från de lidelser, som alltid brukar mobiliseras fram när det gäller diskussioner av detta slag.

Därför är det en redovisning och en deklaration som de som är av annan uppfattning respekterar och tar fasta på, särskilt som herr Wärnberg dessutom inte hade mycket att invända mot utskottets behandling och skrivning utan ansåg, att utskottet hade behandlat detta ärende på ett lugnt och lidelsefritt sätt. Det är därför egentligen inte så mycket att säga från utskottets sida. Utskottet har framhållit att den uppmärksamhet som denna fråga har rönt i den offentliga debatten är högst överdriven. Det är en uppmärksamhet som i vissa fall övergått till en lidelse från såväl anhängarnas som motståndarnas sida och som egentligen inte hör till diskussionen.

Jag tror i likhet med herr Wärnberg att man har all anledning att dämpa ner sig. Ölkonsumenterna är inte precis underförsörjda när det gäller såväl tillgång som val av öl, men å andra sidan kan det väl inte vara en form av riksolycka, om man nu på marknaden

inför en ny ölsort till de övriga, en ölsort som tycks vara dominerande i flertalet länder.

Det är därför, herr talman, som jag inte kan inse varför vi med utgångspunkt från denna fråga skulle föra en nykterhetspolitisk debatt, som herr Erik Filip Petersson tycks önska. Jag vägrar faktiskt som utskottets representant att gå in i en nykterhetspolitisk debatt, eftersom jag personligen anser att detta mera är en smakfråga än en nykterhetspolitisk fråga. Herr Wärnberg tycktes också vara inne på detta. Men nu kan jag kanske inte diskutera smakfrågan med herr Wärnberg, eftersom han föredrar att dricka stockmust när jag dricker öl, och då smaken är »forskellig» kan vi inte föra ett vettigt resonemang om den saken heller.

Vidare är det en sak som jag tagit fasta på när det gäller en motion som väckts i anledning av propositionen, och det gäller frågan om reklamen. I detta fall tycker jag nog att utskottet borde ha haft en annan skrivning. Tyvärr kunde jag inte vara med vid betänkandets justering — det är möjligt att jag om jag haft tillfälle att vara med kunnat påverka skrivningen. Vid införandet av en ny ölsort på marknaden kommer nämligen alltför många kommersiella intressen med i bilden. Det kommer troligen att bli en alldeles onödigt omfattande reklam, som naturligtvis kan påverka människorna att åtminstone pröva smaken på den vara som det reklameras om. Jag tycker att detta är olyckligt och knyter därför stora förhoppningar till det önskemål som utskottet här ger uttryck åt, nämligen att både inhemska och utländska ölproducenter, och även starkspritproducenter, i detta avseende skall visa återhållsamhet när den nya ölsorten införes. Eftersom kommersiella intressen här kommer in i bilden, är jag dock rädd för att det önskemål, som sålunda framföres, inte blir så respekterat som vi egentligen skulle ha önskat. Jag skulle därför — om det funnits någon möj-

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

lighet därtill utan att träda rättsgränserna för nära — helst ha sett att man förbjudit all slags reklam för alkoholhaltiga drycker vid tidpunkten för införandet av den nya ölsorten.

När det gäller det kommunala vetot vid ölutskänkingen är det väl otvivelaktigt på det sättet, att det existerar någonting som med rätta kan kallas ett verkligt ölkrångel och som många gånger kanske väcker mera löje än har några positiva effekter. Jag ansluter mig därför helt till vad utskottet på denna punkt framhåller, nämligen att finansministern vid lämpligt tillfälle bör ompröva villkoren beträffande såväl utminuterung som utskänkning av öl.

Herr talman! Mer har jag inte att säga utöver vad utskottet anfört i detta ärende, utan jag ber med det sagda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Efter herr Erikssons mycket hovsamma kritik av mitt införande borde jag kanske inte ta till orda, men jag vill säga, liksom jag sade i mitt första anförande, att jag ogillar det mesta som står i bevillningsutskottets betänkande.

För mig är detta en nykterhetspolitisk fråga, medan det för herr Eriksson är en smakfråga, och det är kanske svårt att diskutera de två sakerna på samma gång. Jag vill upprepa vad jag tidigare sagt, nämligen att jag anser att införandet av ett konsumtionsöl av det slag det här gäller bör få anstå med hänsyn till samhällsintresset. Jag tror att det föreligger risker — som jag inte vill överdriva — för ökad otrevnad och i viss mån ökning av antalet fylle- riförseelser och liknande negativa verkningar, om detta öl införes på marknaden. Jag är alltså på det klara med att jag inte vill medverka till införandet av mellanöl, eftersom det här gäller en nykterhetspolitisk fråga.

Vad sedan gäller ölkrånglet, kan jag nog hålla med herr Eriksson om att

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

det finns ett sådant krångel. Men det finns krångel på alla områden här i landet, liksom i de flesta andra länder. Om vi studerar förordning efter förordning, skall vi finna, att det är mycket som vållar krångel. Men det finns en mening bakom det hela, och det finns en anledning till att man skapat krångel — man har sökt att vinna något därmed. I detta fall gäller det om en kommun skall få avgöra, huruvida viss årsutskänkning skall få förekomma — och det kan jag inte anse såsom något krångel. Att kommunerna, länsstyrelserna eller polismyndigheterna skall få avgöra, huruvida årsutskänkning kan medges, kan inte ha så mycket med krångel att göra. Det är inte mer krångel än när en byggnadsnämnd skall avgöra hur ett hus skall se ut — för att ta en annan förordning som ligger på det kommunala planet. Jag kan upprepa massor av fall, där kommunen har en beslutanderätt som man inte vill ta ifrån den. Jag tycker att det är kommunen som på bästa sätt kan bedöma, huruvida en ölservering kan vålla otrevnad, om ordningsproblem föreligger i en viss stadsdel eller på ett visst utskänkingsställe, och om vederbörande innehavare är lämplig eller inte lämplig för sin uppgift. Detta kan en kommun avgöra bättre än polismyndigheten, som kanske finns på många mil därifrån, eller länsstyrelsen.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Det 3,6-procentiga starköl, benämnt med det förskönande namnet mellanöl, som föreslås få flöda fritt i vårt land kommer, om detta förslag genomföres, att få allvarliga konsekvenser ur nykterhetssynpunkt. Självfallet strävar anhängarna av mellanölet att så långt det finns någon möjlighet förringa varje sådan verkan av ölet, men jag vill ändå inledningsvis påvisa några fakta som bör observeras.

En flaska 3,6-procentigt mellanöl motsvarar i alkoholsammanhang ungefär en sup av 4 cl brännvin. Två flas-

kor 3,6-procentigt mellanöl är i vissa fall tillräckligt för att åstadkomma ratt-onykterhet.

Konsumtion av öl tillsammans med användande av narkotika har blivit något mycket vanligt, vilket tidningarna gett vittnesbörd om på senare tid. Öl är en vanlig tillvänjningsdryck för ungdomen. Herr Wårnberg påpekade, vilket jag också vill understryka, att när det tidigare fanns 3,2-procentigt öl, så uppgick pilsnerfylleriet till 10 procent.

Det är i detta sammanhang intressant att konstatera, att vi för en kort stund sedan behandlade en interpellation i en annan betydelsefull fråga. Jag kan koppla samman dessa båda frågor och säga, att alkoholdryckerna i många fall mycket starkt medverkar i sådana brottsammanhang, som det talades om i den viktiga interpellation, som statsministern för en stund sedan besvarade.

När man talar om smaksynpunkter och påstår att nykteristerna inte kan uttala sig om dem, så vill jag säga att det för nykteristen är fullkomligt likgiltigt om vi har 3,6-procentigt öl eller inte. Nykteristen har inte druckit vare sig 2,8-procentig pilsner eller starköl med en alkoholprocent på 4,5, och inte kommer han att dricka 3,6-procentigt öl heller. Var och en bör förstå, att när vi talar mot införande av 3,6-procentigt öl, så är det ur social och samhällslig synpunkt. Det är alltså inte några personliga synpunkter som ligger bakom vårt ställningstagande.

Är det då någon fara med att införa ett mellanöl. Jag har tagit med mig material från det tillfälle då denna fråga tidigare behandlades, nämligen år 1957, och skulle vilja erinra om vad man då sade.

Professor Lennart Goldberg, som har gjort en del undersökningar på detta område har framställt frågan: »Hur stor kvantitet maldrycker av olika halt måste man då förtära för att någon verkan skall kunna påvisas?» Han anför att av alkoholdrycker med mindre än två procent alkoholhalt framkallas

ingen verkan. Så fortsätter han: »Är alkoholhalten över två procent kan man mycket snabbt påvisa påverkan. Vid två flaskor torde, i varje fall om alkoholhalten är 3,2 procent, ett visst antal människor visa mätbar påverkan. Vid tre flaskor 2,6- eller 3,2-procentig pilsner kan en viss minskning i funktionsdugligheten konstateras hos flertalet mätliga alkoholförtärare.»

Sedan går professor Goldberg över till en annan fråga: »Betyder detta någonting praktiskt? Kan effekten av smärre mängder maltdrycker iakttagas på funktioner, vilka förekommer i det praktiska livet?» Han konstaterar: Även i praktiska prov, t. ex. bilkörning, började den mätbara påverkan vid en blodalkoholhalt vid 0,35—0,4 promille, vilken i genomsnitt torde kunna uppnås efter tre flaskor öl av 3,2 procent eller närmare fyra flaskor av 2,6 procent. Försämringen var markant, 25 till 30 procent, efter förtäring av tre till fyra flaskor öl av 3,2 procent.

Det är alltså en vetenskapsman som kommit fram till detta resultat.

Har då pilsner och 3,6-procentigt öl betydelse ur fyllerisynpunkt? Jag skulle gärna vilja citera något av vad en av svensk politikens mest dominerande personer har sagt i det sammanhanget när frågan behandlades förra gången. Per Edvin Sköld uttalade då följande:

»Kommer inte detta i sin tur att leda till trafikrisker? För inte mer än en vecka sedan» — det var ett beslut som fattades 1957 — »beslöt vi här att skärpa kravet på nykterhet vid ratten och bestämde, att alkoholhalten i blodet icke fick överstiga 0,5 promille. Skall vi då veckan efter besluta att släppa lös i allmänna handeln ett öl, som gör att bilförare lätt får upp alkoholhalten över den gräns som har satts för straffbarhet? Jag kan inte tycka att detta är konsekvent eller bra.»

Det är ungefär samma förhållande i dag som år 1957; ingenting har egentligen förändrats i det fallet.

De siffror som jag nämnde när jag

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

konstaterade att två flaskor mellanöl kan medföra rattonykterhet, gäller för en man som väger 70 kilo. Från riksdagens upplysningsbyrå har jag fått dessa uppgifter, men man skulle också själv ha kunnat räkna ut det.

För att gå över till en annan grupp bilförare, de kvinnliga, så har de i regel mindre kroppsvikt och följaktligen en större grad av påverkan. Den s. k. fördelningsprocenten är dessutom mycket lägre för kvinnans del. Hon påverkas därför starkare och hastigare än mannen vid samma alkoholförtäring.

Jag skulle även vilja relatera ytterligare några av de ord som Per Edvin Sköld yttrade, då denna fråga behandlades av riksdagen förra gången. Han yttrade: »Nu innefattar det i dag föreliggande förslagskomplexet även införandet av spärrlistor på alkoholmissbrukare. De nykterhetsvårdande myndigheterna skall föra upp folk på spärrlistorna, och dessa människor skall i butikerna vägras köpa sprit. På det sättet blir kanske en del missbrukare avstängda. Det blir ett gefundenes Fresen för dessa människor att då i stället få detta mellanöl, som de kan köpa i livsmedelsbutiken och använda som surrogat för det brännvin de inte får köpa.»

Per Edvin Sköld sade vidare: »Nu är det så» — det har vi många bevis på från våra alkoholistanstalter — »att t. o. m. missbruk av klass II på 2,8 procent kan medföra delirium tremens.»

Man kan då inte gärna påstå att det här rör sig om någonting fullkomligt oskyldigt då man vill införa mellanöl och att man bara vill införa en dryck som nära nog kan jämföras med stockmust, som det tidigare sagts i debatten. Vetenskapsmännen konstaterar att det ingalunda är på det sättet, och jag vill inte fränkänna Per Edvin Sköld hans omdöme i detta fall. Han har givetvis mycket stor möjlighet att kunna bedöma hur detta mellanöl kommer att verka. Jag måste säga att behandlingen av denna fråga är mycket egendomlig. Det gäl-

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

ler en omstridd sak, det kan inte bestridas. Det har också varit en mycket stark diskussion om vi skall ha 3,6-procentigt starköl i fri handel, men trots detta har man inte försökt sig på att utreda vilka verkningar det får.

Den man som varit med i regeringen under hela tiden är finansminister Sträng. År 1954 satt finansminister Gunnar Sträng med i regeringen, och då förde han en restriktiv politik emot detta s. k. mellanöl. År 1957 lade finansministern fram ett förslag om att vi ur nykterhetspolitisk synpunkt skulle få ett 3,6-procentigt öl; det skulle vara bra därför att då dricker folk mindre spritdrycker. Nu, år 1965, läggs det fram en proposition som knappast har någon motivering alls. Det sägs bara, att nu bör detta öl införas. År 1957 avslogs förslaget om mellanöl i båda kamrarna. Det behövdes ingen gemensam votering, och något sammanjämningsförslag kom ej i fråga.

Nu är det att observera, att allmänna beredningsutskottet har föreslagit och riksdagen har beslutat att vi skall tillsätta en utredning som skall ta itu med hela frågan. Jag vill särskilt påvisa att i allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 34 för innevarande år talas det om förhållanden som vart och ett måste anses vara av vikt att undersöka ur nykterhetspolitiska synpunkter, och så gör man en exemplifiering. Det talas bl. a. om bruk av alkoholsvaga drycker och eventuell tillväjningsverkan av sådan konsumtion. Riksdagen har alltså tidigare beslutat, att vi skall ta itu med hela denna fråga genom att begära en utredning hos Kungl. Maj:t. Men nu, en vecka efter, tar vi upp till avgörande en av de stora delarna i detta problemkomplex, föregriper alltså hela utredningen och bara beslutar — om vi nu kommer att genomföra det förslag som nu föreligger.

Jag kan inte finna att detta är en behandling som riksdagen vanligen brukar företa när det gäller att på ett noggrant sätt handlägga en fråga. Det är en inkomsekvens som måste påvisas.

Propositionen innehåller en fem sidor lång redogörelse för vad som har förekommit tidigare, och därefter har departementschefen lämnat en smula redogörelse på en sida, om det nu skall kallas för en motivering. Och på detta skall vi grunda det beslut, som eventuellt skall fattas i dag!

Det är förvånande att finansministern inte ens har gjort en beräkning av en sådan sak som vad beslutet har för inverkan på budgetens inkomstsida. Det står ingenting om det i propositionen. Har man fortfarande en nykterhetspolitisk motivering? Jag vill fråga herr Einar Eriksson, om man har tagit hänsyn vid inkomstberäkningarna till det förhållandet, att man tror att det kommer att drickas mindre sprit. Nej, man har helt enkelt nonchalerat den sidan av saken, inte hunnit med det eller vad det kan ha varit för orsak.

Vi brukar vanligen säga här i riksdagen, när en sak har varit behandlad och frågan kommer upp igen, att då ingenting nytt har framkommit i sak så behåller man den inställningen man hade tidigare. Det är mycket ofta som detta förekommer. Vad är det för någonting nytt som har framkommit från 1957 och tills nu? Det enda som har framkommit är att vi har fått försämrade förhållanden i fråga om ungdomsfylleriet, men det kan inte gärna tala för att införa detta nya starköl. Kan det vara så att finansministern inte vågade lägga fram en proposition så länge Per Edvin Sköld fanns kvar i riksdagen och att det därför var först i januari i år, som han kom på tanken att han kunde lägga fram en proposition igen?

Förra sommaren började några stycken mycket högljudda stockholmsjournalister att envist hamra på i tidningspressen att vi nu skulle ha detta 3,6-procentiga mellanöl. Det var upptakten till det hela. Sedan går man så långt, som herr Erik Filip Petersson nyss nämnde, att man nära nog försöker föregripa riksdagens ställningstagande genom att göra någon sorts undersökning bland

riksdagsmännen hur de ställer sig till denna fråga för att ytterligare driva på opinionen och för att få igenom sitt förslag. Man gör ytterligare undersökningar och penetrerar stämningarna i olika sammanhang och utsikterna. Opinionsundersökningar i olika sammanhang ställs fram. Bl. a. presenterar man studenternas namninsamling. Det var väl ingen särskild svårighet att få fram dessa 3 000 namn. Om vi inom nykterhetsrörelsen hade velat samla in namn kunde vi ha skaffat inte bara 3 000, utan 30 000 eller 300 000 namn, vilket hade varit mera att beakta. De 3 000 namnen togs emellertid till intäkt för att det var av betydelse att införa mellanölet.

Jag sade att ingen utredning är gjord i det här fallet. När förslaget om mellanöl kom sade professor Goldberg, att han omedelbart skulle undersöka hur införandet av det 3,6-procentiga ölet skulle verka. En sådan undersökning har han säkert påbörjat, men vi har inte sett någon publicering av resultatet. Jag tolkar det så, att professor Goldberg inte kunnat få fram resultat på så kort tid. Följaktligen vet vi inte hur detta steg kommer att verka i fortsättningen.

Alla sakliga skäl talar för att riksdagen bör avslå propositionen i dag, särskilt av den anledningen att vi ju redan hos Kungl. Maj:t har begärt att få en utredning också om verkningarna av ett 3,6-procentigt öl. Vad finns det egentligen för anledning att föregripa denna utredning? Jag är säker om att Kungl. Maj:t kommer att tillsätta den begärda utredningen, och därefter kan vi ta upp hela denna fråga igen.

Sedan vill jag bryta dispositionen något här. Det har talats om att det finns så starka känsloskäl i detta sammanhang. Vi kan häremot anföra vetenskapliga undersökningar och massor av siffror i olika avseenden, men alla de, som har fått den idén att vi nu skall ha detta nya öl, lyssnar knappast på vad vi säger. Där har det blivit en känslofråga.

Man har fört fram saken som en viktig faktor; man måste ge svenska folket

Ang. införande av ett s. k. mellanöl
ett gott öl. Ja, inte heller där har vi några riktiga undersökningar, men jag kan ju erinra om att man i Helgens Nyheter, som kom ut i påsk, hade gjort en liten undersökning, även om jag inte i och för sig vill tillerkänna den någon större auktoritet. Man hade låtit sex personer göra en avsmakning — ingen av dem visste vilka sorter det var han drack, utan fick försöka avgöra genom smaken vad det var för sorts öl. Det var bl. a. en bryggeridirektör, en redaktör, en källarinästare och en konsumentupplysare, och vad de fick smaka var pilsner, mellanöl, TT starköl, lättöl och ett annat starköl.

Hur många kunde då avgöra vilket som var mellanöl? Jo, *en enda* — om det nu berodde på tur eller skicklighet — träffade rätt. Alla de andra sade fel. Inte ens bryggeridirektören, som väl skulle vara expert, kunde urskilja vilket som var mellanöl. Om det kan intressera hur provet utföll, så sade en att mellanölet var pilsner — svagt humleaktigt, lade han till — en annan sade starköl, en tredje pilsner, ytterligare två sade starköl. Och så var det alltså en som sade att mellanölet var mellanöl — svagt, lade hon till.

Det skulle vara intressant att göra denna undersökning utförligare. Jag tror att vi sedan skulle kunna lämna smaksynpunkterna helt å sido, för det är tydligen ingen som kan avgöra om det är mellanöl eller någonting annat han dricker. En av försökspersonerna sade till och med att Kornett var starköl, och ändå skulle de som deltog i dessa prov kunna anses vara experter.

Jag skulle ytterligare vilja erinra om vad Per Edvin Sköld sade i sitt anförande från 1957. Han visade att det uppstått en viss romantik kring forna tiders öl, att det fanns missnöje hos människorna och en önskan att få ett bättre öl, och då har man kommit fram till denna suckan, att det var nödvändigt med ett 3,6-procentigt öl.

I Västtyskland har man börjat tillverka även ett endast 2,5-procentigt öl,

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

därför att man ur trafiksäkerhetssynpunkt anser det önskvärt med ett svagare öl. Där har man inte fäst vikt vid smaksynpunkterna, utan anser att man kan tillverka ett gott öl med så låg procent.

Vad finns det då för skäl att införa detta 3,6-procentiga öl, om inte smaksynpunkterna inverkar? Jag vill här påvisa något mycket viktigt. Man talar om frihet och liberalisering, men vet då inte herrarna, som talar för detta mellanöl, att det redan i dag är tillåtet att tillverka 3,6-procentigt öl? Det står inte att starkölet *skall* vara 4,5-procentigt. Det står att det får vara *högst* 4,5-procentigt. Följaktligen är det bryggeriindustrien obetaget att tillverka 3,6-procentigt öl, fastän den inte gjort det.

Och då kommer vi fram till kärnpunkten — vad är det man syftar till? Vad är det man vill? Inte allt detta med tillverkningen och smaken — nej, det är helt enkelt geschäft i det hela. Man vill tjäna pengar genom att försäljningen skall ske i speceriaffärerna, i mjölkbutikerna och litet varstans. Detta är dagens huvudfråga.

Det är att observera, att när denna fråga började diskuteras sade bryggeriindustrien att den inte var så särskilt intresserad; detta var ingenting man brydde sig om, egentligen. Men så snart vi hade fått propositionen, så skriver Svensk Bryggeritidskrift: I dag ligger på riksdagens bord en proposition om införande av mellanöl. Därigenom får Svensk bryggeriindustri ett tillskott, som på sikt kommer att främja ölkonsumtionen i Sverige. En väsentlig förutsättning är emellertid, att försäljningen av den nya drycken icke försvåras av olika slags regleringar.

I fortsättningen understryker tidskriften, att det har varit en angelägen uppgift att i den nya propositionen om mellanöl få bort de för bryggeriindustrien ogynnsamma villkoren i 1957 års förslag, och den talar också om hur det gått till: Redan i början av föregående år upptogs överläggningar med

finansdepartementet. I samband därmed överlämnades en promemoria med branschens synpunkter.

Sedan säger man, och det vill jag starkt understryka: Med tillfredsställelse konstateras, att finansministern i årets proposition i viktiga delar beaktat bryggeriindustriens önskemål.

Den deklarationen gjordes av Svenska bryggareföreningens verkställande direktör i ett föredrag.

Det är vidare att observera när det gäller intresset att förtjäna pengar på detta nya öl, att när det blivit bekant, att det skulle komma en proposition, gjorde Stockholms kaféidkareförening omedelbart en framställning om att man skulle få servera mellanölet på alla dess olika anläggningar. Jag vill här understryka vad som tidigare sagts om den otrevnad som öldrickningen ofta för med sig. Var och en som tillhör riksdagen kan konstatera detta bara genom att promenera omkring här i staden och se hur alla ölschapp ser ut. Har man någon utlänning med sig väljer man att gå en omväg, så att de inte ser vad det är för ställen vi har här.

Så var det en del andra skäl. Ge svenska folket ett gott öl, säger man, så dricks det mindre spritdrycker. Herr Einar Eriksson ville inte ha någon nykterhetspolitisk debatt. Men när skall man ha det om inte i sammanhang med diskussionen av en mycket omstridd alkoholdryck som detta mellanöl? Man kan visa på ett land, som har ett gott öl, skulle jag tro, Västtyskland. Där drack man per person och år 113,7 liter öl år 1963. Den svenska konsumtionen var 32,2 liter år 1964. Då skulle man väl dricka litet spritdrycker i Västtyskland, eftersom man har det goda ölet. Är det så? Nej! Sverige har länge legat på toppen i världen när det gäller konsumtionen av spritdrycker — men tänk, nu har vi distanserats av det öldrickande Västtyskland! Vi hade år 1964 en konsumtion av 6,4 liter sprit per person och år i Sverige, medan Västtyskland hade 6,7 liter. Varför har

inte detta goda öl inverkat så att man dricker mindre spritdrycker i Västtyskland? Det är en fråga jag har haft tillfälle att ställa vid åtskilliga tillfällen. Jag kanske kan få ett svar i dag vad detta beror på.

Observeras bör också, att om vi lägger tillsammans den totala konsumtionen och räknar i ren alkohol, har vi i Sverige en konsumtion av 4,3 liter och Västtyskland 9,1, alltså mer än dubbelt så mycket.

Som jag redan tidigare sagt, när jag citerade vad Per Edvin Sköld anfört, kan detta nya starköl inte gärna inverka nykterhetsbefrämjande. Han har där visat, att om man inte gått över från spritdrycker till öl med 4,5 procents styrka, så går man inte heller över till ett öl med 3,6 procents styrka. Jag konstaterar liksom herr Wärnberg att det inte blir någon positiv effekt i nykterhetshänseende, utan en negativ effekt.

På en punkt vill jag instämma med herr Einar Eriksson — det är inte så att det inte finns *någonting* som vi är överens om. Det gäller vad som kommer att hända om vi får detta öl, som överensstämmer med de internationella måtten. Jag är rädd för att utländska ölproducenter kommer att sätta i gång en våldsam drive för att komma in på den svenska marknaden, och de kommer med säkerhet att starta en hård reklamkampanj för att få sina varor införda här. Den svenska bryggerindustrien kan självfallet inte låta sig nedklubbas utan måste svara med en lika våldsam offensiv för att bevisa det svenska ölets utomordentligt goda egenskaper. Så har vi en väldig reklamkampanj över oss.

Jag är alltså överens med herr Einar Eriksson om att vi borde stävja detta, men vi har ingen lag som förbjuder det. Den utredning som vi fick förra året har inte tagit upp reklamen för vin och öl, utan bara för spritdrycker, så vi får ingen möjlighet att ingripa.

För ungdomens del är detta en allvarlig sak. Ölet är ofta en tillvänjnings-

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

dryck. Öl och narkotika har jag tidigare talat om. Nu söker man införa en lättillgänglig sort av starköl. Det är inte utan fog som jag kallar det nya ölet för starköl. I den lagtext som finansminister Gunnar Sträng lade fram förra gången stod det: »Starköl, vars alkoholhalt icke överstiger 3,6 procent, hänföres till grupp A.» Det är alltså inget påhitt av mig när jag säger att 3,6-procentölet är starköl. Finansminister Gunnar Sträng gav år 1957 den beteckningen åt det öl, som han nu med ett förskönande namn kallar mellanöl.

Det finns oerhört mycket mer att anföra i detta sammanhang, men jag skall avstå från att göra det. Jag skall bara nämna ytterligare en sak, eftersom jag tycker att den strider mot den politik som har förts under senare tid.

Det har mycket uttryckligt deklarerats, att vi skall söka förmå konsumenterna att övergå från starka spritsorter till svagare drycker, men här gör man precis motsatsen. Antagligen kommer 2,8-procentölet till stor del att försvinna och ersättas med 3,6-procentöl. Det innebär en 30-procentig ökning av alkoholhalten, och det är precis motsatsen till syftet med politiken på alkoholområdet under senare år. Jag får verkligen be utskottets ärade talesman att belysa den saken. Jag begriper sannernigen inte hur detta kan överensstämma med den politik som förts tidigare.

Herr talman! Jag kanske får betona omigen, att det för oss personligen är likgiltigt hur det går. Jag hoppas att de som eventuellt tänker rösta för mellanöl förstår, att vi absolut inte har några egoistiska intressen, men att vi ser införandet av det nya ölet som en allvarlig sak, som kommer att medföra åtskilliga olägenheter.

Jag sammanfattar här vad jag sagt tidigare:

Vi vet erfarenhetsmässigt, att 3,2-procentigt öl orsakade en rad fylleriförseelser. Skall nu ett starkare öl distribueras över 25 000 försäljningsstäl-

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

len — siffran är något oviss, men antalet torde vara någonting däråt — kommer det att få allvarliga konsekvenser. Införandet av mellanöl strider helt mot principen att vi skall eftersträva en överföring av alkoholkonsumtionen till svagare drycker. Mellanölet är så starkt, att det kan medföra påtagliga risker ur trafiksäkerhetssynpunkt. Mellanölet öppnar den svenska marknaden för hård konkurrens från utländska bryggerier, som säkerligen inte kommer att ålägga sig några hämningar i sin reklam, och denna måste mötas av den svenska bryggeriindustrien. Därför är det sannolikt, att det omedelbara resultatet av hela denna operation blir en stark intensifiering av alkoholreklamen och en ökning av den totala alkoholkonsumtionen — man får inte förbise att vinförsäljarna kan gripa in för att söka behålla sin marknad. Det kommer att bli minskad trivsel i den offentliga miljön, och det kommer att bli mer fylleri och bråk.

Skälen är alltså mycket starka för att vi nu på samma sätt som 1957 avvisar förslaget om ett mellanöl. Jag vet att det går att påverka opinionen i tidningar och på andra håll, men jag hoppas verkligen att riksdagens ledamöter inte skall falla undan för propagandan och ändra sin syn på denna viktiga samhällsfråga. Därför hoppas jag att riksdagen liksom 1957 avslår förslaget om införande av ett 3,6-procentigt starköl.

Denna förhoppning leder mig givetvis, herr talman, till att ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Carlsson, Eric*, (cp) och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, (cp).

Herr **ERIKSSON, EINAR**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller mig som om vi nu fått lyssna till en provpredikan för det tal, som herr Bengtson kommer att hålla nästa vecka på nykterhets-

folkets dag. Jag har tidigare sagt, att det inte finns anledning att vid den här frågans behandling dra upp hela nykterhetspolitiken, men jag tvingas replikera herr Bengtson, eftersom han ställde direkta frågor till mig.

Herr Bengtson frågade mig, vad det finns för nykterhetspolitiskt motiv för mellanölets införande. Ja, finansministern har inte anfört några som helst nykterhetspolitiska motiv, och det har heller inte utskottet gjort. Skall det vara absolut nödvändigt att anföra ett sådant motiv, står vi följaktligen där och kan inte göra det.

Sedan frågade herr Bengtson mig, om jag menar att införandet av mellanöl skulle vara nykterhetsbefrämjande. På den frågan svarar jag obetingat nej — jag kan inte tänka mig att det har någon sådan effekt. Den enda åtgärd som kunde ha en nykterhetsbefrämjande effekt vore att rensa marknaden från både starksprit och öl; införandet av en ny ölsort kan däremot inte verka nykterhetsbefrämjande.

Sedan vill jag deklarerera min personliga uppfattning om ett av argumenten. Om det kan anses vara ett seriöst nykterhetspolitiskt motiv att släppa utminutereringen av starksprit helt fri, så har jag svårt att inse, att det finns någon anledning att betrakta införandet av mellanöl som en avgörande nykterhetspolitisk åtgärd.

Herr Bengtson säger att det organiserade nykterhetsfolket alltid försöker att med vetenskapens hjälp visa vådorna av alkoholbruket, men att icke-nykterister inte lyssnar utan låter känslorna diktera sina beslut.

Detta är väl en ganska orättvis anklagelse mot de många som inte tillhör de nykterhetsorganiserades krets. Jag är övertygad om att alla ansvarskännande medborgare, oavsett vilken åskådning de har i detta avseende, har respekt för den forskning och den vetenskapliga analys som görs på detta område. Jag kan emellertid försäkra herr Bengtson att vi icke-nykterister är överraskade

över en del åtgärder, t. ex. den jag nyss nämnde om att tillåta en fullständigt fri och obegränsad utminuterung av starksprit. Jag tillhör den lilla minoritet i denna kammare, som hade förstånd nog att rösta *mot* motbokens avskaffande och ansåg att det borde finnas någon kontroll över utminuterungen.

När det slutligen gäller analyserna av ölkonsumtionens berusningseffekt måste jag säga, herr talman, att det väl redan finns tillräckligt många ölsorter i landet för den som vill berusa sig. Men det är inte den saken frågan gäller. Vill man ta bort alla de drycker, som har berusningseffekt, får man slå in på totalförbudets väg i stället för att tillgripa sådant här misch-masch.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket tacksam mot herr Einar Eriksson för hans första yttrande — nu har vi fått ordentligt sagt ifrån, att införande av 3,6-procentigt öl icke har någon sorts nykterhetspolitisk effekt. Detta har ju tidigare, framför allt 1957, varit en av de starka motiveringarna: Ge svenska folket ett gott öl så dricker det mindre starksprit, har man sagt. Därför uttalar jag mitt uppriktiga tack till herr Einar Eriksson för att i varje fall han sagt ifrån att det icke är den effekten man eftersträvar.

Vi skulle ju inte ha någon nykterhetspolitisk debatt, men herr Einar Eriksson sade att nykterhetsrörelsen arbetat för att få spritförsäljningen fri, och det var inte så alldeles korrekt. Vad nykterhetsrörelsen arbetade för var ju motbokens avskaffande, därför att den bl. a. hade en suggererande effekt, och överlättelse etc. florerade i mycket stor utsträckning. Men bra mycket av restriktionerna behövs ju, t. ex. försäljningskontrollen och åtskilligt annat.

Så sade herr Eriksson, att hans meningsfränder lyssnar visst på vetenskapens upplysningar. Ja, det skulle jag önska; men jag har ju direkt åberopat professor Goldbergs undersökningar be-

träffande effekten här, och det verkar inte som om man lyssnade på det. Hur många tror ni en varm sommardag tänker på att de kan råka in i gränsområdet till rattonykterhet om de dricker två flaskor av detta mellanöl? Det blir säkert en hel massa människor som säger sig att det inte kan vara någon fara med ett par öl, men efter den konsumtionen kan de vara uppe i en blodalkoholhalt av 0,5 promille, och då riskerar de att bli dömda för rattonykterhet.

Sedan tycker jag att om man nu hade denna respekt för vetenskapligt arbete skulle man väl inte gå till beslut utan att ha gjort någon som helst utredning om vad som verkligen kommer att ske därest mellanölet släpps ut på det sätt som här föreslås. Professor Goldbergs undersökningar gällde nämligen 3,2-procentigt öl, och nu ökar man alkoholhalten ytterligare litet grand. Inga undersökningar har gjorts beträffande just mellanölet, och det borde ju skett om vi hade respekt för vetenskapens rön i dessa sammanhang.

Slutligen har herr Einar Eriksson fullkomligt rätt i att det redan nu finns möjligheter att köpa öl i stor mängd och berusa sig. Men det var ju inte detta jag tänkte på, eftersom jag tidigare nämnt att 3,6-procentigt öl får tillverkas, utan jag syftade på reklamen och lättillgängligheten. Den stora frågan gäller ju möjligheten att köpa mellanölet precis var som helst. Vem som helst, även den som är uppsatt på spärllista, skall kunna gå in i en speceriaffär och köpa detta starköl, som det benämndes 1957. Detta är det verkligt allvarliga i föreliggande förslag.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Både i fjol och i år har jag vid riksdagens början varit med om att väcka motioner om införande av s. k. mellanöl, d. v. s. förslag om att ett sådant öl skulle introduceras och kunna saluföras under förhållandevis fria former. I fjol avvisade riksdagen dessa motioner på förslag av bevilningsut-

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

skottet, som hänvisade till att frågan var föremål för finansministerns uppmärksamhet. I år har emellertid en proposition i frågan framlagts. Den är tillstyrkt av bevillningsutskottet, och i det nu föreliggande betänkandet konstateras att genom Kungl. Maj:ts förslag yrkandena i våra riksdagens början väckta motioner om införande av mellanöl blivit tillgodosedda. Som motionär måste jag givetvis uttala min stora tillfredsställelse häröver. På grund av den i frågan förda debatten är jag emellertid angelägen framhålla, att motivet bakom våra motioner I: 304 och II: 376 har varit en önskan att medverka till ett förbättrat nykterhetstillstånd genom att söka åstadkomma en tyngdpunktsförskjutning i konsumtionen från starksprit till öl.

Vi motionärer har alltså en helt annan bedömning av denna fråga än herrar Wärnberg, Erik Filip Petersson och Bengtson, alla tre såvitt jag vet representanter för nykterhetsrörelsen. Vi har i våra motioner understrukit att denna rörelse utför ett mycket värdefullt arbete och därför är förtjänt av statsmakternas uppskattning och stöd. Det är emellertid så att nykterhetsrörelsen och de nämnda talarna kämpar för den helnyktra livsstilen, medan vi motionärer bedömer det icke realistiskt att för över-skådlig tid räkna med en så betydande ökning av den helnyktra sektorn att därigenom en avgörande förbättring av nykterhetstillståndet i vårt land kan åstadkommas. I det praktiska nykterhetspolitiska arbetet får man säkerligen utgå från att det stora flertalet vuxna medborgare här i landet inte är redo att helt avstå från alkoholbruket, och man har därför att söka inrikta sig på en förskjutning i konsumtionen till svagare drycker. Jag noterar att utskottet är mycket försiktigt i sin bedömning då det uttalar att mellanölets betydelse ur nykterhetspolitisk synpunkt torde ha överdimensionerats av såväl anhängare som motståndare. På denna punkt slutar utskottet dock med att anföra: »Det tor-

de emellertid få anses troligt att mellanölet kommer att bidra till en minskning av den under senare år kraftigt stigande starkölskonsumtionen.»

Utskottet framhåller därefter, i mitt tycke fullt riktigt, att införandet av mellanölet även får ses som en åtgärd för att tillfredsställa konsumenternas önskemål. Det är en nästan generande enkel synpunkt, som dock tyvärr ofta lätt kommer bort i debatten. Vi bör enligt min mening inte bara orda om valfrihet utan också slå vakt om den, när den inte innebär någon våda för samhället.

I mitt korta inlägg skulle jag bara vilja tillfoga att jag tycker att det är alldeles för mycket väsen och rabalder i den här frågan. I huvudsak gäller det ju dock endast att ge tillbaka åt svenska folket det öl som fanns före senaste världskriget. Vårt folk får väl även anses ha vunnit så mycket i bildning och mognad under det senaste kvartssekket, att man bör kunna ta detta steg och göra ölet mer lättillgängligt utan att, som främst den närmast föregående talaren, behöva befara en olycka, för att inte säga en katastrof för nationen. Vad vi alla önskar är givetvis ett nyktert och sköt-samt folk men också ett så långt som möjligt myndigt folk, som inte i onödan utsättes för förmynderskap och krängel.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet för att söka få litet klarhet i hur herr Schött egentligen vill ha det. Dels sade han, att det var en generande enkel formulering att man inte tidigare uppfattat att det var fråga om ett konsumentkrav, men dels betonade han att detta framför allt var en nykterhetspolitisk fråga — han hoppades på nykterhetspolitiskt gynnsamma effekter av mellanölets införande. Om de två sakerna inte går ihop är det inte så generande enkelt, och då bör herr Schött bestämma sig för vilken linje han väljer.

Och det är tydligt att de här två sakerna inte går ihop — herrar Wårnberg, Erik Filip Petersson och Bengtson är nämligen inte ensamma om uppfattningen att detta inte har någon nykterhetspolitiskt gynnsam effekt, utan till och med bevillningsutskottets talesman har i dag sagt detsamma fullt klart och tydligt. Även utskottet har sagt det i sitt yttrande, då det heter att starkölskonsumtionen inte kommer att röna sådan nedgång att skatteintäkterna från den sidan märkbart påverkas. Det yttrandet innebär ju att utskottet inte väntar någon nykterhetspolitisk effekt åt det hållet. Den enda effekten som möjligen kan uppkomma är negativ — utskottet har visserligen inte sagt detta, men så går det att tolka vad utskottet har skrivit.

Då skulle jag vilja ställa den frågan till herr Schött, som är aktiv idrottsledare och väl ändå slår vakt om folknykterheten i detta land, huruvida han efter utskottets klara upplysning, att mellanölet inte får någon positiv utan kanske snarare en negativ nykterhetspolitisk effekt, är beredd att avstå från sitt yrkande.

Herr SCHÖTT (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte alls av utskottets betänkande utläsa, att mellanölets införande inte skulle ha någon nykterhetspolitisk effekt. Vad herr Eriksson säger är en annan sak — det får han väl själv svara för — men utskottet förklarar att mellanölet kommer att medföra en minskad konsumtion av starköl; och en sådan utveckling tycker jag att även en helnykterist bör glädja sig åt.

Sedan har jag den förhoppningen att mellanölet kommer att medföra minskad konsumtion även av starksprit — det finns all anledning att tro på en sådan utveckling.

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

Herr WÅRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att herr Einar Eriksson plötsligt har degraderats från att vara utskottets talesman till att ha högst privata åsikter, som inte har något samband med detta utskottsbetänkande.

Vad jag emellertid dessutom särskilt fäst mig vid är att utskottet ställt sig bakom kontrollstyrelsens beräkningar, att någon nedgång av starkölskonsumtionen i nämnvärd grad icke kommer att ske, liksom icke heller av spritkonsumtionen.

Då är min fråga, om herr Schött ändå vidhåller att han begriper mera i denna sak än vad bevillningsutskottet gör.

Herr ERIKSSON, EINAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara påpeka att ett missförstånd måste ha uppstått mellan de två sista debattörerna. Jag fick en till mig personligen ställd fråga av herr Bengtson, om jag ansåg att ett införande av mellanölet hade någon nykterhetsbefrämjande effekt, och på den frågan svarade jag. Det var inte på utskottets vägnar, som jag svarade på den frågan, utan på mina personliga vägnar, eftersom frågan ställdes till mig personligen.

Herr SCHÖTT (h) kort genmäle:

Herr talman! De uppgifter som herr Wårnberg lämnat om hur bevillningsutskottet har beräknat inkomsterna under kommande år känner vi här i kammaren inte till. Det kan dock bara vara frågan om antaganden då inte någon med säkerhet kan uttala sig på den punkten.

Jag kan inte dela herr Wårnbergs oro i denna ölfråga och beklagar att man gör så stort väsen av den. Jag kan inte heller anse att det är någon stor fråga.

Det har här talats om presskampanjer o. d. Jag vill då framhålla att jag

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

inte alls gillar vad som därvidlag har förekommit. Det har inte på något sätt påverkat mig, utan jag har försökt att bilda mig en självständig uppfattning i denna fråga och därvid också gjort jämförelser med den frihet som råder i andra länder. Jag har för min del den tilltron till det svenska folket, att jag faktiskt tror att det tål den reform, som det är fråga om att vi i dag skall besluta.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Den debatt, som har föregått propositionen nr 94 om införande av mellanölet, och den diskussion som följt därefter har i många hänseenden varit både onyanserad och i många stycken nästan ägnad att utmana löjet. Jag tänker då t. ex. på studentuppvaktningen i kanslihuset och en del opinionsyttringar som kommit oss riksdagsmän till del genom brevlådorna. Det kunde därför anses överflödigt att ytterligare berika denna debatt.

Vad som emellertid gör att jag här kommer med ett inlägg är den insinuation, som framkommit i en del både personliga inlägg och mer cirkulärbetonade skrivelser, som kommit mig till handa under de senaste veckorna, nämligen den insinuationen att vi, som inte går emot införandet av mellanölet, avsiktligen skulle bidra till supsedens spridande och befästande.

För egen del vill jag deklarerat att min inställning är den, att hyste jag den allra ringaste tro på att man kunde vinna ett nyktert folk med sådana metoder, så skulle jag vara beredd att helt avstå från varje alkoholhaltig dryck, av vilket slag det vara månne, utan att dividera om procentsatser av ena eller andra slaget. Emellertid har man ju under sin levnad hunnit vara med om en hel del, från förbudsomröstningen år 1923 här hemma och totalförbudet i USA, Finland och Norge fram till motbokens avskaffande i vårt land på hösten 1955. Jag har ju därför hunnit att observera något under årens lopp.

Uppfostrad i ett strängt nykterhetsvänligt hem har jag ej heller kunnat undvika att iaktta, vilka ansträngningar och åtgärder som gett resultat i nykterhetsarbetet och vilka som varit endast ett slag i luften.

Det är med den bakgrunden och med med exakt samma nykterhetspolitiska inställning som reservanterna, som jag kommit till en helt annan slutsats än de har gjort och anser mig kunna helt ansluta mig till utskottets ställningstagande. Dels är det inte så många promille som skiljer vårt vanliga öl av klass II från mellanölet, och kan man genom denna höjning få fram ett bättre öl, så att människorna inte behöver lockas till systembolagen för att köpa starköl, så är mycket vunnet. Dels är jag av den bestämda uppfattningen att besöken i systembolagens affärer lockar till impulsköp; härvidlag inverkar både de lockande etiketterna och det förhållandet, att många inte är tillfreds med att gå till »bolaget» och därför, när de i alla fall kommit dit, passar på att förse sig så att de inte skall behöva gå dit så snart igen.

Sedan har vi frågan om ölet som tillvänjningsdryck för ungdomen; herr Bengtson var inne på den saken. Jag för min del tror inte så mycket därpå. Jag har under de sista månaderna passat på att besöka en rad vinrestauranger och andra liknande ställen, där ungdomen brukar hålla till. Jag har därvid funnit att visst var det ibland ganska unga människor, som beställde in öl, men inte i mer än något fall kunde jag se att de beställde in mera öl än en flaska eller ett glas. Då var påfyllningen av vin mera vanlig, ehuru jag måste vitsorda att ungdomarnas uppförande på dessa ställen nästan genomgående var synnerligen gott. Jag vågar därför vidhålla vad jag förut ansett, att ölet inte är någon ungdomens dryck, och jag tror inte heller att den kommer att bli det, ty så stora skillnader blir det inte på det öl, som nu föreslås bli införd och det vi redan har.

Utskottet hemställer i sitt betänkande om återhållsamhet i reklamen vid introduktionen av mellanölet. Jag vill understryka vikten av detta och även vädja till tidningarna att inte göra för mycket väsen härav.

Det är väl ändå inte något så märkligt att man låter ölet jäsa ut litet bättre. De flesta som kan vara intresserade därav har ju varit utomlands och där kunnat smaka det öl, som vi nu skall få. De vet således att det inte innebär några märkvärdigheter att införa mellanöl.

Beträffande reklamen skulle jag vilja framhålla, att också en överdrivet negativ reklam sätter alkoholen i hög-sätet. Jag skulle till herr Bengtson vilja säga, att jag tror att man inte på det sättet skall överdriva reklamen — då blir det debatt om alkoholen, och all debatt är reklam. Många blir då intresserade. Ett nyktert upplysningsarbete om alkoholens skadeverkningar och risken av att väcka ett kanske vilande latent alkoholbegär, en hjälp åt dem som har råkat bli slavar under alkoholen och framör allt goda, trevligt förpackade och serverade alkoholfria drycker som finns till hands vid alla tillfällen, det är de medel jag tror mera på.

Herr talman! Med hänvisning till de synpunkter jag här har framlagt ber jag att få tillstyrka utskottets betänkande.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev väldigt förvånad när herr Skårman konstaterade, att det inte var någon större skillnad i alkoholkoncentration mellan 2,8 och 3,6. Var och en kan väl räkna ut att det innebär en 30-procentig höjning av alkoholhalten. Kan man säga, att det inte är någon större höjning? Mot bakgrunden av vad jag tidigare sade om Goldbergs siffror är det, som jag tidigare nämnde, fråga om en mycket farlig och avsevärd höjning. Det är alltså inte nå-

Ang. införande av ett s. k. mellanölgonting att nonchalera, såsom herr Skårman gjorde.

Beträffande tillvänjningsdrycker för ungdom skulle jag vilja rekommendera herr Skårman att se på bryggeriindustriens broschyr om det trevliga med öl. Där talas det sida för sida om att man skall dricka öl, t. ex. när man tittar på TV, när man får gäster eller har sjuanta. Observera en sak — det gick här åt en sida för varje kategori, men när man kom till ungdomsbjudningar hade man brett på med ett helt uppslag om att det var särskilt lämpligt för dem med öl. Nog måste man väl ändå konstatera, att ölet är en tillvänjningsdryck för ungdomen, i synnerhet när man nu driver en propaganda om ölets ofarlighet. Man får ju nästan den uppfattningen att det är likgiltigt om man dricker sockerdricka eller 3,6-procentigt starköl. Så går debatten nu.

Herr Schött och herr Skårman ville i sina anföranden anlägga nykterhetspolitiska synpunkter. Precis som jag har sagt tidigare är det kvacksalverinykterism, när man vill försöka bota alkohololägenheter med friare alkohol och mera alkohol. Sådant kan man verkligen beteckna som en kvacksalverinykterism.

Herr SKÅRMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtson beskyllde mig för kvacksalveri. Det får väl stå oemotsagt. Jag tar inte så hårt åt mig vad herr Bengtson säger; han använder så stora ord, och valören på dem har därför minskat.

Herr Bengtson säger att det inte är någon större skillnad i alkoholhalt mellan 2,8 och 3,6 procent. Ja, det är 0,8 procent, alltså 8 promille. Vare sig man räknar i procent eller med siffror, som herr Bengtson gör, kommer man fram till att lättöl, som är tillåtet även för en organiserad nykterist, innehåller 1,8 procent. Dricker man två flaskor lättöl blir det 3,6 procent, vilket ger samma alkoholmängd som en mellanöl.

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

Det är inte fråga om att ölet skall användas såsom berusningsmedel utan såsom en god sällskapsdryck, som inte lockar människor till systembolagen och starkspriten.

Herr Bengtson är så ensidigt inriktad att han inte kan tänka sig någonting annat än förbud. Vi har funnit att ett sådant är omöjligt att upprätthålla. Vi måste även, anser jag, observera förhållandena i dagens läge, då alla människor reser utomlands och där har tillgång till alla sorters drycker. Jag tror därför att vi skall föra denna debatt litet nyktrare även från nykterhetshåll och försöka se verkligheten mer i ögonen. Vi skall arbeta mera på de vägar, där vi kan komma någonstans. På de vägar man hittills har arbetat, har man inte kommit så långt, det kan väl även herr Bengtson erkänna. Det skadar därför inte att försöka nya vägar.

Herr SCHÖTT (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtson talade om »kvacksalverinykterism» från min sida. Jag får lov att säga, att jag tyvärr har den uppfattningen att en diskussion mellan herr Bengtson och mig i den här frågan inte leder till något positivt. Jag konstaterade redan första året jag var med här i kammaren, att vi har helt olika inställning. Herr Bengtson har en fanatisk inställning. Han framförde den gången förslaget att man i hela Sveriges land på Nykterhetsfolkets dag skulle förbjuda all spritsvering. Då förstod jag att herr Bengtson inte är någon realist i dessa frågor. Hans resonemang var helt verklighetsfrämmande, och jag tycker att det i långa stycken är det nu också, t. ex. hans skildring av att mellanölet är farligt eftersom folk kan förtära det tillsammans med narkotika. För min del trodde jag att det var farligt med narkotika även om man drack vatten till dem. Jag avstår från att fortsätta en sådan här diskussion.

Än en gång ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i den fasta

förvisningen att det svenska folket är moget ett sådant här steg. Jag har den tilltron till de svenska medborgarna.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag får nog förtydliga herr Skärmans räkneexempel. Han sade att om man dricker en lättöl med 1,8 procents alkoholhalt och sedan ännu en flaska lättöl, så blir det 3,6 procent. Ja, under förutsättning att man dricker en liter lättöl och sedan en liter lättöl till. Då blir räkneexemplet riktigt.

Herr SKÄRMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag borde kanske inte diskutera herr Bengtsons räkneförmåga, men han sade ju nyss att två flaskor mellanöl med 3,6 procents alkoholhalt var detsamma som två snapsar. Det var väl 4 centiliter snapsar? Vanligt renat innehåller 40 procent alkohol, alltså 1,6 centiliter per 4 centiliter snaps. Två gånger 1,6 är 3,2. Mellanölet, om man nu tar det starkaste, innehåller 3,6 centiliter ren alkohol. Varje flaska är en tredjedels liter, således 1,2 centiliter. Tar man två flaskor blir det 2,4 centiliter, som alltså skall jämföras med 3,2. Det blir också en förstärkning med 0,8 centiliter.

Siffrorna, herr Bengtson, skulle vi kanske helt utelämnas, men herr Bengtsons siffror behöver nog granskas litet. Jag sade bara: Dricker man två lättöl med 1,8 procents alkoholhalt blir det lika mycket alkohol som en flaska mellanöl med 3,6 procent, eftersom lättölet innehåller hälften så mycket.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill läsa upp en uppgift från riksdagens upplysningstjänst, och den uppgiften är korrekt: »Fyra centiliter brännvin med 40 procents alkoholhalt innehåller 1,6 centiliter alkohol. Då *volym*procenten alkohol i det föreslagna mellanölet är 4,5 procent,

motsvaras sålunda nämnda brännvinsmängd i fråga om alkoholinnehåll av cirka 36 centiliter mellanöl.»

Vad det andra räkneexemplet beträffar, herr Skårman, så går det inte att räkna i flaskor. Lättölet håller 1,8 viktsprocent per 1 000 gram, d. v. s. en liter lättöl. Skall man få fram den dubbla mängden, får man räkna med två liter och inte två flaskor.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Frågan om mellanölet kommer *inte* att avgöras efter partipolitiska linjer, det kan man redan konstatera — jag och min ärade partivän herr Schött har i denna fråga rakt motsatt uppfattning t. ex. Det kan vara intressant någon gång även med ett sådant här ärende, där meningarna är starkt delade men där uppfattningarna inte går efter strikta partigränser.

Bland reservanterna finns visserligen ingen ledamot från högerpartiet, men bland motionärerna finns flera stycken, både sådana som är för och sådana som är emot tillkomsten av ett mellanöl. Jag för min del kommer att rösta med reservanterna och således för avslag på mellanölet, men inte av den orsaken att jag hör till de organiserade nykterhetsmänniskorna. Efter den gradering som har använts här i debatten i fråga om olika grad av nykterhetsintresse, så måste jag säga att jag emotser med spänning, vilken beteckning mitt nykterhetsintresse skall komma att få.

Herr Eriksson i Uppsala använde uttrycket »nykterhetsfolk». Jag går inte in under den rubriken, ty jag dricker både ett glas öl och ett glas fruktmost. Inte kan det vara riktigt att i en allvarlig nykterhetspolitisk fråga skall alltid de, som är medlemmar i någon nykterhetsorganisation — som det har gjorts antydningar om — rösta på ett sätt, och de som inte är medlemmar i en nykterhetsorganisation rösta på ett annat sätt. Även de som inte hör till vad som kallas nykterhetsfolk har anledning, enligt

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

min uppfattning, att tänka över sitt ansvar för nykterhetspolitiken. Jag hoppas att ledamöternas personliga vanor inte skall komma att spela någon stor och avgörande roll vid den votering som skall komma att ske.

Herr Eriksson i Uppsala tyckte inte att han kunde diskutera smaken på ölet med herr Wårnberg, eftersom herr Wårnberg drack bara fruktmost. Jag skall inte ta upp någon smakdebatt med herr Eriksson, men nog måste det väl ändå ur nykterhetspolitisk synpunkt vara farligt om vi får ett nytt verkligt gott öl med en högre alkoholhalt.

Jag kommer att rösta för avslag, därför att jag anser det allmänna nykterhetspolitiska läget vara så allvarligt att riksdagen inte bör ta på sitt ansvar att lämna tillstånd till ett mellanöl, som säkert kommer att bli populärt. Det kommer säkerligen att ytterligare väsentligt öka alkoholkonsumtionen, såsom det redan har sagts i debatten, och av värde för ett bättre nykterhetsläge blir det enligt min uppfattning inte. Det finns de som har en uppriktig förhoppning om att en större ölkonsumtion skulle ha ett nykterhetspolitiskt värde, men de måste vara synnerligen stora optimister.

Alkoholmissbruket sjunker, som vi alla vet, ned i allt lägre årsklasser. Regering och riksdag har en verkligt stor uppgift att hindra dem som inte har någon inköpsrätt att få tillgång till starka drycker. Att kunna ordna den saken tycker jag skulle vara en stor uppgift och ett stort intresse för oss alla.

Hur man än vrider och vänder på bruket eller missbruket av alkoholhaltiga drycker och vad man än försöker läsa ut av förekommande statistik, tror jag att allt fler och fler delar den uppfattningen, att beslutet om den fria spriten inte var något lyckat beslut. Spritmissbruket har sedan dess ökat på ett mycket oroande sätt, och som det sagts i denna debatt har riksdagen helt nyligen i fullständig enighet beslutat att nykterhetsfrågan skall bli föremål för ny utredning. Denna riksdagens beställning

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

vittnar, tycker jag, om en allvarlig oro för den nykterhetspolitiska utvecklingen. Hur det än går i dag med beslutet om mellanölet, betecknar jag det som ett framsteg för nykterhetspolitiken, att beslutet om framställning till regeringen om en ny utredning har kunnat fattas i fullständig enighet här i riksdagen.

I det utskottsbetänkande som nu behandlas slätar utskottsmajoriteten över det hela med den uppfattningen att mellanölets verkningar, sett ur nykterhetspolitisk synpunkt, har väsentligt överdimensionerats av såväl anhängare som motståndare. Utskottsmajoriteten anser att införandet av mellanölet inte bör tillmätas alltför stor betydelse som nykterhetspolitisk faktor. Ja, nog är det ganska naturligt att majoriteten, som vill införa mellanölet, uttrycker sin uppfattning på detta sätt, men framtiden kommer enligt min mening med stor sannolikhet att utvisa, att i detta uttalande ligger en felbedömning, liksom så många gånger förr har varit fallet med nykterhetspolitiska uttalanden och beslut under de senaste 15 åren. Min bedömning är den, att mellanölet kommer att leda till en väsentligt ökad ölkonsumtion men att det inte blir motsvarande minskning av starkspritkonsumtionen. Detta är allvarligt, ty i dagens läge har vi inte råd att göra någonting som leder till en ännu mer försämrad nykterhet.

Däremot har jag ingenting emot utskottsmajoritetens uttalande om att ta bort det kommunala vetot. Med den frihet som nu råder i hanteringen med alkoholhaltiga drycker har inte det kommunala vetot någon uppgift att fylla. Jag delar i det avseendet inte reservanternas mening. Avgörande för om utskänkning av öl skall få förekomma på den eller den platsen i den eller den lokalen skall inte vara om det finns så eller så många ledamöter i fullmäktige som är medlemmar i någon nykterhetsorganisation. Vad som här är rätt eller riktigt måste så långt möjligt bedömas enhetligt över hela landet.

Även om jag således är tveksam när

det gäller motiveringen i det här fallet, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Min avsikt är faktiskt att rösta för propositionen, men jag är inte helt överens med utskottet i dess skrivning när det gäller de behandlade motionerna I: 727 och II: 851. I den skrivningen gör ju utskottet en beställning hos Kungl. Maj:t att avskaffa det kommunala vetot i dessa frågor. Eftersom jag inte delar motionärernas och herr Sveningssons uppfattning om klokheten i att avskaffa det kommunala vetot, kan jag inte heller godta utskottets skrivning i denna del. Så länge veto ändå finns, anser jag att det skall ligga hos de kommunala myndigheterna. Det måste väl vara de som bäst känner till de lokala förhållandena. Jag tror även att de kan sköta den saken förnuftigt, och såsom förut har sagts här är det en lokal ordnings- och trivselsfråga.

Herr talman! Jag hemställer därför om direkt avslag på motionerna I: 727 och II: 851. Jag hemställer dessutom, att utskottets motivering på s. 13, vilken börjar med orden »Utskottet anser det» och slutar med orden »I: 727 och II: 851», tas bort och att här i stället kommer in reservanternas motivering, som börjar med orden »Utskottet anser i» och slutar med orden »de folkvalda kommunalfullmäktigeledamöterna».

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror att det mesta av det väsentliga har sagts här och skall därför fatta mig mycket kort. Men, herr talman, får jag erinra om en sak? För några månader sedan väckte det stor uppmärksamhet över hela landet, att det på grund av »betat» utsäde var fara för vår fågelvärld. Det upprörde många, och det var mycket tidningskriverier om denna sak. Enligt uppgift har nu den debatten lett till att lantbrukarna minskat giftmängden i utsädet.

Men, herr talman, alkohol är också gift. Vi hade 100 000 fylleriförseelser förra året, men vad gör riksdagen i den situationen? Jo, man gör inte som lantbrukarna gjorde, utan man ökar giftprocenten på detta område, trots de ökade skadeverkningar som är bevisade, både här i dag och tidigare.

I den debatt som fördes för ett par timmar sedan om interpellationssvaret fick vi reda på att det under 1963 förekom 2 300 våldsbrott. Det skulle vara mycket intressant att få veta hur många av dessa våldsbrott som berodde på alkohol. Jag skulle tro att en mycket betydande del av dessa brott hade alkoholen som bakgrund.

Vem är det då som bär ansvaret för detta? Herr talman! Hur vi än resonerar här, är det ju Sveriges riksdag! Det finns ingen annan myndighet som bär det yttersta ansvaret.

Vi kan i år fira ett tioårsjubileum. En hel del av kammarens ärade ledamöter minns den diskussion som fördes här för tio år sedan, när det gällde att avskaffa motboken. De som minns det minns också, att vi blev lovade ett förbättrat nykterhetstillstånd. Det gjordes ju många inlägg den dagen. Jag vill bara erinra om ett mycket långt inlägg, späckat med siffror, vilket framfördes av en dåvarande medlem av denna kammar.

Herr talman! Hur har det gått sedan dess? Har dessa löften infriats? Inte på något sätt! Tvärtom är man nu ganska överens om att det var ett misstag. Får jag erinra om några rader som Dagens Nyheter skrev den 10 april i år: »I höst infaller tioårsjubileet av den svenska oktoberrevolutionen, Brattssystemets slopande. Flera indikatorer tyder på att minnet snarare bör begrätas än firas: ungdomsfylleriet har flerdubbplats, totalfylleriet ligger fortfarande 75 procent högre än sista motboksåret, sjukvårdssidan larmar om svår ökning av alkoholpsykosor och andra alkoholsjukdomar, och alkoholism bland kvinnor tilltar markant.»

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

Den tionde maj i år skrev Aftonbladet följande: »Vi ska gärna instämma i kravet på ny utredning, särskilt som vi själva flera gånger har fört fram det. Men det är då angeläget att det blir en utredning, som inte har alltför många trasor med i 1955 års byk. Det är nämligen så att resultatet av 1955 års reform i väsentliga avseenden blivit ett annat än vad reformens ivrigaste tillskyndare förutspådde och lovade, och det bör man vara beredd att erkänna om man ska ha någon chans att komma fram till något nytt och bättre. För det första är det klart, att den gamla ransoneringen, hur bristfällig den än var, var en effektivare spärr mot missbruk än vad den nu praktiserade 'höga-pris-spärren' har visat sig vara.»

Under den debatt som fördes här 1955 fick vi inte höra dessa toner, och vi fick inte läsa detta i tidningarna, utan då var det så att vi som hade en annan uppfattning förhånades på olika sätt. Tyvärr var det så. Men verkligheten har visat något annat under dessa år. Vin- och ölkonsumtionen har ökat markant. Då fick vi höra att vinet skulle hjälpa oss. En ökad vinförbrukning skulle avsevärt minska starkspritförbrukningen o. s. v. Vad har man kommit fram till på detta område? Jo, helt enkelt att vinet numera är en av de farligaste sakerna, framför allt för ungdomen. Man börjar med vin och fortsätter med starksprit.

Vi fick också höra att bara vi avskaffade motboken, skulle det bli slut på hembränningen, och det låg väl något i detta. Men vad har kommit i stället? Jo, många samvetslösa människor köper stora mängder systemsprit och säljer till ungdomar och avstängda alkoholister. Det är väl den nakna verkligheten. Detta sker i långt större mängd än vad de s. k. hembrännarna kunde göra i ett tidigare skede. Varje dag kan vi läsa om fylleriorgier på olika håll, t. o. m. i våra skolor och i våra vårdhem. Inte minst under de senaste veckorna har vi läst åtskilligt om det.

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

Herr talman! Vem är det som bär ansvaret för detta? I yttersta hand Sveriges riksdag! Alla som i praktiken sysslar med dessa problem vet att det för våra barnavårdsnämnder, för våra nykterhetsnämnder, för våra poliser blivit allt svårare och svårare att komma till rätta med dessa saker, och tydligen är vi nu på marsch för att det skall bli ännu svårare.

I utskottets betänkande talar man också om det lokala vetot, och utskottets ärade talesman var ju också inne på den frågan. Han framhöll t. o. m. att detta kommunala veto väckte löje. Herr talman! Ibland talar man i detta hus med allvar och respekt om den kommunala självbestämmanderätten, men i sådana sammanhang som detta ser det inte ut som om vi skall ha någon sådan kommunal självbestämmanderätt.

Jag vill erinra min vän Einar Eriksson om att i vår ungdom stod bryggerierna överst på den lista som vi, med ett modernt uttryck, önskade nationalisera. Men hur är det i dag? Är det inte tvärtom så, att det är bryggerierna och deras starka krafter som driver på Sveriges riksdag med reklam för mellanöl?

Jag har i annat sammanhang försökt ta reda på vad det är som har gjort att denna fråga änyo har blivit aktuell. Jag har inte fått något ärligt svar på det. Däremot har vi sett tidningsinsändare och andra tidningskrivierier beröra denna fråga. Jag vill erinra kammarens ärade ledamöter om att det i vår tidningspress redan har förekommit insändare, där man önskar att all sprit, d. v. s. även starksprit, skall säljas i våra matvarubutiker. Jag misstänker att det blir nästa steg. Vi föll undan när det gällde att slopa motboken, och tydligen kommer vi att i dag falla undan. Vad är då naturligare än att vi också kommer att falla undan när det gäller försäljning av sprit i matvarubutiken?

Någon talare sade — jag tror det var herr Schött — att vi skall vara realistiska, och det tycker jag också. Att vara

realistisk tror jag i detta fall är att resonera på mitt sätt.

Herr Schött nämnde att vårt folk nu har nått en sådan bildning och mognad att det inte bör vara någon risk på detta område. Ack, om det vore på det sättet, om vi kunde säga att det vore på det sättet! Bildning och mognad; jag skulle tro att herr Schött lika väl som jag har läst om åtskilliga orgier, som har förekommit vid våra bildningsanstalter. Det finns färskta bevis på den saken. Kan vi då stiga upp här i dag och säga att vi nu har nått sådan bildning och mognad att — herr Schött använde det ordet här — svenska folket »tåla» denna reform. Jag tycker det var ett anmärkningsvärt uttryck. Med herr Schöts inställning till problemet måste väl, då han använder ordet »tåla», detta ändå visa, att det är en ny prövning som vi måste tåla. Så tolkar i varje fall jag hans uttryck.

Vad beträffar det lokala veto som har nämnts här, så talar vi i våra dagar också om det lokala sambandet, samt kommunernas självbestämmanderätt. Jag undrar om inte en sådan här sak skulle passa ganska bra in i det lokala sambandet? Jag skulle tro att man i kommunerna inte vill driva någonting till absurditet på detta område, men när kommunalmännen känner till att det finns vissa näringsutövere, vissa utskänkare, som är fullständigt olämpliga för denna uppgift, är det då för mycket begärt att våra svenska kommunalmän får säga sitt ord i saken? Jag för min del tycker det inte.

Vi blev lurade för 10 år sedan, och jag misstänker att vi kommer att bli lurade i dag också. Jag vet inte hur många av oss som kan få möjlighet att fira 10-årsjubileum av det beslut som fattas i dag, men ni som är kvar då, tycker jag kan vid det tillfället erinra kammaren om hur det har utfallit.

Det talas här om att det skulle bli mindre försäljning av starksprit genom det fria mellanölet. Jag tror också det är möjligt att den minskar något, ty

starksprit finns ju inte i våra matvaru-butiker, men det öl som kommer att bli tillgängligt där kommer det att bli mycket lätt att komma över, inte minst för den ungdom som inte får köpa starksprit och även för andra som på grund av missbruk är avstängda från systemspriten. Man behöver väl inte vara någon större profet för att förstå hur detta kommer att utveckla sig.

Herr talman! Jag vill sluta med att än en gång säga att det är Sveriges riksdag som har ansvaret för denna utveckling. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ERIKSSON, EINAR, (s) kort gemäle:

Herr talman! Herr Näsström är framför allt känd i denna kammare för att alltid bedöma de frågor vi handlägger lugnt och sakligt och låter sig sällan engageras så känslomässigt som han gör just nu. Han gör sig, enligt mitt sätt att se, skyldig till våldsamma överdrifter. Trots alla överdrifter, så är den beskrivning som herr Näsström gör beträffande nykterhetstillståndet här i landet nog ganska korrekt i och för sig. Jag förmodar att samtliga kammarens ledamöter också accepterar den värderingen, eftersom man så enhälligt anslöt sig till kravet om en ny nykterhetspolitisk utredning. På den punkten är vi således helt överens.

Jag har emellertid svårt att förstå, herr Näsström, att denna fråga om att införa en ny ölsort skulle vara så förödande för hela vår nykterhetspolitiska framtid, som han vill göra gällande. Som jag tidigare har nämnt är ölkonsumenterna i ganska betydande utsträckning tillgodosedda både i fråga om kvantitet och valmöjligheter i fråga om ölsorter. Det finns även tillräckligt med ölsorter i marknaden för att nå berusningseffekter. Det kan väl ändå inte innebära någon katastrof, om man då inför en ny ölsort. Det har jag oerhört svårt att inse.

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

Sedan påminde herr Näsström mig om vår ungdoms socialiseringsönskemål, där bryggerinäringen skulle stå ganska högt uppe på listan. För min personliga del vill jag säga, att näringen står kvar på samma plats där vi placerade den. Jag är beredd att vilken dag som helst helhjärtat och utan några som helst reservationer gå med på en socialisering av den svenska bryggerinäringen. Jag tror emellertid inte detta löser det problem det här gäller i och för sig, men jag är helt övertygad om att man genom en sådan åtgärd tar bort det kommersiella vinstintresset från näringen och att det på det sättet kan bli lättare för samhället att ha den produktionsgrenen under kontroll. Ett överförande av bryggerinäringen till det allmänna kommer dock, såvitt jag förstår, inte att innebära att man därmed skulle sluta att tillverka öl, utan jag har inbillat mig att det skulle vara en åtgärd som helt enkelt skulle befrämja ölets kvalitet och prissättningen och alltihop — det är en annan sak — och att eventuella vinster inte skulle tjäna ändamål som vi inte vill främja.

På den punkten, herr Näsström, står vi kvar på samma ståndpunkt som vi intog i vår ungdom.

Herr SCHÖTT (h) kort gemäle:

Herr talman! Jag har inte för avsikt att delta i denna socialiseringsdebatt — jag tycker inte att den riktigt hör hit.

Anledningen till att jag begärde ordet var att herr Näsström nämnde mitt namn och att hans anförande var sådant, att de ledamöter som därunder kom in i kammaren, kanske kunde tro att jag ville att man skulle släppa starksprit fri i våra speceributiker och att jag på något sätt gillade de orgier, som skulle ha förekommit på vissa utbildningsanstalter. Jag vill då göra klart för alla att detta är naturligtvis saker som även jag bestämt ogillar. Kanske jag tidigare använde ett olämpligt uttryck, men jag ville bara säga att jag har så

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

stort förtroende för svenska folket, att jag tror det är moget för det steg som det här är fråga om att ta.

Jag kan inte se att detta är någonting så äventyrligt som man här vill göra gällande. Det förhåller sig ju dock så att många av oss haft förmånen att företa en hel del utlandsresor och då har kunnat se hur man på annat håll klarar de problem det här gäller. Vad finns det för anledning att tro att inte svenska folket skulle lösa de problem som herr Näsström anser skulle uppstå om vi införde ett mellanöl? Jag kan inte delta i denna oro utan vill för min del visa förtroende för svenska folket.

Jag vill alltså yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Schött om att jag inte ett ögonblick påstått att herr Schött i dag skulle ha föreslagit att starksprit skulle säljas i våra livsmedelsbutiker, men jag framhöll att det ligger en fara i att nästa steg på detta utvecklingsområde blir att riksdagen går med på även en sådan sak. Vi flyttar oss alltså från position till position — så tycks det gå, och det är framför allt tidningarnas insändare som driver en sport på detta område.

Sedan vill jag till min vän herr Einar Eriksson, säga — jag vet inte om jag uppfattade honom riktigt, men det verkade som om han påstod att jag här gjorde mig skyldig till överdrifter — att de citat jag hade från tidningarna inte bara kan vara mina överdrifter, eller hur?

Vad sedan gäller bryggerinäringen vill jag fråga om det, herr Eriksson, egentligen finns någon annan som har direkt intresse av att i dag få fram detta mellanöl än bryggerinäringen. Vi får nog konstatera att det ligger till på det sättet, ty det har bevisats att vad som här tidigare i dag sagts om att det skulle gälla en smakfråga, är

alldeles felaktigt. T. o. m. de s. k. auktoriteterna på detta område kunde ju inte skilja på den ena eller andra sorten, och då är det svårt att tala om smak i detta sammanhang.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Frågan om motbokssystemet ligger väl egentligen litet på sidan om dagens debatt, men om nu ändå herr Näsström berörde den och ansåg att det var ett mycket oklokt beslut som riksdagen fattade då motboken avskaffades, kan man väl göra ett litet stillsamt konstaterande, att inte heller motbokssystemet lyckades med att hejda alkoholmissbruket. Doktor Ivan Bratt, som var en av tillskyndarna till det systemet, hävdade att när motbokssystemet hade verkat ett antal år, skulle det medföra så goda verkningar att missbruket skulle kunna klaras av samhället. Men det blev inte så, och under de sista åren var det inte så lyckat, det förekom motboksöverlåtelse, langning o. s. v.

Det var en av talarna som här tidigare i debatten sade, att det inte får vara vederbörandes medlemskap i en nykterhetsorganisation som skall vara avgörande för ställningstagandet till frågan om införandet av en ny ölsort, och det är väl alldeles riktigt. De frågor som går till avgörande här i riksdagen måste ledamöterna försöka att bedöma objektivt och ur samhällssynpunkt. Så är det när det gäller all lagstiftning och givetvis även nykterhetslagstiftning. Man kan kanske, som flera i debatten har gjort, fråga sig: När det nu ganska fritt går att köpa starksprit och vin i systembutikerna, kan det då rent logiskt resas invändningar emot att införa denna nya ölsort med 3,6 viktprocent alkohol? Ja, det är det som också tidigare har sagts här, att det kan befaras att denna nya dryck kommer att slå ut pilsnern som *vanlig* dryck därför att den kommer att försälas på samma sätt som pilsner i butikerna. När

det gäller att bedöma vådorna av detta, så finns det i alla fall en synpunkt, som jag inte finner vare sig i propositionen eller i utskottsbetänkandet men som jag tycker att man bör ta viss hänsyn till och det är trafiknykterhetssynpunkten.

Jag läste i en dagstidning ett uttalande av en av direktörerna i ett stort bryggeriföretag. Han tippade för sin del att när vi nu får detta mellanöl ute i marknaden och svenska folket blir ölmyndigt, som rubriken hette, skulle vi få en nedgång i konsumtionen av starköl och pilsner med 40—50 procent. Givetvis skulle då mellanölet säljas i motsvarande utsträckning. Under 1964 dracks det 227 milj. l pilsner och 19 milj. l starköl i landet och det är då lätt att räkna ut hur stor mellanölskonsumtion det räknas med. Däremot hade man inte räknat med någon förskjutning i konsumtionen av lättöl, så det är tydligt att bryggeriindustrien inte räknar med att de som dricker Kum skall övergå till att dricka detta nya öl.

Det är väl ändå på det sättet — någon talare har varit inne på det — att det har förekommit fullt vetenskapliga undersökningar beträffande alkohol och trafiksäkerhet. Professor Goldberg har ju klart konstaterat att bara en konsumtion av tre flaskor öl av 3,2 viktprocent alkohol kan få följder som gör att vederbörande kan komma i konflikt med trafiknykterhetslagstiftningen. Konsumtionen kan medföra en blodalkoholhalt av upp till 0,6 promille, och vi vet att 0,5 promille är avgörande för rattnykterhet. Samma konsumtion av öl har även konstaterats medföra en nedsatt förmåga att föra motorfordon med upp till 30 procent.

Dessa synpunkter har varit avgörande för mig. Vi lever i ett samhälle, där vi får ett ökat antal motorfordon i trafiken varje år, och i det läget bör vi anpassa nykterhetslagstiftningen så att vi inte får ökade risker i trafiken.

Beträffande frågan om lokalt veto har utskottet tillstyrkt motioner som yrkat på en utredning som skulle syfta

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

till att kommunalfullmäktige inte längre skulle ha något att säga till om när det gäller årsutskänkningsen av öl inom kommunen. Jag tror inte heller att det skulle vara så lyckligt att i det fallet enbart låta intendenterna vid länsstyrelserna och polischeferna avgöra den saken. Dessa befattningshavare har nytta och ett värdefullt stöd av kommunalfullmäktige, som har lokalkännedom och känner förutsättningarna för människor att etablera företag i denna bransch. Därför tror jag inte det skulle vara så lyckligt att i det fallet heller bifalla utskottets förslag.

Jag ber alltså även, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr DAHL (s):

Herr talman! Det är väl ett ofrånkomligt faktum, att vårt välfärdssamhälle undan för undan kommit allt längre bort från den attityd, som frågan enligt berättelsen från tidernas morgon avspeglar: Skall jag taga vara på min broder? Samhället har medverkat under ansvar och handlat och lagstiftat i det syftet, att man skulle hindra de destruktiva krafterna att få något större inflytande.

Jag har velat säga detta därför att man under den diskussion som förts om mellanölet bl. a. i pressen har velat göra gällande, att det är de fanatiska nykterhetsorganisationerna och deras representanter i riksdagen som hindrar utvecklingen, både här uppe i Stockholm i riksdagshuset och ute i kommunerna, när det gäller en sund utveckling, inte minst beträffande mellanölet. De organisationer, som jag nu här talar om, alltså nykterhetsorganisationerna, har under hela sin verksamhet gått ut ifrån den altruistiska grundsatsen, att man skall ta vara på sin broder, d. v. s. att vi har skyldigheter mot våra medmänniskor och inte bara får tänka på den personliga friheten och den personliga smaken, utan i vårt ställningstagande måste tänka på

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

vilka följer de beslut, vi fattar, kan få för dem, som går vid sidan av oss.

Det är väl inte möjligt att med kurvor och staplar och annan statistik slå fast, vilken betydelse nykterhetsrörelsen har haft för vårt land och folk tiderna igenom. Man kan dock säga, att tusenden av svenska folket har genom sitt medlemskap i den rörelsen fått en absolutistisk livsriktning, ofta redan i barna- och ungdomsåren, och därigenom ett värdefullt stöd. I samband med den diskussion som förts, där man nu spottar på och förringar nykterhetsorganisationernas betydelse, förtjänar det strykas under, att de har haft och alljämt har ett stort värde. Framför allt tror jag, att man i vår tid, när man ser vilka följer alkoholbruket har, måste säga, att nykterhetsorganisationerna har sin givna roll i det moderna samhället såsom fyrbåkar för det uppväxande släktet, då det gäller inställningen till alkoholen.

Jag har fäst mig vid, att det i diskussionen har sagts att vi rör oss med en smakfråga, när det gäller mellanölet. Jag anser för min del, att detta synsätt är att ta alldeles för lätt på denna viktiga fråga och det är praktiskt sett ohållbart, eftersom mellanölet är en alkoholhaltig dryck och följaktligen ingår i det stora problem, som alkoholen utgör i sin roll av samhällets fiende nummer ett. Frågan om mellanölet är, som herr Wärnberg sagt, inte en smakfråga utan en nykterhetspolitisk fråga och inte en så oskyldig fråga, som man vill göra gällande.

Mellanölet öppnar utan tvivel, det kan ingen förneka, en ny möjlighet till alkoholkonsumtion, som är alldeles onödig och inte kan försvaras med att mellanölet är gott och mera välsmakande än pilsner. Faktum är, att man här vill göra en relativt alkoholstark dryck tillgänglig överallt i livsmedelsbutikerna. Ingen av oss kan säga, vilka konsekvenser ett införande av mellanölet kommer att medföra. Men man kan i alla fall säga, att följden kommer att bli en

ökad alkoholkonsumtion genom att människor övergår från den alkoholsvagare pilsnern till det starkare mellanölet.

När nykterhetsrörelsen och dess sympatisörer i striden om mellanölet säger nej, är det inga egoistiska skäl bakom, utan tvärtom omtanke om den svenska ungdomen och framtiden. Man vill inte vara med om att vidga och fördjupa den fåra, i vilken spritfloden rinner fram.

Alkoholen orsakar, det vet vi, på alla områden i vårt samhälle så mycket ont, att det enligt min mening borde vara en bjudande plikt inte minst i den svenska riksdagen att genom avslag på utskottets betänkande främja nykterheten och hindra att mellanölet kommer ut och får de konsekvenser, som man kan befara.

Jag vill med instämmande i de synpunkter som förts fram i reservationen yrka bifall till densamma.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten A, därefter särskilt rörande punkten B 3, vidare särskilt med avseende å den i reservationen upptagna frågan angående alkoholreklamen samt slutligen särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de beträffande *punkten A* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid betänkandet avgivna reservationen i motsvarande del; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna

proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wärnberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 32 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid betänkandet avgivna reservationen i motsvarande del och avslås alltså Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wärnberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 44.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om *punkten B 3*, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels ock att motionerna I: 727 och II: 851 skulle avslås med den motivering, som förordats i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedermåra gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Ang. införande av ett s. k. mellanöl

Herr *Wärnberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 32 punkten B 3 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås motionerna I: 727 och II: 851 med den motivering, som förordats i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wärnberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 53.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I vad gällde den i reservationen upptagna frågan angående *alkoholreklamen* gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å det förslag, som inefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen punkten C; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wärnberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår det förslag, som inefattas i den vid bevillningsutskottets

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

betänkande nr 32 fogade reservationen punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles förslaget i reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wärnberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 57.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad *utskottet i övrigt* hemställt i detta betänkande.

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 7, i anledning av motioner om avbrytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika och om handelsbojkott av sydafrikanska varor.

I en i första kammaren av herrar *Lager* och *Adolfsson* väckt motion, nr 138, samt en i andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.* väckt likalydande motion, nr 176, vilka hänvisats till utrikesutskottet, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle hemställa om omedelbara åtgärder för ett efterkommande av FN-rekommendationen av den 6 november 1962 i Sydafrikafrågan genom i första hand av-

brytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrikanska unionen.

Till utskottet hade även hänvisats den i första kammaren av herr *Sundin* väckta motionen, nr 351, samt den i andra kammaren av herr *Ullsten m. fl.* väckta likalydande motionen, nr 418, om handelsbojkott av sydafrikanska varor. Motionärerna hade hemställt, att riksdagen måtte uttala sig för en officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående de tekniska problemen i samband med en officiell svensk bojkott av sydafrikanska varor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet yttrat bland annat följande:

»De tekniska problemen i samband med en allmän handelsbojkott torde få utredas, om frågan efter beslut av säkerhetsrådet aktualiseras.

En första förutsättning för att sanktionsåtgärder skall leda till målet är att åtminstone de ledande handelsnationerna, stormakterna, som sitter i säkerhetsrådet, medverkar till att genomföra ett sådant beslut. Utskottet ser därför med tillfredsställelse att frågans tyngdpunkt under det senaste året överförts till säkerhetsrådet. Vidare är enligt FN-stadgan endast säkerhetsrådet, men icke generalförsamlingen, behörigt att besluta om sanktioner. Sverige kunde av detta skäl icke stödja församlingens resolution av den 6 november 1962 utan nedlade rösten. Ingångna internationella avtal, bl. a. GATT-avtalet, utgör för flertalet stater, däribland Sverige, hinder mot att vidtaga ensidiga sanktionsåtgärder.

Utskottet hemställer i enlighet med vad ovan anförts, att motionerna I: 138 och II: 176 samt I: 351 och II: 418 härmed må anses besvarade.»

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Axel Andersson*, *Wedén*, *Gustafson* i Göteborg och *Wahlund*, vilka

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

ansett, att utskottets yttrande bort er- hålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hem- ställa,

1. att riksdagen i anledning av motio- nerna I: 351 och II: 418 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad reservanternas anförts, samt

2. att motionerna I: 138 och II: 176 härmed måtte anses besvarade.

I det av reservanternas föreslagna ytt- randet hade bland annat gjorts följande uttalande:

»Statliga ekonomiska sanktionsåtgär- der kan endast väntas bli effektiva om de stöddes av ett betydande antal län- der. Utskottet anser därför att den svenska regeringen till att börja med bör utröna de övriga nordiska länders inställning till en gemensam aktion av mera bestämt slag. En sådan aktion skulle t. ex. kunna bestå i en förhands- deklaration från dessa staters sida att de vore beredda till åtgärder av eko- nomisk sanktionskaraktär mot Sydaf- rika därest medverkan i sådana åtgär- der kunde uppnås från åtminstone en- dera av Sydafrikas största handelspart- ners, Storbritannien och Förenta sta- terna.

Ett samfällt nordiskt uppträdande av denna art skulle enligt utskottets me- ning vara ett effektivare medel än en- sidiga svenska sanktioner, när det gäl- ler att stödja ansträngningarna att få er- forderliga åtgärder mot apartheidpoli- tiken till stånd.

Utskottet anser även att de tekniska problemen för Sveriges del i samband med ett sanktionsförfarande snarast bör klarläggas och en beredskapsplan för verkställighet av ett sådant förfä- rande göras upp.»

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Även detta ärende, som kommer från utrikesutskottet, innehåller brännbart stoff, fastän av ett helt an- nat slag, än det vi nyss har diskuterat.

Det gäller frågan om bojkott av sydafri- kanska varor.

I stora delar är majoritetens och re- servanternas skrivning densamma. Ma- joriteten och reservanternas konstaterar båda, att de motioner som ligger till grund för utlåtandet är bevis på den oro som den svenska opinionen känner in- för det som försiggår i Sydafrikanska republiken.

Men det är i själva verket inte bara oro som vi här hemma känner, utan man skulle lika gärna kunna tala om harm och avsky inför det som försiggår där nere. Där har det på nytt uppstått en herrefolksmentalitet, som utan för- skoning eller förbarmande slår ner på människor som råkar ha en annan hud- färg. Hudfärgen har blivit avgörande. Det sker en uppvärdering av den ena färgen och en nedvärdering av den and- ra, alldeles oberoende av människornas kvalifikationer. Man upplever där nere ett skräckregemente, och piskan utgör det vanliga övertalningsmedlet.

Det är förstäeligt att svenskarna i all- mänhet känner sig upprörda och att framför allt ungdomen har reagerat kraf- tigt. Jag skulle tro att det inte finns nå- gon av kammarens ledamöter som inte vid åtskilliga tillfällen har uppvakts med brev från ungdomsorganisationer som kräver att någonting skall göras i den här saken.

Vad är det då vi kan göra? Både ut- skottsmajoriteten och reservanternas an- ser att vi inte kan åstadkomma så sär- skilt mycket. Det är alldeles riktigt som det konstateras här att Sydafrika — ty- värr, skulle man kunna säga — har en sådan ekonomisk styrka, att republiken är tämligen okänslig för sådana här ytt- ringar utifrån, men man kan, som en del av ungdomarna har gjort, fråga sig, om vi bör nöja oss med att konstatera detta och om vi inte i stället bör anse att var- je land är moraliskt ansvarigt för sitt handlande och inte bör snegla på hur andra länder betar sig.

I reservationen har vi tryckt på att det på detta område bör förekomma ett

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

samarbete mellan de nordiska länderna. Reservanterna kräver att den svenska regeringen skall uttröna, hur de andra nordiska länderna ställer sig till en gemensam aktion av mer bestämt slag gentemot Sydafrika. Men inte nog därmed — reservanterna anser att en aktion skulle vara tämligen meningslös, om inte åtminstone endera av Sydafrikas två största handelspartner skulle delta. Det är alltså detta reservanterna vill åstadkomma. Det är inte mycket, men reservanterna menar att man inte kan få en sten i rullning utan att ge den en knuff, och det är vad vi närmast anser i det här fallet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Under kommunistiska och nazistiska ideologiers maktkamp, under förföljelse och förtryck mot minoriteter och mot självständiga länders demokratiska rätt att finnas har vi i förnedring upplevt hur litet de mänskliga fri- och rättigheterna tycks betyda i vår värld. Vi har med fria människors rätt reagerat, och den breda opinionen har i demokratiens anda sagt sitt ord. Inför de många människornas tragedier frågar vi oss, om de demokratiska rättsprinciperna håller på att bli satta ur spel. Måste det vara så, att den svage bildligt talat skall dö för att den starke skall leva?

I vetskap om den svåra situation som de färgade i Sydafrika befinner sig i måste vi i Sverige besinna det ansvar som vi har för våra lidande medmänniskor. Sverige har under många år i FN fördömt raspolitiken. Det räcker emellertid inte att bara hålla vackra tal — vi måste också ta realistiska och praktiska initiativ. Situationen i Sydafrika är för tillfället sådan, att om ingen insats utifrån göres mycket snart, kommer den del av frihetsrörelsen, som talar för våldsmetoder i kampen, att helt få övertaget. Detta kan innebära ett

blodbad i Sydafrika; och enligt sakkunnigas bedömning skulle det inte stanna inom Sydafrikas gränser.

Sett ur världsfredens synpunkt är det angeläget att åtgärder vidtages, men förhållandena i Sydafrika är oroande inte bara med hänsyn till världsfreden — vi kan inte stillatigande åse det förtryck och den fascistiska regim som det sydafrikanska folket lider under. Vi måste reagera. Det räcker inte med att, som Sverige hittills gjort, reagera med lama fördömanden och sedan sitta passiv.

FN:s generalförsamling antog den 6 november 1962 en resolution med uppmaning till medlemsstaterna att vidtaga sanktioner mot den sydafrikanska regimen. Jag har tidigare här i kammaren redogjort för resolutionens innehåll och skall därför inte förlänga debatten med ett återupprepande, men en av punkterna innehåller en uppmaning att bojkotta varor som kommer från Sydafrika. Nu är det ju — som även utskottsmajoriteten framhåller i sitt utlåtande — FN:s säkerhetsråd som är behörigt att besluta om sanktioner, men även om detta är riktigt kvarstår det faktum, att generalförsamlingen rekommenderat medlemsstaterna att vidtaga konkreta åtgärder.

Sverige har inte genomfört någon statlig bojkott mot sydafrikanska varor, men frivilliga krafter i vårt land har satt i gång en aktion. Ungdomsorganisationerna och andra organisationer har i rättfärdighetens anda vidtagit åtgärder för att begränsa importen från Sydafrika. I bojkotten har även en del stora affärsföretag slutit upp; jag vill här endast peka på den goda insats som KF gjort. Dessa organisationer och företag har genomfört bojkotten med den klart uttalade motiveringen, att det är en åtgärd i väntan på att staten skall ta ett initiativ, men detta statliga initiativ har inte kommit till stånd. Nu väntar opinionen att regering och riksdag skall göra någonting.

Utskottsmajoritetens yttrande präglas av den passiva hållning i frågan som

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

svenska regeringen med utrikesministern i spetsen intagit, när denna sak tidigare debatterats i riksdagen. Kan vi i fortsättningen lägga ned vår röst och hänvisa till formella svårigheter? Sanktionsåtgärderna bör vinna allmän anslutning för att de skall vara effektiva, framhöll säkerhetsrådets expertkommitté i sin rapport till rådet. Vad har Sverige gjort för att få till stånd en allmän uppslutning i enlighet med kommitténs uttalande?

I reservationen framhålles att den svenska regeringen till att börja med bör utröna övriga nordiska länders inställning till en gemensam aktion av mera bestämt slag. Om vi verkligen vill någonting i frågan från svensk sida, vore det värdefullt med ett uttalande av riksdagen för en officiell bojkott av de sydafrikanska varorna. Som jag ser saken skulle det vara en styrka för Sverige att kunna visa på ett sådant uttalande, när man tar det nordiska initiativ som vi alltfört väntar på och som även reservanterna förordar.

Jag vill i detta sammanhang uttrycka min besvikelse över den rapport som lämnades i tidningarna, i radio och TV från de nordiska utrikesministrarnas möte i Helsingfors. Jag trodde att man vid det mötet skulle ha diskuterat denna fråga och gjort det på sådant sätt att man om möjligt hade kommit fram till ett officiellt uttalande från samtliga de nordiska länderna.

Reservanterna har tillstyrkt den del av motionen som gäller utredning och förslag angående de tekniska problemen i samband med en officiell bojkott av de sydafrikanska varorna. Man önskar också en beredskapsplan för verkställigheten av en sådan bojkott.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen samt till första punkten i motion I: 351, ett yrkande som innebär att riksdagen måtte uttala sig för en officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor.

Herr ELMGREN (s):

Herr talman! Jag kan i långa stycken ansluta mig till de uttalanden med fördömande av den sydafrikanska apartheidpolitiken som gjorts såväl av herr Axel Johannes Andersson som av herr Sundin. Herr Andersson använde ordet »avsky», och för egen del kan jag gott skriva under även på detta. Emellertid får man bedöma denna fråga ur de synpunkter som internationella avtal och ett hänsynstagande till Förenta Nationerna för med sig.

Utskottet har uttalat sin tillfredsställelse över att frågan om sanktioner mot Sydafrika mer och mer kommit att få sin tyngdpunkt förlagd till säkerhetsrådet. Jag tror att den enda möjligheten att nå fram till åtgärder av någon som helst effekt är att de sker genom beslut av säkerhetsrådet. En isolerad svensk aktion — såsom begäres i herr Sundins motion — skulle säkerligen bli tämligen verkningslös. Jag tror inte heller att den skulle få den inverkan på opinionen i andra länder som reservationen förutsätter. Utskottet avvisar tanken på en isolerad svensk aktion, dels därför att den inte skulle bli effektiv och dels därför att den strider mot de förpliktelser vi har enligt internationella avtal.

Jag skall be att få erinra kammaren om ett av dessa avtal, nämligen GATT-avtalet, och jag tillåter mig att läsa upp artikel XI punkt 1 i detta avtal, som lyder: »Förbud eller restriktioner av annat slag än tullar, skatter eller andra avgifter må icke, vare sig genom kontingentering, import- eller exportlicenser eller andra åtgärder införas eller bibehållas av någon avtalslutande part i fråga om import av varor, härrörande från annan parts område, eller i fråga om export eller försäljning för export av varor, destinerade till annan parts område.» Detta är ju klara verba. Det säger oss att vi, om vi skall följa GATT-avtalet, inte har rätt att företa någon isolerad aktion.

Det finns, såvitt jag kan bedöma, bara

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

ett undantag som kan beröra den här debatterade frågan, nämligen punkten XXI i GATT-avtalet, som säger: »Ingen bestämmelse i detta avtal skall tolkas såsom innebärande... hinder för part att vidtaga åtgärder i överensstämmelse med dess förpliktelser enligt Förenta Nationernas stadga i syfte att upprätthålla internationell fred och säkerhet.» Utskottets skrivning är helt i överensstämmelse med detta.

Jag vill emellertid påpeka att reservationen innefattar ett förslag som går utöver vad som är tillåtet enligt GATT-överenskommelsen, ty i reservationen förutsattes att det skall kunna göras en visserligen inte isolerad aktion men en aktion som genomföres med hjälp av någon av de stora handelspartner som Sydafrika har.

Motionärerna har numera åtminstone i viss mån blivit bönhörda av utrikesministern, som har tillsatt inte en utredning men en expertgrupp med sakkunniga från utrikesdepartementet och handelsdepartementet. Denna expertgrupp skall undersöka effekten av en allmän handelsbojkott mot Sydafrika. Denna sak hade utskottet inte vetskap om under utskottsarbetet eller när utlåtandet justerades.

Jag skulle därför, herr talman, vilja yrka bifall till utrikesutskottets utlåtande nr 7, med undantag för den mening som återfinns på s. 2 i utlåtandet och som lyder: »De tekniska problemen i samband med en allmän handelsbojkott torde få utredas, om frågan efter beslut av säkerhetsrådet aktualiseras.»

Herr **UNDÉN** (s):

Herr talman! Föregående talare har redan gett uttryck åt den oro och den indignation som Sydafrikas raspolitik och dess tillämpning har framkallat i vårt land. Vi är alla ense i det avseendet, och jag skall inte upprepa vad som redan har sagts eller återge uttalanden som gjorts i utrikesutskottets utlåtande. Jag vill emellertid gärna säga något

om de ekonomiska sanktioner som det talats så mycket om i samband med detta problem.

Den som har följt debatten i Sverige om det sydafrikanska problemet kan lätt få det intrycket, att ekonomiska sanktioner är ett normalt och ofta förekommande tvångsförfarande i den internationella politiken. Ett sådant intryck vore helt felaktigt. I själva verket är den verklighet som täckes av det främmande ordet »sanktioner» ännu mera främmande hos oss. Det har inte förekommit mer än en gång i historien att ekonomiska sanktioner har satts i kraft, och det var när Italien hade begynt sitt krig mot Etiopien på 1930-talet. När sanktionerna mot Italien den gången hade misslyckats, uttalade den brittiske premiärministern att ekonomiska sanktioner inte kan ha framgång, om inte de agerande staterna är beredda att gå till krig. Det var kanske något överdrivet sagt, men vi har inte mycken erfarenhet av sanktionsvapnet och dess konsekvenser, och när det gäller den situation som förelåg åren 1935 och 1936, då Italien drabbades av sanktioner, var den brittiske premiärministerns uttalande helt säkert riktigt. Man vågade inte gå till krig mot Mussolinis Italien; på detta spelade han, och sanktionssystemet bröt samman.

Det enda fall då ett användande av sanktionssystemet har försökts är då Italien skulle stoppas i sitt angrepp på Etiopien år 1935. Jag har ett livligt minne av den tiden, eftersom jag tillhörde den svenska delegationen i Nationernas Förbunds generalförsamling. Jag erinrar mig vilken oerhörd spänning som rådde och vilka högtflygande förhoppningar som hystes inför detta första försök att stoppa ett krig med tillämpning av den kollektiva säkerhetsprincipen. Det blev sedan en fruktansvärd besvikelse när försöket misslyckades. Ändock var förutsättningarna knappast ogynnsamma. Ett 50-tal stater anslöt sig till aktionen mot Italien, och även stater utanför Nationernas Förbund lo-

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

vade sin anslutning. Några få stater avböjde deltagande eller såg mellan fingrarna med överträdelse av förbudet mot handel med Italien. Framför allt hade emellertid Italien hemliga stormaktsvänner, vilka saboterade förbudet mot införsel till Italien av en synnerligen viktig vara, nämligen olja. Denna erfarenhet lär oss att ett hållbart sanktionssystem inte är någon enkel sak att konstruera. Särskilt om ett land har långa kuster kan det ibland bli nödvändigt att bevaka kusterna med örlogsfartyg.

Somliga vill göra gällande att redan ett misslyckat sanktionsförfarande gör nytta. De som medverkar i en sådan bojkott får utlopp för sina känslor, och Sydafrikas ledande skikt får känna obehaget och trycket av en indignerad opinion ute i världen. Jag delar dock inte den meningen att en misslyckad sanktion kan vara till någon nytta. Tvärtom är den enligt min mening endast till skada. Ett misslyckande är ägnat att uppmuntra dem som skall tvingas ge vika för påtryckningar, och om sanktionen blir ett fiasko förvärras läget för dem som skall hjälpas.

Jag nämnde nyss att förutsättningarna för sanktioner mot Italien inte var ogynnsamma. Hur är det nu med hänsyn till läget i Sydafrika? De politiska förutsättningarna vet vi inte mycket om. Först och främst är frågan hur stor anslutningen till en aktion blir. Det räcker inte med att den nordiska gruppen och därjämte en av de anglosaxiska stormakterna ansluter sig till aktionen. Om många stater står utanför, kan ju Sydafrika med lätthet flytta över sin handel till andra partner än de nuvarande. Vi vet inte heller om deltagarna i en s. k. fredlig blockad är beredda att ta de risker som onekligen följer därav, att det kan bli nödvändigt med örlogsfartyg för att bevaka och blockera Sydafrikas kuster. De legala resurserna är mindre gynnsamma än i Italien-fallet. Sanktioner är i stadgan för Förenta Nationerna förutsatta endast

vid krig eller hot om krig. I Sydafrika är det inte fråga om anfall utifrån. Möjligen kan man komma ifrån dessa svårigheter genom att resonera så, att regeringens politik på längre sikt är en fara för fred och internationell säkerhet. Om säkerhetsrådet är villigt att konstatera att fara för fred och säkerhet föreligger, lär inte andra stater dra sig för att följa säkerhetsrådets anvisningar. Det heter i artikel 39 i Förenta Nationernas stadga: »Säkerhetsrådet fastställer förefintligheten av hot mot freden, fredsbrott eller angreppshandling och framlägger förslag eller fattar beslut i syfte att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet».

Såsom precedensfall är en utvidgning av området för ekonomiska sanktioners användning alltid en allvarlig fråga, som kräver ett omsorgsfullt övervägande. Det bör också beaktas att vid angrepp eller krigshot riktas sanktionerna mot den angripande staten. I Sydafrika-fallet blir isoleringen av landet genom sanktionerna faktiskt riktad mot både den vita och den färgade befolkningen. De färgades representanter accepterar därav uppkommande lidanden för de svarta folkelementens räkning. Det är gott och väl, men kan sympatiserande länder inta den ståndpunkten? Det är i varje fall ett tveksamt ställningstagande. Vi vet inte med vissnet hur sanktionerna kommer att inverka på de därav drabbade folkelementen och hur dessa kommer att stå ut med följderna av sanktionerna. Har vi redan de faktiska förutsättningarna? Finns det utsikter till att Sydafrika viker för blockad och bojkott? Därom vet vi föga. Vad vi emellertid kan påstå är att det hör finnas säkra utsikter till ett gynnsamt resultat för att ett försök till sanktioner skall vara försvarbart.

Så vill jag säga några ord om den Wedénska linjen, som sammanfaller med reservanternas. Det framhålls i reservationen, att ekonomiska sanktioner inte kan bli effektiva om inte ett betydande antal länder medverkar. Det

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

är riktigt, och jag instämmer helt i denna bedömning. I samma stycke av reservationen uttalas dock, att de nordiska staterna bör göra en förhandsdeklaration om att de är beredda till åtgärder av ekonomisk sanktionskaraktär mot Sydafrika, därest medverkan i sådana åtgärder kan uppnås från åtminstone endera av Sydafrikas största handelspartner, nämligen Storbritannien eller USA. Jag vet inte om detta går riktigt ihop. Vi skall göra en förhandsdeklaration om vår villighet att medverka. Vi vet inte hur stor anslutningen blir, men vi anser att anslutningen måste bli betydande.

Reservanterna vill att regeringen skall söka utröna hur de nordiska länderna, respektive England och USA, ställer sig till den Wedénska linjen. Jag förmodar att regeringen haft rikliga tillfällen till samtal med de nämnda staternas regeringar om Sydafrika-problemet, ehuru jag ingenting vet därom. Hur som helst gissar jag vad svaret skulle bli på en sådan interpellation. Det kommer att heta så här: Vi kommer att under samverkan med andra medlemsstater inom FN:s säkerhetsråd och generalförsamling utforma vår ståndpunkt i frågan och vill inte göra några förhandsdeklarationer. Kanske tillägger man i svaret till Sverige en fråga: Är ni beredda att med svenska örlogsfartyg överta bevakningen av Sydafrikas kuster? Jag tror inte att vi skall försöka med en påtryckningstaktik som består i att vi så att säga ställer några stater mot väggen för att pressa dem att följa vårt exempel. En sådan taktik skulle nog framkalla ogynnsamma reaktioner på skilda håll, och jag tror inte den skulle gagna syftet.

Jag kan inte neka mig att nämna hur historiens ironi kan spela ett spratt åt den som medverkar i händelser av denna art. När sanktionerna mot Italien var aktuella, var Sydafrikas representant en av de mest energiska och mest aktiva förespråkarna för effektiva sanktioner mot Italien, och han vädjade till

Italien från den vita civilisationen i Sydafrika att inte röra upp en ny antagonism mellan vita och svarta. Han slutade med en varning: »Det svarta Afrika har gott minne och glömmet aldrig och kommer aldrig att förlåta kränkningar och orättvisor.» Den vita befolkningen i det nuvarande Sydafrika har inte lagt på minnet de oförrätter som i dess namn begås mot de färgade.

Mina slutsatser blir alltså att riksdagen inte bör följa reservanternas mening att enligt herr Wedéns recept göra ett utspel i denna storpolitiska fråga. Vi bör inte göra några förhandsdeklarationer om den ståndpunkt vi framdeles kommer att inta. Sveriges hållning bör bestämmas först sedan i vanlig ordning regeringen förberett frågan och lagt handlingarna på bordet. För närvarande är alltför många faktorer i ekvationen obekanta.

Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herr *Larsson, Nils Theodor*, (cp).

Herr **ANDERSSON, AXEL**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Förrre utrikesministern Undén ansåg att det skulle ligga en inkonsekvens i reservanternas uttalande däri att de i reservationen först talar om att regeringen skall utröna de övriga nordiska ländernas inställning till en gemensam aktion och sedan inte gå längre än att avge en förhandsdeklaration om att de nordiska länderna var beredda till åtgärder av ekonomisk sanktionskaraktär och avvakta om man kunde få någon av Sydafrikas stora handelspartner, nämligen Storbritannien eller Förenta staterna, med sig. Jag måste erkänna att jag inte förstår att det är någon inkonsekvens i att man gör en förhandsdeklaration om var man själv står någonstans. Det kan ju finnas andra som har ungefär samma uppfattning och känslor som vi har i det här sammanhanget och som kanske

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

också skulle vara villiga att handla, om de visste att det finns andra som är beredda. Jag tycker, som sagt, att det är ganska naturligt att man handlar på det sättet.

Sedan måste jag uttala min tillfredsställelse över det meddelande som utskottets ordförande herr Elmgren lämnade, nämligen att utrikesministern har tillsatt en expertgrupp som skall behandla frågan om en eventuell handelsbojkott mot Sydafrika. Vi vet ju ännu inte vilka direktiv den expertgruppen kommer att få, men blir direktiven sådana som vi hoppas på, så är vi naturligtvis mycket glada över att en sådan grupp kommer till stånd. Vi kanske då kan fråga oss, om man nu håller så styvt på de internationella avtal som herr Elmgren talade om och som så starkt understrykes i utskottets utlåtande, särskilt då GATT-avtalet. Det blir väl också för den här expertgruppen ett problem att brottas med, men vi har väl inte varit ute på galna vägar, när vi tydligen varit inne på samma tankegångar som utrikesministern tycks vara, nämligen att det finns möjligheter att komma förbi de här avtalen.

Sedan fäste jag mig vid en händelse som förre utrikesministern erinrade om, nämligen att den sydafrikanska delegaten i samband med sanktionerna mot Italien uttalade att det svarta Afrika har ett gott minne och skulle handla när tiden var inne.

Det är i en liknande situation vi i dag befinner oss. Vad som sker i Sydafrika är att man riktat en utmaning mot hela det svarta Afrika, som delegaten kallade det. Men det är inte bara det svarta Afrika som är inblandat, utan Kina och många andra stater har också lagt sig i vad som sker. Till slut kan vad som händer i Sydafrika leda till en kraftmätning mellan raser av olika hudfärg, en kraftmätning som kunde bli en verklig katastrof.

Herr UNDÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag fick inte svar på mitt uttalande om reservanternas ståndpunkt att vi skall göra en förhandsdeklaration utan att veta hur stor anslutningen blir. En av de viktigaste punkterna vid en sådan deklaration är naturligtvis att man måste veta, hur stor anslutning man förutsätter för att deklarationen skall omsättas i praktisk aktion. Det skulle man inte veta, enligt vad herr Andersson framhöll.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till det sista vill jag bara säga, att skulle det vara så att man alltid visste vad som skulle ske, då behövde man inte några förhandsdeklarationer. Låt mig bara välja ett så enkelt exempel som när de olika partierna i en valrörelse gör vissa förhandsdeklarationer. Då är de inte säkra på hur deklarationerna kommer att uppfattas av folket.

Herr UNDÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Den jämförelsen är inte så lyckad.

Här är det fråga om en storpolitisk demarche inom internationell politik. Man vill då göra en förhandsdeklaration som går ut på att vi svenskar är beredda att delta i en bojkott mot Sydafrika. Sedan plockar man ut tre eller fyra stater och frågar: Är ni beredda? Jag har riktat mig mot den taktiken, mot det diplomatiska tillvägagångssätt som innebär att riksdagen, med förbigående av regeringen dessutom, gör ett utspel i en så viktig internationell fråga.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill allra först vända mig mot utskottets talesman, herr Elmgren, och allt det omöjliga som har deklarerats såväl av utskottsmajoriteten som av förre utrikesministern. Betyder det också att man från det hållet fördömer de frivilliga krafter som arbe-

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

tar för att få till stånd sanktioner när det gäller att köpa varor från Sydafrika? Herr Undén sade att det till och med kan bli så att denna aktivitet får motsatt verkan. Men om det är regeringens och riksdagsmajoritetens uppfattning bör man väl försöka stoppa denna opinion, som jag personligen tror är berättigad, och säga: »Ni skadar de färgades sak i Sydafrika, om ni fortsätter med åtgärderna.»

Det rimmar inte riktigt med att utskottets ärade ordförande sedan kommer med en liten tröst till motionärerna och reservanterna. Han sade nämligen att sedan utrikesutskottet haft sitt sammanträde har utrikesministern tillsatt en utredning. Om jag fattade rätt sammanfaller direktiven för utredningen i stort sett med det andra yrkandet i min motion. Då måste det väl vara något bärande i idén för dem som arbetar för denna sak och motionerar i den, när man i utrikesdepartementet har tillsatt denna utredning. Vi har också läst i tidningspressen vad som hänt på olika möten, där hans excellens utrikesministern talat. Man får väl bara hoppas att dessa opinionsmöten blir flera, så att det kan bli en reell hjälp i opinionsbildningen för de färgade i Sydafrika.

Till sist, herr talman, bara ytterligare en frågeställning. Herr Undén säger, att regeringen inte skall göra några förhandsdeklarationer. Sedan uttalade han en förmodan att regeringen hade dryftat denna fråga med de nordiska grannländernas utrikesministrar. Är det så, tycker jag att regeringen vid detta tillfälle skall ge oss besked om att man vidtagit sammordiska åtgärder. Även om de må vara av den arten, att man inte i detalj kan tala om vad det rör sig om, borde man, om något förekommit, tala om detta.

Herr ELMGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Axel Andersson trodde att utrikes-

ministern var inne på samma vägar som reservanterna och undersökte möjligheten att komma förbi GATT-avtalet. Jag tror att utrikesministerns ambition är att söka få fram alla fakta som kan vara ägnade att belysa frågan. Det är en rent objektiv undersökning. Inte heller sammanfaller den med den andra punkten i herr Sundins motion, där det talas om problem i samband med en officiell svensk bojkott av sydafrikanska varor. Här är det fråga om att utreda de tekniska problemen i samband med en allmän handelsbojkott.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Den kommunistiska motion som behandlas i detta utskottsutlåtande är något annorlunda än den motion som framlämnats av herr Sundin och andra. Vår motion går ut på att vårt land omedelbart skall efterkomma FN-rekommendationen av den 6 november 1962 i Sydafrika-frågan, d. v. s. vi begär en riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t i denna sak. Som alla känner till innehöll FN-resolutionen bl. a. en uppmaning att bryta de diplomatiska förbindelserna med Sydafrika och att bojkotta alla sydafrikanska produkter. Det är detta sistnämnda som vi nu framför allt debatterar och som inneslutes i motionerna.

Utrikesutskottet, liksom nyss också dess talesman herr Elmgren, noterar alldeles riktigt, att de föreliggande motionerna är uttryck för den oro som den svenska opinionen känner inför sydafrikanska republikens apartheidpolitik. Utskottet anser sig emellertid inte kunna förorda ensidiga svenska åtgärder, och därom har debatten hittills i huvudsak rört sig. Utskottet hänvisar bl. a. till att de ledande handelsnationer som sitter i säkerhetsrådet borde vara först på plan i denna fråga och att Sverige således inte borde ta något initiativ av praktisk natur.

Den svenska folkopinionen har ingen benägenhet att falla till föga för hän-

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

visningar av detta slag. Den tycker att det ligger i vår nations förpliktelser att göra allt vad som kan göras i denna sak utan att avvakta andra länders ståndpunktstaganden och beslut, om nödvändigt också genom att undanröja hinder som uppstaplats.

Får jag berätta att jag den 1 maj i år hade tillfredsställelsen att få gå med i ett demonstrationståg i min hemstad, där det på banderollerna krävdes statligt bojkott mot Sydafrika. Upplysningen blir intressantare om jag tillfogar att det var socialdemokratiska organisationer som svarade för denna del av demonstrationståget, där jag alltså deltog och där dessa banderoller förekom.

De som deltog i denna del av det socialdemokratiska tåget vägrade att godta demonstrationstalarens ord att hur befogade åtgärder mot Sydafrikanska unionens politik än är, så bör dock inte separata svenska statliga bojkottåtgärder vidtagas. Dessa demonstranter, representerande olika skikt, godtog alltså inte den utpräglade försiktighet som här nyss gavs ord, exempelvis av herr Undén, med bevekelsegrunder som jag för min del inte ger mig tid att försöka diskutera.

Man får förstå otåligheten inom folkopinionen över att ingen konkret handling följt på vårt lands anslutning till FN-rekommendationen och de i och för sig goda uttalanden som vårt lands företrädare gjort i denna fråga, bl. a. i FN:s generalförsamling. Opinionen ger sig inte till tåls i all synnerhet som den kunnat iaktta att terrorn mot afrikaner och s. k. färgade inom Sydafrikanska unionen ökar i stället för att avta. Denna terror är egentligen alldeles för ruslig för att kunna illustreras med ord från en talarstol och ännu mindre med siffror och statistik, så att den tillfullo kan förstås. Låt mig ändå ge några exempel, vilkas sanningshalt ingen med framgång kan bestrida.

Jag talar då inte om den oavbrutet pågående terror, som består i utplundringen och utsugning av den afrikans-

ka befolkningen, eller om de övriga brott av detta slag mot den mänskliga värdigheten som regimen systematiskt lägger sig till last. Jag talar om den terror som tar sig uttryck i fällda domar, och begränsar mig därvid till några exempel.

Det första exemplet jag tar består av uppgifter som justitieminister Vorster själv har lämnat. Det dagliga genomsnittet i sydafrikanska fängelser utgör enligt hans uppgifter 70 000 personer, varav 78 procent afrikaner, 15 procent färgade och 3 procent vita.

Nästa exempel: Under tiden januari 1963—november 1964 genomfördes i Sydafrikanska unionen officiellt 150 politiska rättegångar. Därvid dömdes 1 202 personer till sammanlagt 7 256 års fängelse för manifestationer mot apartheidpolitiken. Vidare dömdes av samma anledning 44 av de anklagade till döden och avrättades.

Jag vill ta ännu ett exempel, som också kan verifieras. Publicerad statistik visar att under tiden 1 juli 1962—1 juli 1963 dömdes 17 394 personer i Sydafrikanska unionen till spöstraff. Antalet exekverade spöslag var 83 206.

Det får vara nog för ögonblicket med återgivande av statistik över grymheter. Men med bl. a. dessa fakta för ögonen uppstår det en oöverkomlig svårighet för en mängd människor att falla till föga för hänvisningar till de anglosaxiska stormakterna i FN:s säkerhetsråd, till behovet av deras initiativ och till suveränitetsbegränsande förpliktelser för oss i samband med GATT-avtalet — suveränitetsbegränsningar som tydligen också omfattar moraliska frågor, om vi nu kan göra en sådan tolkning med stöd av GATT-avtalets artiklar 11 och 21. Det anses tydligt att vi är nödsakade att göra det.

Det är verkligen inte svårt att förstå den folkopinion som kräver att vårt land skall sluta upp med att vänta på andra länder och i stället självt framträda som ett föredöme för andra. Någon nation måste börja, oavsett de hin-

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

der som till äventyrs skulle kunna föreligga. Det är ett högt betyg åt vårt folk när man säger att vårt land är väl ägnat att börja.

Utrikesutskottet hänvisar — liksom herr Undén nyss gjorde — till vissa hinder som enligt dess mening föreligger. Herr Undén ansåg vidare, så vitt jag tolkade honom rätt, att effekten av en handelsblockad sannolikt inte skulle bli den önskade. Men när nu sådana hänvisningar förekommer, måste jag, kanske pessimistiskt nog, dra den slutsatsen att det för ögonblicket inte går att vinna parlamentariskt gehör för de åtgärder vi föreslagit i motionen och inte heller för de åtgärder som herr Sundin och hans medmotionärer för sin del föreslagit.

Men något måste det väl i rimlighetens namn ändå finnas möjlighet att göra i avvaktan på att det mera avancerade sannolikt kan komma att göras. Jag skall inte diskutera realiteterna i de hinder som såväl utskottet som reservanterna och några talare i debatten hänvisar till. Men jag vill hävda att det under alla förhållanden går att finna utvägar för att på sitt sätt och i viss utsträckning eliminera dessa hinder och att i handling ge uttryck åt våra tankar och vår vilja i denna fråga. Jag kan inte anse att reservationen till utskottets utlåtande representerar någon sådan utväg. Jag delar för övrigt på den punkten i stor utsträckning de synpunkter som herr Undén anförde.

Herr Sundin förklarade att den svenska opinionen väntar att regering och riksdag skall göra något. Ja, alldeles säkert gör den svenska opinionen det, men sannerligen väntar man nog inte det som reservationen representerar, utan någonting helt annat. Reservationens förslag till tillkännagivande att kontakt bör sökas med de andra nordiska länderna i syfte att söka åstadkomma en gemensam deklaration om att vi kunde tänkas göra så och så, om andra vill göra så och så, verkar mest av allt som ett löst slag i luften och som

ett ansträngt försök av reservanterna att framstå som radikalare i denna fråga än regeringen och utrikesutskottets majoritet. För egen del tycker jag att både utskottets och reservationens uttalanden är otillfredsställande, och jag kan alltså inte stödja någotdera utan yrkar bifall till vår motion nr I:138 och II:176. Det är klart att det inte betyder så mycket vad jag här gör — jag skall medge att vår partigrupp här i kammaren inte är så särdeles stor — men jag kommer i en votering mellan utskottet och reservationen att lägga ner denna min ensamma röst.

Nu meddelade herr Elmgren en mycket intressant sak, nämligen att en expertgrupp skall tillsättas — jag uppfattade inte om den var tillsatt eller skulle tillsättas — för att närmare granska dessa frågor. Man kan ju uttrycka någon förvåning över att utrikesutskottet, som haft att behandla dessa ting, inte ägt kännedom om dessa tankegångar i kanslihuset. För egen del får jag väl uttrycka åtminstone en viss tillfredsställelse med denna form av aktivitet. Jag vill ändå tillägga att i avvaktan på en mera allmän enighet om ett svenskt förverkligande av FN-deklarationen i dess helhet och därvid kanske allra först en handelsblockad — jag avvaktar också att expertgruppen skall komma fram med sitt material — borde utvägar sökas att vidta andra åtgärder av ekonomisk betydelse och med moraliska och psykologiska verkningar — jag vill särskilt kursivera orden *moraliska* och *psykologiska* verkningar.

Jag ber därför, herr talman, till slut att få skissera några sådana möjligheter, trots att jag, som jag nyss sade, verkligen är en liten grupp i kammaren. Jag vill inte anse att det är förmåtet att ange något om vad jag tycker borde göras i denna fråga tills det mera kvalificerade kunde göras:

1. Alla statliga företag upphör omedelbart med alla inköp och all försäljning av produkter från Sydafrika.

2. Alla landsting och kommuner av-

står från inköp av sydafrikanska produkter. Jag vet att 13 landsting tills vidare gjort det, men jag tycker att alla landsting borde göra det.

3. Privata svenska kapitalintressen avstår från all utvidgning av sina investeringar i Sydafrika, industriellt och kommersiellt.

4. Svenska företag, som driver handel med Sydafrika, söker nya importmöjligheter och nya marknader för sina produkter — och sådana marknader finns.

5. Den av ungdomsorganisationerna proklamerade konsumentbojkotten erhåller allt stöd.

Jag inser att flertalet av dessa fem punkter inte kan bli föremål för direkta beslut i riksdagen, kanske inte beslut alls här i kamrarna. Statsmakterna, landstingen och kommunerna kan dock genom att arbeta i en sådan riktning ge bidrag till främjande av det som en allt större och allt otåligare folkopinion kräver skall bli gjort.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Det var inte så länge sedan herr Sundin från denna talarstol förklarade, att han ansåg att herr Undén var världens bäste utrikesminister. Mot den bakgrunden var det egendomligt att höra, att han nu totalt underkände herr Undéns bedömning av den föreliggande utrikespolitiska frågan.

Alla demokratiska partier brukar känna fullständig gemenskap i ett avseende: motvilja för regimer som utövar våld och förtryck. Vi blir upprörda när vi ser för oss självljara mänskliga rättigheter trampade under fötterna. Att just detta nu sker i ett stort antal länder, minskar naturligtvis inte vår övertygelse på den punkten.

Fördömandet av diktaturregimer är gemensamt för oss alla — för högermän, folkpartister, centerpartister och socialdemokrater. Vi protesterar mot våld och förtryck var än och var helst

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

det uppträder. Det må vara fråga om Sydafrika eller Östtyskland, Ghana eller Baltikum.

När detta är sagt — en deklaration som i och för sig inte skulle behövas, därför att den är självklar — bör det understrykas, att hur mycket än vi önskar demokratiska fri- och rättigheter för alla folk, så är de medel som vi bör ta till för att ge uttryck för denna önskan, inte undandragna diskussion. Man har rätt att ta avstånd från åtgärder som är principiellt betänkliga eller sakligt meningslösa, utan att förden skull styrkan och halten av protesten minskat. De åtgärder som nu diskuteras är både principiellt betänkliga och sakligt meningslösa.

För allt internationellt samarbete gäller att det baseras på vissa fundamentala principer och regler som måste följas. Om ett internationellt handelsavtal bygger på att politik och handel skall särskiljas och att handeln inte får diskrimineras av politiska skäl, så måste detta så långt möjligt respekteras. Det är en enkel och bekväm utväg att åberopa humaniteten för att sätta sig över sådana regler, men gör man det kommer man kanske att finna att avstegen får konsekvenser som är högst allvarliga.

Frågan om ekonomiska sanktioner mot Sydafrika har diskuterats länge. Det har hittills rätt enighet om, att i den mån sådana bör genomföras, måste det ske inom FN:s ram. De nordiska utrikesministrarna uttalade i full enighet så sent som i går sin avsikt att inte frångå den linjen. Reservationens yrkande är ju redan av den orsaken orealistiskt.

En isolerad svensk aktion — ja, även eu aktion, där vi skulle få sällskap med några andra länder — strider inte bara mot den utrikespolitiska handlingslinje som vi alltid brukar följa, utan skulle sannolikt också bli verkningslös. Sanktioner som inte kan förväntas ge full effekt skall heller inte vidtagas. Den lärdomen har praktisk erfarenhet

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

givit oss. Verkan kan i sämsta fall bli rakt motsatt den avsedda.

Vi kan från högerpartiets sida inte finna någon anledning att frångå den uppfattning som vi har hyllat tidigare och ofta givit till känna.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru MYRDAL (s):

Herr talman! Det sydafrikanska problemet är verkligen så väsentligt, både för världspolitiken och för den svenska opinionen, att det är rimligt att debatten kring utrikesutskottets utlåtande nr 7 får ett inte alltför snålt tilltaget utrymme här i riksdagen. Jag tycker alltså vi skall vara tacksamma mot motionärerna, som har tagit upp debattämnet. Vi bör också vara tacksamma mot utskottet, som har delat på sig, så att debatten verkligen får tillfälle att likasom i ett prismaknippe belysa de olika svenska uppfattningarna. Det är nämligen anmärkningsvärt hur nära dessa ligger varandra i själva sakkärnan, trots att de formellt splittras i två olika skrivningar och flera olika yrkanden.

Det är ju gemensamt för oss att vi alla söker efter medel att påverka en situation, som vi vet är ohållbar och moraliskt nästan olidlig för oss, en situation som måste leda till katastrof om felstyrningen inte kan hejdas. Vi är alla lika uppbragta över apartheidpolitiken som är en skamfläck för vår samtid och särskilt en skamfläck för den kultur som vi har exporterat från vår världsdelen och som apartheidpolitikens företrädare säger sig försvara inte bara som en västerländsk kultur utan rent av som en kristen.

Det råder, för att tala med herr Sundins motion, enighet om att söka få fram verkliga åtgärder för att få till stånd en ändring till »det bättre av situationen i Sydafrika». Det måste ju innebära att vi skall avväga olika medels effektivitet och sedan satsa på dem som vi finner ha verkningar i rätt riktning.

De flesta talare, eller kanske nästan alla, har uppehållit sig vid de så att säga negativa medlen och metoderna, avskräckningsmedlen, sanktioner, bojkotter o. s. v., som skulle verka först genom skrämselns makt och sedan mera definitivt om så behövs genom tvångets makt. Det finns emellertid också andra påtryckningsmedel, inte enbart av övertalningskaraktär, utan medel som mera direkt har påtryckningskaraktär. Jag skulle kunna räkna upp en hel rad av sådana med en styrkegrad som hittills inte har försökts i vårt land. Eftersom jag i FN fick ära det s. k. nordiska initiativet, den »konstruktiva linjen» i Sydafrika-frågan, har jag tagit till min uppgift här i dag att rikta uppmärksamheten mot en rad sådana påtryckningsmöjligheter, som står oss själva till buds och som vi hittills underlåtit att i tillräcklig grad använda. Det finns verkligen mycket att göra för herrar motionärer och reserveranter och för oss alla innan vi ropar på regeringen att vidta de mest extrema åtgärderna, alltså ett statligt separat sanktionsförfarande utan internationellt rättsligt skydd och utan en internationell politisk samverkan bakom.

Jag skulle vilja slå fast att den nordiska konstruktiva linjen betyder att man börjar med att påverka opinionen i Sydafrika och försöker att därigenom uppnå en politisk omläggning, och först i andra hand tillgriper tvångsåtgärder. Till de konstruktiva åtgärderna hör, som vi föreslog i säkerhetsrådets expertgrupp förra året, att man inom Sydafrika går från »dialog» till verkligt rådslag mellan olika partier, folkgrupper och organisationer, och att man därvid konkret diskuterar sådana reformer som inrättande av en JO-institution, upprättande av en stor skolkommission och ett arbetsmarknadsråd, och därefter övergår till de svårare rösträttsfrågorna, där naturligtvis slutmålet måste vara en röst åt varje medborgare utan åtskillnad i fråga om hudfärg.

Vi föreslog vidare att internationella

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

organisationer av olika slag skulle utöva påtryckningar på sina kolleger i Sydafrika, alltså verka som stöd för sina motsvarigheter, från kyrkor till sportorganisationer, och framför allt till branschorganisationerna för såväl arbetare som företagare. Jag är besviken över att så relativt litet har skett efter dessa linjer.

Även i vårt land, där opinionen talar så högt — och det är ju fullständigt berättigat att ge uttryck för harm och avsky — sker det i allmänna ordalag. Vi har inte sett mycket av dylika specialiserade aktioner för att påverka kollegerna i Sydafrika och deras kolleger i andra länder i internationella sammanhang. Det är detta praktiska grepp, som skulle kunna ge innehåll och mening åt arbetet för Sydafrika inom våra organisationer, som vi nu måste påkalla.

Detta skall naturligtvis inte tolkas som en blåögd optimism, som om jag trodde att man utan vidare kunde ändra herr Verwoerds uppfattningar, men jag råkar veta att vissa modifikationer i tillämpningen dock är möjliga. Det är inte lämpligt att ge exempel på detta, ty ett publicerande kanske skulle kunna vålla bakslag för grupper eller individer som fått åtnjuta vissa förmåner och lättnader, personer som fått uppskov med vissa straffåtgärder o. s. v. Men en viss känslighet för opinionen finns även i Sydafrika, och dessutom existerar ju en vakenhet hos opinionen inom landet. Där står dock icke 100 procent av de vita och röstberättigade medborgarna bakom Verwoerds apartheidpolitik. Där fortlever i olika frågor en i sann mening frisinnad opinion, som dock naturligtvis kämpar mot ett oerhört motstånd och som har relativt små möjligheter att åstadkomma något. Den lyckas göra sig hörd därför att ordet i tal och skrift fortfarande är relativt fritt. Om alla dessa grupper kände till att de hade stöd utifrån och om detta stöd publicerades, så skulle situationen i Sydafrika bli annorlunda än nu. Först och

främst skulle hoppet hos dessa grupper stärkas och sen skulle de kanske kunna driva fram vissa förbättringar i de ekonomiska och sociala förhållandena för landets förtryckta icke-vita majoritet.

Genom en riktig samverkan över gränserna, från specialfält till specialfält, från medborgargrupp till medborgargrupp kunde man kanske pressa tillbaka en del av de repressiva åtgärderna. I varje fall kunde man spetsa till och konkretisera kritiken på ett annat sätt än som skett. Även om vi inte tror att det är tillräckligt i det långa loppet anser jag att vi inte har rätt att lämna något oförsökt. Vi måste försöka alla slags fredliga påtryckningar under den tid som står oss till buds för att till slut, om de inte visar sig leda någon vart, tillsammans med andra nationer överväga de mera drastiska åtgärderna av straffkaraktär.

Det är därför som jag menar, att det nu är hos de olika organisationer och grupper, som utgör kärnan i den svenska demokratien, som ansvaret närmast ligger för en aktiv Sydafrika-politik. Man får inte förlora en timme i någon enda organisation. Jag hoppas att den rättskänsla, som ligger bakom den storartade opinionsyttring som köpbojkotten mot sydafrikanska varor utgör, skall aktiviseras och bli ett än mäktigare instrument för påtryckningar. Då kanske det också öppnar sig vissa möjligheter för vår regering, som redan lagt en fast och klarsynt kurs, att när den får en sådan mer specialiserad och om jag så får säga mindre demonstrativ opinion bakom sig, på diplomatisk väg göra framställningar hos den sydafrikanska regeringen och hos andra regeringar, även hos de stormakter, vilkas stöd för aktioner av alla uppfattas som oundgängligen nödvändigt.

Staten har faktiskt gjort åtskilligt. Riksdagen och regeringen har ställt stora summor till förfogande för utbildning av ungdomar utanför Sydafrika. Riksdagen har för, tror jag, tredje gång-

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

en beviljat en miljon om året. Då skulle man ju vänta att våra lärarorganisationer och pedagogiska intresseinstanser skulle bli väckta till väldig aktivitet och utnyttja alla sina kontakter med kolleger inom Sydafrika och kanske ännu mer inom internationella organisationer och i andra länder att verka för denna sak och allmänt för reformer på skolområdet, särskilt när de måste veta vilken systematisk underminering av de icke vitas framtidsinsatser i Sydafrika som den nuvarande utbildningspolitiken utgör. De icke-vita blir ju segregerade till lågvärdiga s. k. infödingsskolor, och detta fortskrider allt mer. Den s. k. Bantu Education Act hindrar dem att tävla med de vita på alla högre utbildningsvägar. I infödingsskolorna är klasstorleken som regel 50, och lärarna har ofta två klasser om dagen, alltså 100 elever. Men när hör vi den pedagogiska protesten från de svenska lärarna till de internationella organisationerna om detta? Protesten kanske finns, men i varje fall inte hörbar i den medborgerliga debatten.

I Sverige diskuterar vi 9-, 11- eller 12-årig skola. Då bör vi komma ihåg att Sydafrikas elva miljoner bantus långtifrån får åtnjuta någonting sådant. År 1950 började 280 000 av dem i småskolan. Det var bara 968 kvar när de kommit upp genom de tolv åren. 824 försökte ta studenten, varav 362 lyckades, men bara 4 fanns i den kategori med toppbetyg som hade hopp om att få gå vidare. Eftersom lärarna är en motståndsrörelsekärna i Sydafrika, om än tvingade till relativ passivitet, så behöver de stöd utifrån.

Jag tror inte ens att det är farligt att ge dem detta stöd. Där finns en latent resonans. Tag ett exempel. Jag läser många sydafrikanska blad, och jag såg i ett av dem en notis om ett visst läroverk med 650 elever, som skulle avhysa de kvarvarande 9 icke-vita eleverna. Men då strejkade 600 av skolans elever, alltså vita sydafrikanska barn. Detta måste betyda att här finns ut-

rymme för påtryckningsinsatser från pedagogiska intressegrupper i andra delar av världen.

Man skulle också gärna vilja höra att våra akademier och våra specialiserade organ för forskning och lärdom tog itu med de svårigheter, som deras kolleger i Sydafrika kämpar med. Nu har påbud utgått ifrån det landets regering, att om inte de lärda samfunden utesluter alla icke-vita medlemmar, skall de förlora sitt statsbidrag. Den saken har dragit om ganska länge. Nu har, av de 14 organisationer som fattat beslut av dem som haft statsbidrag, sju stycken förklarat, att de hellre avstår från statsbidrag än följer påbudet. Detta ger åter en vink om att det finns vissa marginaler för opposition, och man undrar: Vad gör vår lärda värld i denna situation?

Vad gör våra läkare och deras organisationer, nationellt och internationellt, när just i år det sista lilla undantag, som hittills gjorts för »svarta» medicinare att få studera vid »vita» universitet, har återkallats? Nu skall de icke-vita sammanföras till ett infödingscollege för medicinsk utbildning.

Jag kan inte hjälpa att jag tror att om studentorganisationer demonstrerade med banér om specifika orättvisor mot studerande av olika kategorier, skulle det vara mer effektivt än när alla går omkring och begär handelsbojkott. För det är dock inte den svenska regeringen vi i första hand behöver påverka, utan en svår situation för kolleger och kamrater långt borta. Regeringen och organisationerna här hemma bör snarare förväntas bli ett gemensamt dragarlag för att få fram ett bättre läge.

Det kanske bara är en lucka i nyhetsförmedlingen, men jag har inte hört mycket om aktioner bland dessa grupper jag här apostroferat. Vad vi hör mest om är den internationella fotbollsorganisationens principfasthet. Men det finns stort utrymme för ungdomsorganisationer, fritids- och folkbildningsorganisationer att specialisera både sin

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

kritik och sina löften om framtida hjälp. Käppen och moroten tror jag nämligen måste användas samtidigt i Sydafrika-politiken.

Vad säger dessa svenskar och deras internationella organisationer när nu rätten för vita och inte-vita att se samma sportevenemang avskaffas definitivt? Vad säger vårt eget ABF och dess internationella huvudorganisation när vita och icke-vita inte längre får besöka samma bibliotek? Just i år, 1965, dras biblioteksanslagen in, om biblioteken betjänar olika raser.

Jag skulle kunna fortsätta hur länge som helst med exempel, som alla är tagna ur auktoritativt FN-material. Jag borde också inkludera en uppfordran till stadsplanerare, borgmästare och andra, som medverkar i internationella organisationer, att vända blicken till det land där befolkningsmajoriteten är förbjuden att etablera hemortsrätt i 87 procent av sitt land och framör allt förbjuden att göra det i industricentra, där 7 miljoner av de icke-vita — alltså nära hälften av dem — för sin utkomst skull har bott men där nu endast arbetstagaren i familjen efter erhållet arbetstillstånd skall få vistas, medan familjen i övrigt sänds »hem» till hemlands — reservat — där många av dem aldrig förr varit.

Jag vet inte om jag varit blind för nyhetsförmedlingen, men jag har inte läst om några fackligt betonade protester från dessa organisationer, från kommunalförbund o. s. v., mot den s. k. Group Areas Act enligt vilken all stadsbebyggelse skall spaltas upp efter raslinjer, vilket betyder att hundratusentals icke-vita skall vräkas, ofta från hem där deras familjer bott i generationer. Mer allmänpolitiskt tror jag inte det gjorts klart, hur många dylika tvångsförflyttningar som lett till motstånd med våld.

Man borde också vänta att från våra jordbruksorganisationer få höra mera aktiva uttryck för en intressegemenskap över gränserna när apartheidpolitiken

nu genomföres över hela landsbygden. Den innebär vad som i Sydafrika kallas »avskaffande av svarta fläckar på kartan», alltså avhysning av icke-vita jordbrukare från marker som de kan ha odlat sedan generationer.

Jag vet inte vad de svenska lantman-naorganisationerna och den internationella jordbruksproducentorganisationen gjorde förra året när en, låt vara liten stam på några hundra personer, tvangs bort från den jord de odlat sedan 1905, där de byggt skolor och kyrkor och hade sina döda på kyrkogården. Det skedde inte efter några förhandlingar om lokalisering som hos oss, utan de drevs helt enkelt ut i ödemarken därför att området nu skulle vara »vitt» enligt en herrefolkslag.

Jag sade nyss att vår regering gör en hel del och att detta borde mana till mer aktiv efterföljd. Alldeles nyligen har beviljats ett anslag på 1 miljon kronor för hjälp till apartheidpolitikens offer — det är för resten det största bidraget hittills i FN-världen. Det skall gå till fångarnas familjer men också i viss mån till rättshjälp för de åtalade. Särskilt i det senare sammanhanget har den internationella juristkommissionen varit berömvärd effektiv. Men jag vet inte om svenska jurister, här hemma och i internationella sammanhang, är tillräckligt medvetna om detta och tillräckligt aktiva. Det borde de kanske vara när man vet att en advokat som nu åtar sig de icke-vitas sak i Sydafrika blir bojkottad och får sin praktik ödelagd. Samtidigt har den sydafrikanska regeringen genom en ny förordning omöjliggjort för alla, både utlänningar och infödda, som inte avlagt en viss sydafrikansk examen, att praktisera, d. v. s. de som har en icke önskvärd hudfärg får inte någon försvarare kvar.

Eftersom inom Sydafrika juristerna särskilt domarna, tillsammans med prästerna måste apostroferas som de ståndaktigaste mot den politiska förfalskningen av erkända värden, borde vi väl vänta ännu mer aktivitet från

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

svenska jurister med utnyttjande av alla kontaktmöjligheter de har med kolleger i Sydafrika och andra länder?

Jag vill också helt kort nämna kyrkosamfundet, eftersom de både nationellt inom Sydafrika och internationellt kanske har varit de allra mest aktiva och effektiva motståndsinstitutionerna — även om jag i rättvisans namn måste säga att inom Sydafrika de katolska kyrkoledarna måste få första hedersrum. Det borde finnas utomordentliga möjligheter för våra kyrkomän att dels söka kontakt med sydafrikanska kolleger, direkt eller genom internationella organisationer, dels att genom kontakter med engelska, franska, tyska och amerikanska kolleger via olika kyrkosamfund hjälpa till att väcka opinion även i dessa betydelsefulla länder.

Också fackföreningarna vill jag helt kort nämna i detta sammanhang, eftersom internationellt sett de jämte kyrkosamfundet har höjt de mest distinkta rösterna mot apartheidpolitiken. Ändå tror jag att de skulle kunna göra mer så att säga »fack för fack» genom studier och en kraftig upplysningsverksamhet om de villkor under vilka deras kolleger arbetar och tvingas producera, vilka löner och arbetsvillkor som gäller vid olika företag, inklusive — men inte bara — svenska företag. En sådan upplysning borde ingå i allas vår kunskap om de förhållanden vi vill förändra.

Jag menar också att det borde finnas möjligheter både för en del fackliga organisationer och för de yrkeskategorier jag tidigare nämnt att försöka påverka sina medbröder, särskilt i England, Tyskland och några andra länder, att frivilligt avstå från emigration till Sydafrika. Den sydafrikanska regeringen subventionerar och uppmuntrar på alla sätt och vis en immigration av européer för att få in yrkesskicklig arbetskraft — 38 000 kom förra året — d. v. s. för att icke behöva ge utbildning och löneflyftning åt sina icke-vita arbetstagar.

Om jag alltså kan tänka mig en hel rad aktionslinjer för fackföreningsrörelsen, så gäller precis detsamma för arbetsgivar- och företagarorganisationer. Där måste finnas en extra stor marginal för påtryckningar, både direkt bilateralt när man samarbetar med olika företag i Sydafrika och multilateralt genom internationella organisationer, handelskammare, industriförbund, arbetsgivarföreningar, branschorganisationer o. s. v. Därför borde man kunna förvänta att modet skulle stiga även hos våra individuella företagare, både importörer och exportörer, så att de började utnyttja sin ställning för att hela tiden skjuta fronten framåt och påverka alla, varhelst de möter dem, i den rätta riktningen, kanske framför allt genom att möjliggöra utbildning och avancemang för icke-vita arbetare i Sydafrika. När FN:s sanktionskommitté nyligen avlämnade sitt utlåtande räknades det upp fem moment som ansågs särskilt bestämmande för den ekonomiska framgången i Sydafrika. Dit hörde rika naturtillgångar och utländska investeringar, men alla var överens om att dit också hörde »exploatering av den icke-vita arbetskraften».

Herr talman! Jag har velat stryka under hur mycket man kan göra i utskottets och reservanternas samfälliga anda för att utnyttja den respittid som jag är övertygad om att vi har innan sanktionsfrågan behöver ställas som aktuellt politiskt problem. Det är min gissning — den är i någon mån initierad — att detta kommer att ske först om något halvår, när problemet om Sydafrikas rätt att införa apartheid i det internationella mandatområdet Sydvästafrika ställs på sin spets, d. v. s. då Haagdomstolen faller sitt utslag i denna sak.

Respittiden kan och bör utnyttjas också för andra förberedelser. Bl. a. tror jag vi måste börja diskutera, hur vi skall föreslå att FN skall förfara för den händelse Sydafrika skulle tredskas mot ett för landet negativt domstolsutslag i Haag eller för den händelse man

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

skulle göra undanmanövrer. Vi behöver en konkret och praktisk bakgrund för att kunna bedöma och kanske rent av föreslå olika handlingslinjer därvidlag i FN.

Jag skulle till sist vilja uttala en förväntan att vi här hemma redan nu måste börja förbereda en koncentrerad biståndsinsats i Södra Afrika. Kanske kan vi använda just Sydvästafrika som modell. Vi vet ännu inte om situationen utvecklas så, att FN tar på sig ansvaret för detta mandatområde, men man kommer i så fall att kalla på olika medlemsstater. Jag tror emellertid att vi skulle kunna detaljplanera en biståndsinsats som ett slags övningsuppgift i den högre skolan. Där behövs nämligen både tekniskt bistånd och kapitalinsatser av en storlek och koncentration som vi hittills aldrig har planerat för.

Därvidlag vill det sig så väl att det just för Sydvästafrika finns en i många hänseenden användbar utvecklingsplan. Det gäller den s. k. Odendaalkommissionens rapport, som framlades förra året men vars förverkligande faktiskt kan antas ha stoppats av den sydafrikanska regeringen just med hänsyn till att frågan om territoriets ställning låg under Haagdomstolens prövning. Man kan från kommissionsrapporten koppla bort alla regler om införande av apartheid. Där finns dock beräkningar om behovet av investeringar i kraftverk, bevakningsanläggningar och vägar. Hela femårsplanen behöver bara ritas om något, så att vi kan vara säkra på att den tillgodoser landets egna invånare och inte enbart de vita, för att den skall tjäna som vägledning för eventuell biståndsplanering. Sydvästafrika är ju ett internationellt intresseområde, för övrigt ett område där det finns diamant- och kopparfyndigheter av världsförmät. Vi måste emellertid vara noga med att framhäva, att detta är ett exempel på eventuella insatser och att vi inte kan förutsätta hur den historiska situationen kommer att utveckla sig.

Men det finns också andra områden

i Sydafrikas omedelbara närhet som har en sådan ställning, att vi aktivt kan påverka Sydafrikas politik genom att bygga ut deras ekonomi. Det gäller framför allt de brittiska protektoraten Basutoland, Bechuanaland och Swaziland. Deras ekonomi borde kunna stärkas så att de inte behöver bli ekonomiska lydriken till Sydafrika, och så att deras arbetskraft inte behöver sändas dit för att få lönande sysselsättning. Jag tror att det är en stor ny uppgift för vår biståndspolitik att ingå en förening med vår utrikespolitik och planera strategiskt verkligt betydelsefulla insatser i dessa buffertområden. De är befolkningsmässigt små och därför överskådbara, ja hanterliga även för oss, som gott kunde ta ett verkligt ansvar för vissa kompletta utvecklingsprojekt.

Herr talman! Jag har ansett det vara nödvändigt att dra in i debatten hela det problemfält som ligger mellan å ena sidan motionärernas mera direkta och reservanternas mer indirekta krav på att ett löfte eller hot om ekonomiska sanktioner mot Sydafrika skulle utfärdas just nu och å andra sidan utskottsmajoritetens mera vänta-och-se-betonade inställning, som ju innebär att vi bör avvakta säkerhetsrådets avgörande. Jag tror inte att det är sant, som man säger i reservationen, att vi är medvetna »om de begränsade möjligheter Sverige har att påverka ansträngningarna att förmå den sydafrikanska regeringen att avstå från apartheidpolitiken» — vi kan ju inte *vet*a något där om förrän vi verkligen har försökt. Och då är det bara utskottslinjen som ger utrymme dels för fortsatt frivillig och gärna mycket intensifierad köpbojkott av sydafrikanska varor, dels för en ny aktivitet hos våra medborgarorganisationer, alltså realistiska initiativ — för att låna ett uttryck från en »av de föregående talarna» — allt i syfte att utöva påtryckning för apartheidpolitikens avskaffande i Sydafrika. Även om vi ingalunda kan vara säkra

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

på att lyckas, betyder vårt deklarerade stöd från medborgargrupp efter medborgargrupp oerhört mycket. Och jag håller för troligt att vi har en respittid som det nu gäller att utnyttja.

Alltså ber jag, herr talman, att få stödja utskottets hemställan.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Som framgått av debatten är vårt land fullt berett att såsom ett led i fördömandet och bekämpandet av apartheidpolitiken i Sydafrika med all kraft verka för samfällida åtgärder i FN med syfte att få slut på rasförtrycket. Alla som deltagit i utskottsbehandlingen är ense om det, liksom alla talarna i dagens debatt. Fru Myrdal har nu senast — med rätta, tycker jag — uttryckt sin tillfredsställelse över denna enighet. Regeringen skulle inte heller tveka att sluta upp i en allmän ekonomisk blockad mot Sydafrika, därest säkerhetsrådet fattade ett sådant beslut, något som förordats av utskottsmajoriteten. Man bör dock uppställa kravet att sanktionspolitiken omfattas av ett så stort antal länder att den verkligen blir effektiv.

Får jag, herr talman, bara ett ögonblick uppehålla mig vid Sveriges handel med Sydafrika. Den visar vad exporten beträffar växlingar från år till år. Importen gick ned ganska kraftigt mellan 1962 och 1964; en viss uppgång har registrerats för första kvartalet i år, vilket kan bero på tillfälligheter. Emellertid kan det vara värt att hålla i minnet att den svenska exporten till Sydafrika utgör en ytterst liten del — mindre än 1 procent — av vår totalexport; och importen från Sydafrika till Sverige representerar inte ens 0,2 procent av vår totala varuimport.

Vad svenska investeringar i Sydafrika beträffar, så har vi av olika skäl inga säkra uppgifter rörande deras omfattning. Så mycket synes i alla fall säkert, att de inte uppgår till mer avsevärda belopp och i huvudsak torde finansieras av vinstmedel i svenska före-

tag som är verksamma i Sydafrika. Under detta årtionde har inga nya svenska dotterföretag upprättats i Sydafrika.

Handelsutvecklingen mellan Sydafrika och andra länder än Sverige är mer oenhetlig och svårare att få ett statistiskt grepp om. Sydafrikas stora handelspartner är framför allt England och Amerika, därefter kommer Västtyskland och Japan.

Jag tror att dessa fakta är värda att hålla i minnet.

Än så länge tycks utsikterna att få en allmän uppslutning kring ett beslut om ekonomiska sanktioner vara mycket små, för att inte säga obefintliga. En enskild svensk blockad skulle vara helt verkningslös. Herr Undén har nyss utifrån sina långa och omfattande erfarenheter med all önskvärd tydlighet utvecklat detta i sitt mycket intressanta anförande. Man skall också komma ihåg att Sydafrika är ekonomiskt mer osårbart än många andra länder. Kanhända skulle en ensidig åtgärd från den svenska statens sida närmast stärka den nuvarande sydafrikanska regeringens självrådighet och aggressivitet och därmed skada i stället för gagna de färgade i deras kamp för friheten. En sådan åtgärd skulle också begränsa Sveriges möjligheter att inom internationella organisationer vinna gehör för effektiva motåtgärder.

Såsom framhölls redan i regeringsdeklarationen i samband med utrikesdebatten skulle ensidiga svenska sanktioner även strida mot våra åtaganden i GATT; utskottets ordförande har i dag än en gång erinrat om den saken. Som ett litet land starkt beroende av sin utrikeshandel har Sverige intresse av att ingångna avtal på detta område följs. Skulle vi bryta mot GATT-avtalets bestämmelser, löper vi ju risken att andra länder när det passar dem vägrar att tillämpa GATT-reglerna gentemot oss; de kunde vägra att ge vår export mest-gynnad-nations-behandling, för att ta en konkret illustration.

Det är av de skäl jag nu antytt som

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

regeringen inte ansett sig kunna förordna en ensidig svensk aktion i den riktning som vissa opinionsgrupper i vårt land krävt.

Svenska ekonomiska intressen i Sydafrika spelar för regeringens ställningstagande ingen roll, så mycket mer som ett bortfall av vår sydafrikahandel inte kan sägas medföra några mera betydande ekonomiska upppoffringar från vårt land. Detta framgår redan av de uppgifter som jag lämnat beträffande våra handelsförbindelser med Sydafrika. Det är inte det som gör att regeringen ställt sig avvisande till kraven på ensidiga statliga aktioner. Men där est — det skall man vara på det klara med — en enskild svensk aktion skulle innebära brott mot ingångna internationella avtal och överenskommelser då kan våra ekonomiska förbindelser med andra länder komma att allvarligt skadas.

Herr talman! Jag saknar inte förståelse för de moraliska bevekelsegrunderna bakom kravet på en sådan demonstrationsåtgärd som en ensidig statlig svensk blockad skulle utgöra. Jag kan emellertid inte se hur den skulle kunna genomföras eller på vilket sätt den verkligen skulle gagna de syften vi alla har i åtanke.

Att alla inom utskottet också tagit avstånd från en ensidig svensk blockad betraktar jag som ett realistiskt synsätt, men jag är sannerligen både besviken och en smula överraskad av hur illa genomtänkt reservanternas rekommendation ändå är. Mot vad som föreslagits i reservationen, exempelvis om ett nordiskt samgående med en av Sydafrikas stora handelspartner — kanske är det England, kanske är det Amerika man har i åtanke — kan resas precis samma invändningar — detta har utvecklats också av andra talare i denna debatt — som jag just redovisat mot en enskild svensk åtgärd. Vad valet gäller — och det skall man göra klart för sig — är antingen en enskild svensk aktion eller en samfällid FN-aktion.

Folkpartiet, denna gång med stöd av centern, har sökt finna en linje där man dels försöker fånga in den opinion som vill att Sverige demonstrativt avbryter förbindelserna med Sydafrika och dels avser att lugna dem som skulle oroas av de ekonomiska och kanske politiska följderna av en sådan åtgärd. Men lika litet, herr talman, som Muhammeds kista, svävande mellan himmel och jord, tillhör reservanternas förslag verklighetens värld.

Jag vill understryka att vi sannerligen inte har någon anledning att dölja vår indignation över förtrycket. Frivilligbojkotten av sydafrikanska varor är ett naturligt uttryck för denna indignation. Andra möjliga påtryckningsmedel, som lämpligen skulle kunna tillgripas av enskilda organisationer, har fru Myrdal i sitt anförande nyss pekat på. Hon nämnde också en rad positiva insatser som enskilda grupper och organisationer skulle kunna vidta för att främja den utveckling i Sydafrika som vi alla önskar. Utan hänsyn till egna ekonomiska intressen — det vill jag tillfoga — bör vi som nation självfallet stödja varje åtgärd som kan innebära ett steg mot befrielsen. Men vi får inte glömma att vår handlingsfrihet med hänsyn till ingångna internationella avtal är begränsad och att ensidiga känslomättade deklARATIONER och åtgärder kan minska våra möjligheter att vinna gehör inom FN för solidariska och verkningfulla aktioner mot förtrycket i Sydafrika.

Herr Axel Andersson efterlyste direktiven för den av regeringen för någon tid sedan tillsatta expertgruppen. Jag vill svara att denna arbetsgrupp främst har den dubbla uppgiften att närmare i detalj kartlägga våra ekonomiska förbindelser med Sydafrika och att också i vidare bemärkelse analysera verkningarna och genomförandet av allmänna sanktioner mot Sydafrika.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

Fru SEGERSTEDT WIBERG, (fp):

Herr talman! Vid tidigare debatter i denna kammare har jag haft tillfälle att ge uttryck för den oro som jag känner inför tanken att eventuellt svensk krigsmateriel kan nå Sydafrika. Jag vågar uttrycka den förhoppningen att dagens debatt skall leda till en intensifierad verksamhet på den punkten, så att inte någon som helst krigsmateriel av misstag skall komma från Sverige till Sydafrika.

Vi vet alla, och det har i dag klart framkommit, hur majoriteten av det sydafrikanska folket lider under förtryck av det svåraste slag. Vi har väl också alla med beundran följt dess kamp mot förtryckarna. Vi vet samtidigt att om hjälp inte snart når det sydafrikanska folket kan händelseförloppet därnere få en ohygglig utveckling.

Allvaret i läget gör, herr talman, att jag inte kan ansluta mig till ett förslag, vars genomförande för mig framstår som icke helt realistiskt och svårt att förverkliga. Å andra sidan förefaller mig utskottets utlåtande väl svalt i sitt ordval. Jag saknar där något av de positiva linjer som fru Myrdal skisserade upp. Jag ämnar därför i dag lägga ned min röst, inte av likgiltighet utan på grund av ovisshet om den väg man bör välja i ansträngningarna att bistå det sydafrikanska folket.

För att förebygga varje missförstånd vill jag samtidigt säga, att det för mig framstår såsom alldeles självklart att den som har tagit del av de vädjanden som har kommit från majoriteten av det sydafrikanska folket inte kan förbli likgiltig. Jag tror att det finns mycket att göra för att bistå inte bara den färgade delen av det sydafrikanska folket, utan också de vita som har tagit ställning för sina färgade landsmän. Den vädjan som nu har sänts ut framför allt av dem som har ställt sig i spetsen för de färgade folkens motstånd utan våld — ett motstånd som man ju i stora

drag hittills har kunnat hålla — anser jag förpliktat envar inte bara till aktiva positiva insatser, utan även till att avhålla sig från inköp av de varor, som den sydafrikanska regeringen kan sälja på fördelaktiga villkor till följd av ett hänsynslöst utnyttjande av den svarta majoriteten av folket.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag skulle endast vilja göra några reflexioner kring den diskussion som hittills har förts om det utlåtande som utskottet här levererat.

Det är rätt symptomatiskt för reservanternas resonemang, att de egentligen har svårt att leta fram några verkligt tunga argument. Mest belysande för detta är att folkpartiets talesman herr Axel Johannes Andersson tar ett citat direkt ur den kommunistiska motionen, som är undertecknad av herr Hermansson. I denna motion sägs, att man vill att statsmakterna skall vidtaga ekonomiska sanktioner mot Sydafrikanska Unionen och förutsätts, att detta skall bli »en åtgärd som sätter stenen i rullning». Med exakt dessa ord slutade herr Axel Johannes Andersson sin motivering för en anslutning till reservanternas yrkande.

Herr Sundin konstaterade, att det inte skulle räcka med att hålla vackra tal om Sydafrika. Det krävdes handling, sade han, och han ville att utrikesministern skulle mötas av flera opinionsyttringar, där man uttrycker missnöje med den sydafrikanska politik som bedrivs.

Herr Adolfsson motiverade den kommunistiska motionen med att säga, att den svenska opinionen inte är nöjd med deklARATIONER av detta slag. Han efterlyste en konkret handling och ansåg att Sverige genom att följa vad som sägs i kommunisternas motion skulle bli ett föredöme. Någon nation måste börja, sade herr Adolfsson.

I detta sammanhang skulle jag vilja

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

göra en liten reflexion i anledning av vad som skulle hända, därest det funnes möjligheter för Sverige att vidtaga separata sanktioneringsåtgärder mot Sydafrika. Man har skäl att ställa frågan, hur andra länder skulle reagera. Detta är ett av skälen till att vi på socialdemokratiskt håll inte har velat ge oss in på en linje med separata svenska sanktionsåtgärder.

Vi kan beträffande handeln mellan östblocket och Sydafrika notera hur den har varierat under de senare åren. FN:s statistik visar — jag bygger huvudsakligen på den — att den sydafrikanska totalimporten från östblocket år 1958 var drygt 25 miljoner kronor, år 1959 var den 20 miljoner kronor, år 1960 steg den till 45,5 miljoner kronor, år 1961 var den närmare 32 miljoner kronor och år 1962 cirka 29 miljoner kronor. För år 1963 har man inga fullständiga siffror utan endast de kinesiska uppgifterna, enligt vilka importen beräknas ligga på drygt 13 miljoner kronor.

Den sydafrikanska totalexporten till östblocksländerna har ökat mycket kraftigt. Den var år 1958 drygt 29 miljoner kronor, år 1959 uppgick den till 32 miljoner kronor, år 1960 till drygt 40 miljoner kronor, år 1961 till 31,9 miljoner kronor, år 1962 till 27,2 miljoner kronor och år 1963 till hela 62,5 miljoner kronor. Polen, Östtyskland och Kina intar här en framskjuten ställning. Det betyder att den sydafrikanska totalexporten på hela östblocket i stort sett har fördubblats från 1958 till 1963. Jag vill naturligtvis inte moralisera i sammanhanget, men detta är ändock siffror som visar, att en separat svensk aktion av det slag som enligt kommunistmotionen skulle »sätta stenen i rullning» inte säkert skulle få den effekt som man räknat med. Det har ju tidigare i diskussionen uttalats farhågor för hur andra länder skulle agera.

Det har vidare gjorts uppskattningar som visar att den sydafrikanska expor-

ten på östländerna har ökat ungefär 57 procent från 1962 till 1963 och att den sydafrikanska importen från östländerna har ökat med 50 procent. Det måste bli fråga om vissa uppskattningar då här ofta uppträder tredje land som förmedlare — det finns ju möjlighet att studera den växande sydafrikahandeln som går över Hongkong och Västtyskland.

Det är många faktorer som tillsammans visar att det rör sig om utomordentligt komplicerade frågor när man vill aktualisera svenska sanktionsåtgärder i det här sammanhanget. Jag vill i likhet med handelsministern säga, att jag med mycket stort intresse lyssnade på herr Undéns stora redogörelse om sanktionsfrågans behandling vid ett tidigare skede.

Sedan jag tagit del av vad som sagts i talarstolen i denna fråga i dag — blir man inte alls övertygad om att det är reservanterna som har de tyngsta argumenten på sin sida — och sedan jag vägt detta mot vad som sagts utanför riksdagshuset, vill jag vara tillägga, att det är beklagligt att det ibland förekommer dubbelmoral vid behandlingen av denna fråga. Jag vill peka på de resonemang som har förts om att enskilda åtgärder i form av köpbojkott o. s. v. kan vara av mycket stor betydelse, och jag vill vid sidan därav också bl. a. erinra om den annonsering som förekommer i en del tidningar. Det förekommer — framför allt i några borgerliga tidningar — en synnerligen intensiv agitation på ledarsidorna gentemot regeringens sydafrikapolitik, men det märkliga är att samma tidningar villigt och glatt tar emot annonser för sydafrikanska varor. Detta är ett av uttrycken för den dubbelmoral, som det vore värdefullt om man så snart som möjligt kunde befrias ifrån inför den fortsatta diskussion som borde möjliggöra en saklig behandling av de här frågorna.

Herr talman! Jag har bara velat anlägga dessa synpunkter, ty de borde ha

Om handelsbojkott av sydafrikanska varor

sitt värde för en mera lugn och sansad bedömning av alla de komplicerade frågor som måste klaras ut innan vi kan gå till ett mera långsiktigt beslut.

Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Herr Palm ansåg att hela argumenteringen från reservanternas sida måste vara synnerligen skral, eftersom jag slutade mitt anförande med några ord som finns i den kommunistiska motionen.

Nu måste jag erkänna att jag visserligen har läst den kommunistiska motionen, men jag fäste mig inte så förfärligt noga vid ordvalet att just det där uttrycket fastnade i mitt minne. Det är ju ett rätt vanligt uttryck, och såvitt jag vet härstammar det inte från de kommunistiska länderna utan från helt annat håll.

Det är klart att jag vid närmare eftertanke skulle ha använt ett annat uttryck, »att låta snöbollen komma i rullning». När en snöboll rullar växer den ju undan för undan, åtminstone om det är töväder. Om den får tillräcklig fart kan den växa till rätt stora dimensioner. Det är möjligt att herr Palm skulle ha varit mera nöjd med det uttrycket, som ju är lånat från socialdemokratiskt håll; det är detta uttryck partiet använder i samband med sina valinsamlingar.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag har med mitt inlägg velat markera att herr Axel Andersson argumenterar ytligt i sakfrågan. I den kommunistiska motionen träffar man på föga djuplodande slutsatser gång efter annan, och när herr Andersson anammar sådana formuleringar och med dessa motiverar sin anslutning till den borgerliga reservationen, så tycker jag att det är ett tecken på att kommunisterna och de borgerliga reservanterna ser precis lika lättvindigt på denna fråga.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats

1:o), av herr *Elmgren*, att utskottets hemställan skulle bifallas med sådan ändring i motiveringen, att den mening, som å sid. 2 i det tryckta utlåtandet började med orden »De tekniska problemen» och slutade med »av säkerhetsrådet aktualiseras», utginge;

2:o), av herr *Andersson, Axel*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; samt

3:o), av herr *Adolfsson*, att kammaren skulle bifalla motionerna I: 138 och II: 176.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr Elmgrens yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav, och sedan till kontraproposition antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad utrikesutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 7 med den ändring i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr *Elmgren*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu vo-

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

tering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 21.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om yttrande över vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess sextonde ordinarie möte antagna rekommendationer och resolutioner jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, i vad propositionen och motionerna avser departementens organisation och arbetsformer.

I propositionen nr 65 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 26 februari 1965, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t a) att i statsdepartementen utom utrikesdepartementet i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet anförts inrätta dels tjänster som departementsråd i lönegrad Br 4, kansliråd i lönegrad Br 3 och departe-

mentssekreterare i lönegrad Br 1 samt som departementssekreterare eller kanslisekreterare i högst lönegrad Ae 27, dels personliga tjänster med förordnande tills vidare; b) att fastställa storleken av särskilt lönstillägg till chefs-tjänstemännen och viss annan personal i lönegraderna B 4 och B 3 i statsdepartementen utom utrikesdepartementet; samt c) att vidtaga de övergångsarrangeringar, som behövdes till följd av omorganisationen av departementen.

Normalorganisationen för statsdepartement hade föreslagits bestå av arbetsenheter, som inom lämpligt avgränsade sakområden svarade för såväl planering och riktlinjer som handläggning av löpande ärenden. Chefstjänstemännen i departementen, d. v. s. statssekreteraren, expeditiionschefen och rättschefen, skulle utöva var sina funktioner över departementets hela verksamhetsområde. För biträde med samordning, planering och budgetarbete samt i vissa departement med internationella ärenden och med lagstiftningsarbete och juridiskt-konsultativ verksamhet hade föreslagits särskilda sekretariat. Samordningsuppgifter med avseende på det statliga utredningsväsendet hade föreslagits i ökad utsträckning ankomma på statsrådsberedningen. Den nya departementsorganisationen skulle medföra förbättrade resurser främst för planering och samordning men avsåg även att giva förutsättningar för en effektivare handläggning över huvud.

I propositionen hade också framlagts förslag om ökade resurser för planeringsverksamheten i verk och myndigheter.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Virgin m. fl.* (I: 691) och den andra inom andra kammaren av herr andre vice talmannen *Cassel m. fl.* (II: 817),

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

i vilka hemställts, att riksdagen med avslag å propositionen måtte besluta dels att departementens för budgetåret 1964/65 gällande personalförteckningar såväl som motsvarande anslag skulle fastställas att gälla även under budgetåret 1965/66, dels ock att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning under parlamentarisk medverkan i fråga om en förbättrad departementalorganisation samt anhålla att därav föranledda förslag måtte föreläggas 1966 års vårriksdag;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlén m. fl.* (I: 708) och den andra inom andra kammaren av herr *Antonsson m. fl.* (II: 843), i vilka anhållits, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts hemställan om bemyndigande att utan riksdagens hörande inrätta vissa tjänster i lönegrad Br 4, Br 3, Br 1 och Ae 27, liksom personliga tjänster med förordnande tills vidare; att riksdagen måtte uttala, att genom särskild utredning uppmärksamhet borde ägnas vilken verkan en utbyggd departementsorganisation kunde få på karriärmöjligheterna för tjänstemän i statliga verk och domstolar; att riksdagen måtte besluta, att särskilt lönetillägg till chefs-tjänstemännen och viss annan personal i lönegraderna B 4 och B 3 i statsdepartementen skulle kunna utgå intill ett visst högsta belopp; att utskottet måtte föreslå ett sådant lämpligt högsta belopp; samt att i övrigt måtte beaktas vad som i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Ernulf* (I: 722) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hamrin* i Jönköping och förste vice talmannen *von Friesen* (II: 844), i vilka föreslagits, att propositionen skulle antagas med följande ändringar, nämligen att rättsavdelningarna inom statsdepartementen bibehölles, att nya tjänster inom statsdepartementen icke inrättades utan riksdagens hörande samt att lönetillägg

för tjänstemän inom statsdepartementen bestämdes i samma ordning som i övrigt gällde;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ståhl* väckt motion (II: 785), vari yrkats, att riksdagen vid sin behandling av propositionen skulle beakta i motionen anförda synpunkter beträffande vissa relationer mellan departementen och ämbetsverken samt verkens rekrytering av kvalificerade tjänstemän.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1. att motionerna I: 691 och II: 817, i vad de avsåge avslag på propositionen nr 65 samt fortsatt giltighet under budgetåret 1965/66 av gällande personalförteckningar och avlöningsanslag, icke måtte av riksdagen bifallas;

2. att motionerna I: 691 och II: 817 samt I: 708 och II: 843, samtliga motioner i vad de avsåge utredning rörande en förbättrad departementalorganisation eller en utbyggd departementsorganisations inverkan på karriärmöjligheterna för vissa tjänstemän, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3. att riksdagen måtte beträffande nya tjänster inom statsdepartementen utom utrikesdepartementet besluta, att fördelningen av dessa tjänster på ordinarie, extra ordinarie och extra skulle ske i enlighet med vad Kungl. Maj:t föreslagit för de olika departementen;

4. att motionerna I: 722 och II: 844 samt I: 708 och II: 843, i vad de avsåge bibehållande av rättsavdelningarna eller rättschefernas och expeditionsschefernas ställning, icke måtte bifallas av riksdagen;

5. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 708 och II: 843 samt I: 722 och II: 844, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att i statsdepartementen utom utrikesdepartementet i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokol-

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

let över justitiedepartementens ärenden för den 26 februari 1965 anförts inrätta tjänster som departementsråd i lönegrad Br 4, kansliråd i lönegrad Br 3 och departementssekreterare i lönegrad Br 1 samt som departementssekreterare eller kanslisekreterare i högst lönegrad Ae 27;

6. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 708 och II: 843 samt I: 722 och II: 844, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att i statsdepartementen utom utrikesdepartementet i överensstämmelse med vad i nämnda statsrådsprotokoll anförts inrätta personliga tjänster med förordnande tills vidare;

7. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 708 och II: 843 samt I: 722 och II: 844, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa storleken av särskilt lönetillägg till cheftjänstemännen och viss annan personal i lönegraderna B 4 och B 3 i statsdepartementen utom utrikesdepartementet;

8. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsanordningar som behövdes till följd av den ifrågavarande omorganisationen av departementen;

9. att motionen II: 785, såvitt den ej blivit i det föregående särskilt berörd, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund*, *Bohman* och *Björkman*, vilka ansett,

dels att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 691 och II: 817, i vad de avsåge avslag å propositionen nr 65 samt fortsatt giltighet under budgetåret 1965/66 av gällande personalförteckningar och avlöningsanslag;

dels ock, vid bifall till yrkandet beträffande 1, att utskottets yttrande bort

erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits;

2) av fröken *Andersson*, herrar *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Eric Gustaf Peterson*, *Åkerlund*, *Harry Carlsson*, *Johan Olsson*, *Bohman* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Björkman*, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 691 och II: 817 samt I: 708 och II: 843, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt parlamentarisk utredning av frågan om statsdepartementens framtida organisation;

3) beträffande motiveringen till yrkandet i reservationen 2, om denna bifölles,

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund*, *Bohman* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade;

b) av herrar *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Eric Gustaf Peterson*, *Harry Carlsson*, *Johan Olsson* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits;

4) av herrar *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Eric Gustaf Peterson*, *Harry Carlsson*, *Johan Olsson* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte besluta, att de nya tjänster, som Kungl. Maj:t föreslagit för de olika departementen utom utrikesdepartementet, skulle inrättas som extra;

5) av herrar *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Eric Gustaf Peterson*, *Harry Carlsson*, *Johan Olsson* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 722 och II: 844 samt I: 708 och II: 843, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförd rörande rättsavdelningarna samt rättschefernas och expeditiionschefernas ställning;

6) av herrar *Axel Andersson, Bengtson, Eric Gustaf Peterson, Harry Carlsson, Johan Olsson och Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla i reservationen angiven lydelse samt att utskottet bort under 5 och 6 hemställa,

5. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 708 och II: 843 samt I: 722 och II: 844, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i statsdepartementen utom utrikesdepartementet inrätta tjänster i lönegraderna Br 4, Br 3, Br 1 och högst Ae 27;

6. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 708 och II: 843 samt I: 722 och II: 844, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i statsdepartementen utom utrikesdepartementet inrätta personliga tjänster med förordnande tills vidare;

7) av herrar *Axel Andersson, Bengtson, Eric Gustaf Peterson, Harry Carlsson, Johan Olsson och Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 7 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag även som motionerna I: 708 och II: 843 samt I: 722 och II: 844, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa storleken av särskilt

lönetillägg till chefstjänstemännen och viss annan personal i lönegraderna B 4 och B 3 i statsdepartementen utom utrikesdepartementet intill ett belopp av högst 3 600 kronor för år;

8) av herrar *Axel Andersson, Bengtson, Eric Gustaf Peterson, Harry Carlsson, Johan Olsson och Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, reservationen visade.

Herr statsrådet **HERMANSSON**:

Herr talman! I denna proposition läggs det fram ett förslag till departementsorganisation, som drar upp principerna för en ny organisation.

Det handläggande arbetet skall enligt förslaget uppdelas på särskilda sakområden inom varje departement. Arbetsuppgifterna inom varje sakområde skall ligga på en huvudman som biträde av den personal som avdelas för detta. Chefstjänstemännen, d. v. s. statssekreteraren och expeditiionschefen samt i flertalet departement rättschefen, skall biträda departementschefen genom att utöva särskilda funktioner över departementets hela verksamhetsområde. För biträde åt chefstjänstemännen föreslås vissa sekretariat i stabställning. Förslaget innebär alltså att den nuvarande tudelningen av departementen i statssekreteraravdelningar och expeditiionschefsavdelningar liksom övrig avdelnings- och byråindelning skall upphöra.

Det är principerna för den nya organisationen som läggs fram. Syftet är att skapa ramen för en modern organisation som medger en anpassning till utvecklingen, d. v. s. som lägger tyngdpunkten mera på planering och samordning samtidigt som rättssäkerheten tillgodoses bättre. Förslaget vill också öka smidigheten i organisationen och åstadkomma bättre samarbetsmöjligheter inom departementet.

Det rör sig inte om några revolutionerande nyheter. Förslaget innebär inte

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

att några förändringar skall genomföras i själva arbetet eller i departementens ställning.

Det är som sagt en ram för organisationen som föreslås. Med hänsyn till departementsarbetets art bör regeringen ha frihet att inom denna ram utforma detaljorganisationen inom varje departement efter vad arbetsuppgifterna, utvecklingen, de personella resurserna och andra omständigheter från tid till annan kräver.

När man skall utforma en organisation av departementen, måste man helt naturligt göra det med hänsyn i första hand till departementens uppgifter, och jag vill inledningsvis erinra om vad som är departementens uppgifter. I korthet är de för det första att bereda ärenden som skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, d. v. s. i konseljen, och för det andra att expediera av Kungl. Maj:t i statsrådet fattade beslut. Jag bortser här från regeringsrättsärendena som fortfarande formellt sett bereds inom departementsorganisationen, men som i realiteten inte hör dit och som inte berörts av utredningen eller i propositionen.

Departementen skall således bereda ärenden och expediera beslut. Däremot skall de inte, och det är viktigt, avgöra ärenden. Alla ärenden — med några få för organisationens utformning betydelselösa undantag — avgörs i konseljen. Som alla vet innebär detta numera med vårt parlamentariska system att besluten i realiteten fattas av departementschefen, av honom ensam eller tillsammans med andra statsråd, i viktigare ärenden av hela regeringen.

Detta innebär alltså att departementen som sådana inte är beslutande organ och att departementstjänstemännen inte har att fatta beslut. Deras uppgift är att biträda departementschefen i det arbete som leder fram till beslut och med beslutets expediering.

Detta motsvaras också av ansvarighetens utformning. Det är departementschefen eller alla statsråden som har an-

svaret för de beslut som fattas och naturligtvis också för det fall att beslut inte fattas i ett ärende eller en fråga. Tjänstemännen i departementen har inte något sådant ansvar.

Det bör observeras att detta är en väsentlig och betydelsefull skillnad i förhållande till verken och andra myndigheter. De är beslutande organ. Beslut fattas där av myndigheten såsom sådan, i dess namn. Och de tjänstemän och styrelseledamöter som fattar beslut i myndighetens namn gör det på eget ansvar, ett ansvar som i motsats till ansvarigheten i departementen är enbart straffrättsligt. I verk och andra myndigheter fattas beslut av myndigheten i olika sammansättningar och på olika nivåer. Skyldigheten att besluta kan delegeras till tjänstemän i olika grader, avdelningschefer, byråchefer, sektionschefer etc. En sådan delegering kan helt naturligt inte förekomma i ett departement.

Av denna olikhet mellan departement och verk följer en olikhet i de grundläggande betingelserna för organisationen. I ett verk är det naturligt med en hierarkisk uppbyggnad i olika nivåer och en fast indelning i självständiga avdelningar, byråer, sektioner etc.

Men i departementen ligger saken annorlunda till. Där avgörs alla ärenden av samma person. Där fattar tjänstemännen inga beslut. De endast biträder departementschefen med beredningen av ärendena. Behovet av en fast och självständig indelning i arbetsenheter får där inte på långt när samma styrka som i verken. Det arbete som det gäller i departementen gör att en helt annan flexibilitet och smidighet i organisationen är möjlig där. Men arbetets art gör också, att det i departementen är nödvändigt med en starkt flexibel och smidig organisation. Man måste där snabbt kunna inrätta arbetsgrupper för särskilda uppgifter, och man måste utan svårigheter kunna ändra tyngdpunkten i arbetet eller ta upp ett nytt sakområde. Detta ställer stora krav på organisa-

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

tionens smidighet. Förslaget innebär också att organisationen görs starkt flexibel. Avdelningsindelningen föreslås som sagt upphöra, och över huvud taget nedbringas indelningen i fasta enheter till ett minimum.

Det är också i smidighetens intresse som regeringen begär att den skall få inrätta tjänster utan riksdagens hörande. Jag vill framhålla att den principiella betydelsen av dessa förslag är liten, eftersom regeringen redan har frihet att anställa personal efter behov. Någon förändring av betydelse i maktförhållandet mellan riksdag och regering kan denna fullmakt inte medföra. Över huvud taget är det inte avsikten att knäsaätta någon ny princip. Det är inte tanken att begära liknande fullmakter utanför departementsorganisationen. Någon prejudicerande verkan behöver inte befaras, och den nu begärda fullmakten kommer att utnyttjas bara i undantagsfall utom när det gäller domstolsjurister, där det kan förekomma något of-tare.

Men fullmakten är av praktisk betydelse. Den kan ha betydelse för rekryteringen, och det är viktigt för stabsorgan av departementens typ, där smidigheten i organisationen och möjligheten att konkurrera om arbetskraften är av särskild betydelse. Fullmakten är också fördelaktig för det fall att en tjänsteman i ett verk övergår till ett departement. Hans tjänst i verket kan nämligen då föras över stat och återbestättas. Särskilt vill jag understryka betydelsen av den föreslagna fullmakten när det gäller domarpersonalens tjänstgöring i departementen. Domarpersonalen gör ett mycket gott och viktigt arbete i departementen, och det utbyte av erfarenheter mellan lagstiftning, rättsskipning och förvaltning som deras tjänstgöring medför är av stor nytta.

Fullmakten gör det möjligt att i ökad utsträckning föra över stat och återbestätta tjänster i domstolarna, vilket minskar antalet vikarierande domare. Det blir också ökade möjligheter att

friare rekrytera bland domarpersonalen för en tids tjänstgöring i departement. På det sättet kan man till och med göra gällande, att fullmakten kan förbättra rättssäkerheten både i domstolar och departement.

Departementens viktigaste uppgift är alltså att bereda ärendena och frågorna. Det rör sig här om ett mycket brett register av olika ärenden och frågor — från stora propositioner till enklare rutinärenden. Tyngdpunkten i arbetet har alltmera kommit att ligga på de större och svårare frågorna och framför allt på vad man brukar kalla samordning och planering och mindre på tillämpningsfrågor, på löpande ärenden.

Planering och samordning har väl på senare tid blivit något av ett modeord. Men som företeelse är det inte något nytt utan har naturligtvis åtminstone i modern tid alltid förekommit i samhällsverksamheten. Det är inte svårt att förstå varför behovet av planering och samordning kommit att öka så snabbt på det samhälleliga området. Samhället har fått ta på sig allt flera uppgifter, och samhällsorganisationen har blivit alltmera komplicerad och sammanvävd. Det är inte längre möjligt att sitta isolerad och sköta samhällsfunktioner. Man måste veta om och ta hänsyn till vad som händer på andra områden, i samhället i övrigt. Det blir alltmera nödvändigt att olika åtgärder sätts in i sitt sammanhang på så lång sikt som möjligt och att man skaffar sig så goda kunskaper om utvecklingstendenserna som möjligt innan man beslutar sig. Det är sådant som vi kallar för planering eller kanske rättare sagt långsiktig planering.

Nu sker naturligtvis planeringen inte för sin egen skull. Den mynnar ut i beslut av olika slag, t. ex. beslut om politiken på ett visst område: bostadspolitik, lokaliseringspolitik, jordbrukspolitik o. s. v., eller att riktlinjer dras upp för användningen av ett visst anslag, t. ex. till jordbruksrationaliseringen eller vägbyggnad etc., eller i form

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

av lagstiftning, t. ex. om näringsfriheten.

Av de exempel som jag nu har nämnt frångår att mycket av planeringen tar sig uttryck i beslut av riksdagen. Det är helt naturligt att alla de viktigaste så att säga planeringsbesluten måste fattas av riksdagen. Detta följer av våra grundlagar och står i full överensstämmelse med den allmänna uppfattningen i vårt land. Även på regeringen ankommer en del planeringsbeslut inom ramen för grundlagarna och riksdagens beslut, t. ex. tillämpningsbestämmelser till riksdagsbesluten. Naturligtvis måste också verken planera både som förberedelse till statsmakternas beslut och för sin egen verksamhet.

Det är regeringens uppgift att lägga fram förslag inför riksdagen även till vad jag har kallat dess planeringsbeslut. Detta kräver förberedelsearbete inom departementen, och planeringsarbetet har som också framgår av propositionen kommit att bli en allt större del av departementsarbetet. Det måste antas att den utvecklingen kommer att fortsätta. Den kommer för övrigt att förstärkas i den mån departementsutredningens delegerings- och decentraliseringsarbete leder till resultat. Tillåt mig för övrigt att i detta sammanhang uttala min tillfredsställelse över att man i utskottet tycks vara enig om vikten av detta arbete. Denna utveckling mot en allt större betydelse för planeringen måste självklart läggas till grund för utformningen av departementsorganisationen.

Planeringen måste i själva verket betraktas som departementens viktigaste uppgift. Den omfattar för övrigt inte bara beslut av den art som jag nyss nämnde, utan också många av besluten i löpande ärenden, som måste stämma överens med beslutade riktlinjer och de tankar som ligger bakom planeringsbesluten.

För tydlighets skull vill jag här tillägga, att förslaget emellertid inte i och

för sig innebär att planeringen i högre grad än hittills skall ske i departementet. Liksom hittills är avsikten att utredningar väsentligen skall ske genom särskilt tillkallade sakkunniga och genom verken. Några förändringar i dessa avseenden innebär inte förslaget. Det är emellertid helt naturligt att departementen måste ha resurser för att bedöma och bearbeta förslag och remissyttranden. Riksdagen har rätt att begära att regeringen tar ståndpunkt till förslagen, och detta måste inverka på departementens organisation. Detta är inget nytt, utan det är redan så. Inte heller är det något nytt att departementschefen bör ha möjligheter att själv ta initiativ, t. ex. till utredningar eller direkta åtgärder.

Resonemanget om planeringen och planeringsresurserna syftar således inte till några förändringar i departementens ställning i vår organisation, utan de syftar bara till att framhäva planeringsarbetets betydelse i departementens verksamhet. För min del tvekar jag inte att säga, att departementen först och främst är planeringsorgan. Detta är en av de grundläggande utgångspunkterna för förslaget.

Planeringen och samordningen bör hållas samman inom departementet. De är otvivelaktigt en statssekreteraruppgift. Eftersom de berör nästan allt slags departementsarbete, är det inte möjligt att samla allt detta arbete inom en avdelning av departementet. Planerings- och samordningsaspekterna bör i stället beaktas i allt departementsarbete, genom att statssekreteraren kopplas in. Detta gäller i princip också de löpande ärenden som statssekreteraren nu inte befattar sig med, därför att de handläggs på expeditionschefens avdelning. En annan sak är att många av dessa — men allt färre — inte har sammanhang med planeringen och att statssekreteraren därför inte kommer att ta del i dem.

I myndigheternas verksamhet är, enligt uppfattningen i vårt land, rättssä-

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

kerheten av stor vikt. Detta gäller naturligtvis i alldeles särskilt hög grad regeringen och därmed departementen. Det rör inte bara besvär- och andra tillämpningsärenden, utan hela verksamheten, d. v. s. också planeringsarbetet och annat som nu handläggs utanför expeditionsavdelningarna. Tjänstemän med uppgift att bevaka rättssäkerheten bör därför få tillfälle att delta i beredningen av alla ärenden och frågor. Detta avser i första hand expeditionschefen, vars granskning bör utsträckas till alla förvaltningsärenden, till allt som inte är lagstiftningsarbete och därför ledes av den tredje chefs-tjänstemannen, rättschefen.

Någon ändring i princip av expeditionschefens funktioner är, som utskottet säger, inte avsedd, och det framgår också tydligt av propositionen. Men hans funktioner föreslås komma att avse även ärenden som han i de flesta departement nu inte befattar sig med. Expeditionschefens rättssäkerhetsfunktion kommer alltså att omfatta en större del av departementsarbetet. Vidare skall enligt förslaget rättschefen kopplas in så tidigt som möjligt i olika frågor för att få tillfälle att bedöma, om lagstiftning behövs och vilka åtgärder som lagligen kan genomföras. Man får härigenom rättssäkerhetssynpunkterna tidigare och bättre beaktade även i planeringsarbetet. Lagstiftningsarbetet kan också igångsättas tidigt med ökade möjligheter till genomarbetning av frågorna. Hela departementets arbetsfält blir också enligt förslaget täckt ur rättssäkerhetssynpunkt. Detta betraktar jag som en styrka i den nya organisationen, och det måste innebära att rättssäkerheten blir bättre tillgodosedd.

Både statssekreteraren och expeditionschefen och i vissa fall även rättschefen skall alltså utöva funktioner av ärendena i beredningen, som i princip angår *hela* fältet och rör ärenden och frågor av alla slag. Den omständigheten att allas funktioner blir av vikt bara i viktigare ärenden och att det finns en

del ärenden, där allas funktioner inte behövs, rubbar inte principen. Det förekommer inom flertalet ärendegrupper frågor med anknytning till planeringen. Delegerings- och decentraliseringsarbetet bör i första hand avse ärenden av den typ som statssekreterarfunktionerna inte berör, och dessa ärenden kan alltså väntas minska.

Detta betyder i själva verket att det blir allt svårare att finna en adekvat uppdelning av ärendena i statssekreterar- och expeditionsärenden. Förslaget innebär också att den uppdelningen, i den mån den tillämpas, skall upphöra.

Ytterligare skäl talar för den lösningen. Den är för övrigt den mest naturliga och den som ligger närmast till hands. Den innebär ju att ärendena fördelas efter sitt sakliga innehåll. Ärenden och frågor som rör sig inom ett visst sakligt område beredes inom samma enhet, oavsett det rör sig om en proposition eller en tillämpningsfråga. Man får alltså för varje sakområde en grupp tjänstemän som kan området, känner till regler och praxis och också debatten och utvecklingen inom området.

En sådan organisation är enligt min mening så naturlig, att det skall till starka skäl för att välja en annan. Den ger möjlighet att utnyttja erfarenheter från tillämpningen, när nya riktlinjer skall utfärdas. De kunskaper som arbetet med nya riktlinjer ger kan lättare tillgodogöras vid reglernas tillämpning, om båda sidorna av saken hanteras i samma arbetsenhet.

På personalsidan får man bättre förutsättningar att jämna ut arbetsbördan, vilken nu är mycket ojämn. Man får också den arbetsbesparing, som ligger i att man slipper ha dubbla uppsättningar av tjänstemän, vilka är sakkunniga inom ett sakområde.

De skäl, som jag har redogjort för, har övertygat regeringen om att den föreslagna, s. k. integrerade organisationen har klara fördelar framför den som vi nu har.

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

Förslaget innebär i fråga om utbyggnaden av departementen en ökning av den handläggande personalen från 327 till 387, d. v. s. med 60 personer. Av dessa finns redan 30 som experter och liknande. Den sammanlagda ökningen blir alltså 30 personer inom den handläggande personalen, d. v. s. en ökning med ungefär 8 procent. Det bör påpekas, att i det talet ingår den ökning av personalen på inrikesdepartementet som skall ske på grund av riksdagens beslut om lokaliseringpolitiken.

Jag vill till slut tillägga, att utredningen har utförts med biträde av organisationsexperter, som haft nära kontakt med statskontoret. Företrädare för de berörda tjänstemännen har deltagit i arbetet, och deras organisation har godkänt förslaget. Det har också fått anslutning från företagsnämnden i kanslihuset. De delar av departementsutredningen som nu återstår är inte av beskaffenhet att påverka de principer som föreslås i propositionen. De avser dels kontors- och expeditiionsorganisationen, och att den skall utformas efter handläggningsorganisationen och inte tvärtom är väl klart. Dels avser de delegerings- och decentraliseringsarbetet, som endast kan leda till bättre förutsättningar för den nya organisationen.

En utredning av detta slag medför alltid vissa besvärligheter för det vanliga arbetet. Många känner osäkerhet om sina framtida arbetsförhållanden, och för en hel del tjänstemän tar uppgifter för utredningen bort tid från deras normala sysslor. Jag vill inte bestrida att t. ex. propositionsavlämnandet i år kan ha påverkats negativt av utredningen. Den nya organisationen bör emellertid, om den utnyttjas på rätt sätt och sedan den blivit intrimmad, kunna medföra bättre förhållanden även för propositionsarbetet.

Det skulle vara olyckligt om de olägenheter, som en pågående utredning med nödvändighet innebär, skulle förlängas genom en ny utredning. Departementen bör nu få arbetsro.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Sedan herr statsrådet Hermansson här tagit ledningen i debatten, skall jag begränsa mig till att redovisa de tre reservationsyrkandena vid utskottets utlåtande, av vilka de två med 1 och 3 a betecknade reservationerna är rena högeryrkanden och den med 2 betecknade reservationen är gemensam för de tre borgerliga partierna.

I den med 1 betecknade reservationen yrkar vi, att nu gällande personalförteckningar och avlöningsanslag skall äga fortsatt giltighet under budgetåret 1965/66, samt hänvisar Kungl. Maj:t till möjligheten att för särskilt motiverade anslagsbehov, t. ex. för löneförhöjningar och personalförstärkningar, under nästa budgetår begära anslag på tilläggsstat.

I den gemensamma borgerliga reservationen påyrkas en skyndsam parlamentarisk utredning av frågan om statsdepartementens framtida organisation, och i den med 3 a betecknade reservationen lämnar vi en särskild motivering härför, vilken skiljer sig från folkpartiets och centerpartiets motivering, eftersom vi där inte vill acceptera Kungl. Maj:ts förslag ens som ett provisorium.

Frågan om statsdepartementens organisation är en för samtliga departement liksom för samtliga avdelningar i statsutskottet gemensam angelägenhet, ehuru man frågar sig varför den hamnat just i statsutskottet och inte hänvisats till ett sammansatt utskott. Den har emellertid hänskjutits till statsutskottets femte avdelning på grund av att propositionen kommer från finansdepartementet, vars ärenden tillhör femte avdelningen. Att den inte tycks höra hemma där heller tycks framgå av att propositionen här inte försvaras av finansministern.

Jag skall, eftersom jag tillhör statsutskottets femte avdelning, efter denna redovisning av yrkandena begränsa mig till att yrka bifall till de med 1, 2 och 3 a betecknade reservationerna.

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Det kan väl knappast råda några delade meningar om att regeringen, i varje fall under de senaste åren, har visat sig vara en högst otillfredsställande arbetsgivare åt riksdagen. Grundlagen föreskriver ju att endast sådana propositioner får avlämnas efter stadgad tid, vilkas fördröjande skulle lända riket till allvarligt men. Den som har att avgöra, i vilken mån allvarligt men kan uppstå, brukar vara regeringen, och den har sannerligen tolkat bestämmelserna minst sagt liberalt.

Det råder emellertid ingen tvekan om att både den grundlagsstridiga fördröjningen och den väldiga anhopningen av propositioner vid propositionstidens utgång i hög grad har förryckt riksdagens arbete och också i hög grad har förminskat möjligheterna till en så allsidig och grundlig behandling som skulle ha varit önskvärd. I den mån detta förhållande är att tillskriva bristfälligheter i den departementala organisationen, är det naturligtvis hög tid — och har i så fall länge varit hög tid — att åstadkomma förbättringar. Det kan emellertid aldrig bli så bråttom med reformer att de får slarvas fram. Den proposition, som vi nu har att ta ställning till, är i det avseendet inte fri från kritik.

Först och främst är det utredningsarbete, som ligger till grund för förslaget, otillfredsställande upplagt. I ett parlamentariskt system, där regeringsmakten förutsätts växla, är det verkliga inte en ensak för den sittande regeringen att ensidigt undersöka, hur departementen skall vara organiserade och hur deras funktioner skall avvägas. Detta berör i hög grad viktiga principiella problem, som oppositionen borde ha självklar rätt att delta i studiet och lösandet av.

Vi kräver därför att utredningen här om skall försiggå under medverkan av allsidig parlamentarisk representation. Detta är så mycket viktigare som det

nu presenterade förslaget bär många tecken på en medveten önskan att ytterligare politisera förvaltningsapparaten. Samtidigt kan man spåra en strävan efter att åstadkomma — eller i varje fall risk för att det skall åstadkommas — mindre möjligheter för insyn från oppositionens sida i departementens arbete och det material, som detta grundar sig på.

Det finns också oroande tecken på att handläggningen inom departementen vid ett genomförande av förslaget skall komma att ske på ett sätt, som sämre tillgodoser kravet på bästa rättssäkerhet.

Även om man skulle bortse från kravet på parlamentariskt inslag i utredningsarbetet, är det presenterade underlaget för kammarens beslut långt ifrån övertygande. Det verkar som om det skulle ha pressats fram, innan utredningen färdigstälts, för att möta den rättmätiga och starka kritiken mot regeringen för bristande förmåga att organisera sitt arbete. Man säger ju faktiskt rent ut, att utredningsarbetet endast är slutfört i vissa delar. Jag anser nog att det hade varit skäl att fullfölja det, eller att åtminstone föra fram det så långt att en bättre överblick hade gått att få, innan man hade börjat vidtaga så genomgripande förändringar som nu föreslås. Förslaget är fullt av förmodanden och av ställningstaganden som man skjuter framför sig. Det finns gott om uttryck av typen; det bör undersökas vidare, det bör tas upp till övervägande vid de enskilda departementen, man bör tills vidare bibehålla o. s. v.

Det kan nog vara behövt att öka flexibiliteten i departementens arbetsformer, men man måste ställa sig frågande inför en förändring som synes innebära ett nästan totalt utplånande av varje form av fast organisation och bestämnda arbetsuppgifter. Det förefaller ganska märkligt att statssekreteraren, expediteschefen och rättsavdelningschefen i fortsättningen tillsammans skall fungera utan några direkt preciserade

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

arbets- eller ansvarsområden; att de skall utöva någon slags trojkaledning av en art som man i andra sammanhang ställt sig så negativ till.

I propositionen uttalas, att det i departementen, som är beredande och planerande organ, är minst lika viktigt med en god samarbetsvilja som med en fast ansvarsfördelning. Det må vara sant, men *båda* tingen torde vara oumbärliga.

Det sägs vidare att arbetsenheter skall tillskapas, som inom lämpligt avgränsade sakområden skall svara för såväl arbetet med planering och riktlinjer, som med handläggningen av tillämpningsfrågor och löpande ärenden. Man skall i stället för indelning efter ärendenas art få indelning efter ärendenas sakliga sammanhang. Men om planering och riktlinjer skall höra ihop med tillämpningsfrågor och löpande ärenden, hur stämmer då detta med att man samtidigt vill skapa bl. a. planerings- och budgetsekretariat? Vem kommer att göra vad? Hur blir ansvarsförhållandet mellan planerings- och budgetsekretariatet å ena sidan och huvudmännen å den andra?

Statsrådet Hermansson sade nyss, att utredningen hade försiggått under biträde från organisationsexpertis ifrån statskontoret. Man undrar verkligen, vad statskontoret som samlat organ skulle säga om en organisation av den här typen. Är verkligen uppgifterna så varierande, att det kan vara lämpligt med så lösliga former, att någon fast indelning av personalen i sektioner eller dylikt inom arbetsenheter inte bör förekomma?

För departementens sätt att arbeta och för deras behov av personal är naturligtvis frågan om delegering av arbetsuppgifter av vital betydelse. Lika fullt framlägges nu omorganisationsförslaget utan att delegationsfrågan har färdigstuderats. Den kan inte, säger man, remissbehandlas och beredas tidigare än att den kan vara färdig för ställningstaganden år 1966. Vi anser för

vår del att det borde varit självfallet att klarhet hade skapats beträffande möjligheterna och metoderna för en vidgad delegering innan organisationen hade fastlästs.

Ett karakteristiskt och mycket värdefullt drag i svensk statsförvaltning är våra självständiga ämbetsverk. Propositionen anför, att den nya organisationen har utformats med utgångspunkt från att denna verkens fristående ställning och självständiga ansvar skall bibehållas. Utskottet understryker också vikten av att så skall bli förhållandet. Så långt är allt väl, men man måste fråga sig: Är då också ett vidmakthållande av detta önskvärda tillstånd att förvänta efter genomförandet av de nu signalerade förändringarna? Jag är inte fullt säker på den saken.

Utskottet anför som bevis för sin uppfattning att bl. a. förstärkningen av verkens planeringsresurser borde i viss mån vara ägnad att också stärka ämbetsverkens ställning. Jag vill något granska det argumentet och utgår då från förhållandena i det departement, som jag genom mitt utskottsarbete närmast kommer i beröring med — försvarsdepartementet.

Det sägs i den allmänna delen av propositionen, att departementen skall ha sådan kvantitativ och kvalitativ kapacitet och organisation att det blir möjligt att där bedöma och självständigt utvärdera de utredningar och det material som kommer in. Mot detta är väl inte mycket att invända, så länge utvärderingen och bedömningen ligger på högsta politiska nivå. Men studerar man propositionens avsnitt om försvarsdepartementet, finner man att det planerings- och budgetsekretariat, som där skall skapas, skall få till ändamål att värdera effektiviteten — stridsekonomin — hos försvaret och dess delar vid olika utvecklingsalternativ och att biträda i arbetet med analys av hur skilda utformningar av försvaret inverkar på efterfrågan av resurser.

Den stridsekonomiska värdering som

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

nu görs, och som ständigt måste göras, kräver stor arbetsinsats i försvarsstaben, försvarets forskningsanstalt och förvaltningarna. Det förefaller uteslutet att planeringssekreteriatet skulle kunna ges kvalitativ kompetens och kvantitativa resurser för att lösa vad som alltså sägs skola vara sekretariatets uppgifter. Dessutom är det ju den verksamhet som överbefälhavaren enligt sin instruktion är satt att svara för. Om det är någon gång man kan tala om dubbelarbete så vore det om sekretariatet gavs här angivna uppgifter.

I sekretariatet skall ingå ett antal officerare. Det är tydligen avsikten att dessa skall kunna representera någon form av strategisk, operativ och vapenteknisk expertis högre än överbefälhavaren. Det är en ny och olycklig väg att beträda. Valet mellan olika vapen och vapenbärare liksom avvägningen inom och mellan försvarsfunktionerna torde rimligen inte höra hemma i ett sekretariat i försvarsdepartementet. Det förefaller som om man vore på väg att skapa ett organ, som är tillräckligt kvalificerat för att kunna känna sig tvingat att redovisa åsikter, men för svagt för att kunna lägga full kompetens bakom sådana åsikter.

Det sägs vidare att sekretariatet också skall biträda i arbetet med rationaliseringsverksamheten vid krigsmaktens myndigheter, staber och förband. Menar man att den militära delen av statskontoret skall brytas ut och stoppas in i försvarsdepartementet? Departementschefen säger om detta i propositionen, att han avser att efter samråd med chefen för finansdepartementet låta utreda hur delegationens och sekretariatets arbete lämpligen skall samordnas med den rationaliseringsverksamhet m. m. som i dag ankommer på statskontoret. Det förefaller som om det under alla omständigheter skulle ha varit lämpligare att först ha verkställt denna utredning innan ställning till frågan tas.

Jag vill erinra om att kammaren nyligen har fattat beslut i anledning av

proposition nr 42 angående statskontoret. Kammaren lämnade då utan erinran det i denna proposition gjorda uttalandet, att ansvaret för rationaliseringsverksamheten obetingat måste ligga hos ledningarna för respektive verk och vidare att statskontoret med uppmärksamhet måste följa utvecklingen och i mån av behov ingripa för att främja en utveckling i rationaliseringsfrämjande riktning. Så skall det naturligtvis vara. Man undrar då om försvaret skall vara utsatt för någon speciell uppmärksamhet. Det skulle emellertid vara högst olyckligt om de militära cheferna: överbefälhavaren, försvarsgrenscheferna och förvaltningscheferna skulle fräntas och fritas från ansvaret för rationaliseringsverksamheten inom krigsmakten.

Herr talman! Detta var ett litet axplock bland de ting, som för oss gör det självklart att ytterligare utredning, och då under parlamentarisk medverkan, måste göras innan slutlig ställning tas till departementens nya organisation.

Utskottet avfärdar oklarheterna och ofullständigheterna med att säga att organisationen bör uppfattas som en principorganisation, som i sin helhet inte kan genomföras omedelbart utan kräver en viss omställningstid. Det förefaller mig som om detta bara vore utskottets litet finare sätt att erkänna, att man inte är färdig och inte riktigt vet vart man vill.

Utskottet fortsätter med att säga, att det på grund av sitt tillkännagivna allmänna ståndpunktstagande avstyrker ny utredning i ämnet.

Det är verkligen en egendomlig förklaring. Slutsatsen borde enligt min mening ha blivit den rakt motsatta.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3a.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga ävensom handläggningen av återstående ärenden å före-

dragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 214, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1965/66;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medelsbehovet för försvarsstabens verksamhet under budgetåret 1965/66 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till investeringar i försvarets fabriksfond m. m.;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statskontoret m. m. och statens datamaskinfond;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i visst fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen m. m.;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om statsbidrag till byggande av tunnelbana;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnader för svenska FN-styrkor m. m.;

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring m. m., i vad propositionen avser förslagsanslag till folkpensioner;

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående karolinska sjukhusets fortsatta utbyggande m. m.;

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående blind- och dövskolväsendets organisation m. m.;

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark m. m.;

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av ett nytt tvätteri i Eskilstuna;

nr 278, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1965/66 till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor och till statens pris- och kartellnämnd; samt

nr 279, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1965/66 till Statens mentalsjukhus: Avlöningar.

Anmäldes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 268, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 31 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 280, i anledning av väckta motioner angående beräkningen av resetilllägg enligt studiehjälpsreglementet m. m.;

nr 281, i anledning av väckta motioner angående studiehjälp till elever vid realskolor m. m.;

nr 282, i anledning av väckta motioner angående det studiesociala stödet till vissa elevkategorier;

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 4 juni 1964 (nr 400) om förlängt barnbidrag, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en europeisk balk om social trygghet m. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 292, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 72 och 77 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1965/66 till civildepartementet m. m.;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1965/66 till studiebidrag m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till anordnande av skolskjutsar m. fl. ändamål jämte i ämnet väckta motioner;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till folkbibliotek jämte i ämnet väckta motioner;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln till internationell biståndsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1965/66;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 57 och 62 §§ lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, m. m.;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ökning av de svenska

insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken;

nr 43, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående försäljning av riksbankens fastighet i Uppsala; samt

nr 44, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående utgivandet av en matrikel över riksdagens ledamöter;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om elevhem för vissa rörelsehindrade barn m. fl.; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319); ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen,

m. m., såvitt avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vatten- och luftvårdens organisation, jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringsområden jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.59.

In fidem.

K.-G. Lindelöw

Bilaga till Första kammarens protokoll den 21 maj förmiddagen (s. 1).

Interpellationssvar

Herr talman! Herr Arvidson har frågat mig om regeringen har sin uppmärksamhet riktad på det allvarliga samhällsproblem som grova sexuallösbrytelser utgör och om regeringen avser att vidta åtgärder för att skydda de människor som — jag citerar herr Arvidson — »sannolikt påverkas ogynnsamt av den överdrivna sexkulten».

Interpellanten menar, att som han säger »det tilltagande antalet grova sexuallösbrytelser sammanhänger med att sexuallivet och dess avarter i s. k. pornografisk litteratur, på film och teater, ja t. o. m. television, skildras ohöljt och eggande». (Slut på citatet.) Och

han säger vidare, att det »är tänkbart att en stramare hållning från samhällets sida på angivna områden skall vara ägnad bryta våldstendensen». Därför tänker han sig »en strängare praxis vid tryckfrihetsförordningens handhavande», en »återgång till en något hårdare filmcensur» och »en sovring av vad som visas i television och teater».

Låt oss då först se på det aktuella läget i fråga om det slags brottslighet som interpellanten har i tankarna.

Under tioårsperioden 1950—1960 ökade totala antalet strafflagsbrott som kommit till polisens kännedom med 70 %. Studerar man dessa siffror när-

mare skall man finna att ökningen hänför sig i första hand till egendomsbrotten. Brotten mot person, d. v. s. främst våldsbrotten misshandel, mord, dråp och våldtäkt, har ökat men inte i samma grad som egendomsbrotten — med 26 % under 1950-talet. Ökningen av brotten mot person är med andra ord

relativt måttlig i förhållande till den ökade kriminaliteten i övrigt.

Går vi till den hittills kända delen av 1960-talet är antalet till polisens kännedom komna brott i de grupper som här har speciellt intresse enligt statistiska centralbyråns statistik följande:

	1960	1961	1962	1963
Mord och dråp	46	44	47	78
Försök till mord och dråp.....	87	83	73	106
Misshandel varav döden följt	27	23	17	23
Vållande till annans död	381	365	297	303
Våldtäkt	512	516	516	516
Otukt.....	2 033	1 802	1 511	1 342

Vi kan ha vilken åsikt vi vill om huruvida antalet brott i de kategorier som här berörts är högt eller ej — många länder visar mycket högre tal — men siffrorna ger knappast belägg för att vi under senare år skulle ha haft någon stegring.

Det är att märka, att enbart en polis-anmälan om brott inte fastslår att ett brott också skulle ha blivit begånget. Som exempel kan anföras att polisen år 1962 klarade upp 391 våldtäktsanmälningar. Det befanns därvid i 166

fall, d. v. s. nästan hälften (45 %), att brott inte förelåg.

Här kan det vara anledning vända sig till en annan statistisk källa, nämligen kriminalvårdens. Den kan ge oss siffror t. o. m. år 1964. Utvecklingen för femårsperioden 1960—1964 beträffande antalet till ordinära frihetsstraff (fängelse eller straffarbete) samt ungdomsfängelse eller förvaring nyintagna fångar är för de grupper som här främst intresserar följande:

	1960	1961	1962	1963	1964
Huvudbrott					
Mord och försök därtill	5	0	1	3	2
Dråp, misshandel varav döden följt, vållande till annans död	—	62	51	55	77
Våldtäkt	42	32	39	45	31
Otukt och sedlighetssårande handling	119	136	107	113	88

De senast anförda siffrorna omfattar endast den brottslighet som föranlett frihetsstraff. Men å andra sidan avspeglar de ganska klart vilken omfattning som de verkligt grova gärningarna har, d. v. s. de som föranleder ett frihetsberövande. Vi kan alltså av kriminalvårdens statistik se, att antalet

personer som dömts till frihetsstraff för mord håller sig på mycket låga tal och icke stegrats under senare år, att förhållandet är detsamma beträffande våldtäkterna liksom med otukt och sedlighetssårande gärningar. I den grupp som omfattar gärningarna dråp, misshandel varav döden följt och vållande

till annans död ser vi en ökning, men denna torde vara att i hög grad tillskriva den brottslighet som uppkommer i samband med trafiken.

Det kan i detta sammanhang också vara av intresse att se på åldersfördelningen bland dem som under år 1964 togs in i fängvårdsanstalterna för de här slagen av brott.

Av de två som var dömda för mord eller försök därtill var båda över 25 år.

Av de 77 som var dömda för dråp, misshandel varav döden följt eller för vållande till annans död var 52 över 25 års ålder. Nio var under myndig ålder.

Av de 31 våldtäktsmännen var 12 över 25 år, och nio under myndig ålder.

Av otuktsgruppens 88 nyintagna fångar var 67 över 25 år, och nio under myndig ålder.

Även om siffrorna inte visar någon stegring, så är ändå förekomsten av våldtäkter och andra grova sexualbrott ett allvarligt problem. Det är givet att dessa brott måste bekämpas med till buds stående medel. Jag vill instämma med herr Arvidson i att det inte är tillräckligt att de som övertygas om brott blir lagförda och dömda, utan att det är de bakomliggande orsakerna som måste angripas när så är möjligt. Nu förhåller det sig så, att vi inte vet så mycket om de brottsframkallande — de kriminogena — faktorerna. Vi kan visserligen ana oss till vissa av brottslighetens orsaker, men det är ännu svårt att med krav på en någorlunda exakthet påstå att den eller den faktorn — eller den eller den konstellationen av faktorer — har varit den direkta orsaken till att en människa begått brott. Detta gäller inte bara sexualbrotten utan all kriminalitet över huvud taget.

Vad sexualförbrytelserna beträffar anar interpellanten ett samband mellan detta slag av brottslighet och pornografi. Det är *möjligt* att det föreligger ett sådant samband. Men det finns många som bestrider sambandet och som t. o. m. hävdar motsatsen. Frågan här om står ännu öppen för forskningen. Den vet ännu ingenting bestämt. Vem

som helst kan stå upp och säga att han *tror* att strängare censur skulle begränsa brottsligheten, vem som helst kan stå upp och säga att han tror motsatsen, men ingen kan anföra vetenskapliga bevis för sin tro.

Vissa undersökningar har gjorts utomlands i närliggande frågor, och de undersökningarna har ett visst intresse i det här sammanhanget. Jag tänker nu främst på den i år i Förenta staterna publicerade rapporten från det senatsutskott som haft att utreda frågor rörande ungdomsbrottsligheten i Amerika. Man har undersökt bl. a. den eventuella påverkan som barn och ungdom utsätts för genom skildringar i TV av brott, våld och brutalitet av olika slag. Enligt rapporten kan ett visst samband konstateras mellan sådana våldsskildringar och asociala beteenden hos unga TV-tittare. Man har vidare ansett sig kunna konstatera att skildringarna haft denna negativa inverkan också på helt normala barn och inte bara på de psykiskt störda barnen. Samtidigt har man emellertid understrukit att våld och brutalitet i TV inte kan hållas för en avgörande kriminogen faktor, ja inte ens som en mera betydelsefull faktor bland dem som kan ha lett till att den unge begått brott.

Också när det gäller andra massmedia — främst filmen — är problemen på området otillräckligt utforskade.

Olika vetenskapliga undersökningar pågår emellertid i syfte att bringa större klarhet i fråga om massmedias betydelse som kriminogena faktorer. Inom Europarådets expertkommitté i brottslighetsfrågor bedrivs sålunda en sådan utredning i anslutning till kommitténs överväganden rörande ungdomsbrottsligheten. Denna utredning har för övrigt tillkommit på svenskt initiativ. Vidare erinrar jag om att den svenska filmcensurutredningen, som tillsattes i slutet av förra året, har som huvuduppgift att bättre än hittills varit möjligt belysa vilka faktorer, som kan motivera särskild förhandsgranskning eller eventuellt andra former av särskild

samhällskontroll för offentliga visningar av film.

Herr Arvidson efterlyser bl. a. en strängare praxis vid tillämpningen av tryckfrihetsförordningen. Härtill vill jag säga, att det stadgande som herr Arvidson syftar på just utnyttjas för att motarbeta framställningar av förråande och brutal karaktär. Av hänsyn till tryckfriheten måste dock tillämpningen vara restriktiv. Ingripande med åtal och beslag bör därför ske bara i grova fall.

Mitt svar på interpellationen är alltså, som framgått av det sagda, att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på de allvarliga samhällsproblem som våldsbrotten utgör. Däremot torde man knappast komma till rätta med dem genom sådana åtgärder — »en strängare praxis vid tryckfrihetsförordningens handhavande», »återgång till en något hårdare filmcensur» och »en sovring av vad som visas i television och teater» — som herr Arvidson efterlyser.

Fredagen den 21 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 105.

Herr CARLSSON, HARRY, (fp):

Herr talman! Vid statsutskottets utlåtande nr 105, som nu behandlas, är fogade flera reservationer. Såsom reservant vill jag med några ord utveckla de yrkanden vi ställt i reservationerna 2, 3 b samt 4—8.

Först och främst hemställes i reservationerna om en skyndsam parlamentarisk utredning av frågan om statsdepartementens framtida organisation. Vi fann nämligen vid behandling av propositionen att förslagen var otillfredsställande utredda och så utformade, att de ej ger möjlighet för riksdagen att bedöma de reella följderna. Vi yrkar att de föreslagna förändringarna inom de enskilda departementen i avvaktan på denna utredning genomförs som ett provisorium. Som en följd därav yrkar vi i reservation 4, att riksdagen må besluta att de nya tjänster som Kungl. Maj:t föreslår för de olika departementen utom utrikesdepartementet skall inrättas som extra, och vi motsätter oss regeringens förslag om bemyndigande att utan riksdagens hörande få tillsätta nya tjänster i vissa lönegrader.

Såsom framgår av reservation 5 anser reservanterna att en rationalisering av departementens arbete och organisation är erforderlig. Behovet härav har accentuerats under senare tid genom att propositionsavlämnandet alltmer

försenats, vilket förryckt riksdagens arbete, men hur genomgripande förändringarna enligt förslaget skulle bli går ej att bedöma ut ifrån de knapphändiga uppgifter som återfinns i propositionen. Vi har också särskilt velat påpeka den försvagning som den föreslagna ordningen innebär i fråga om rättsavdelningarnas självständiga ställning.

Slutligen vänder vi oss emot att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas att fastställa storleken av särskilt lönetillägg till chefstjänstemän och viss annan personal i lönegrad B 4 och B 3 i statsdepartementen utom utrikesdepartementet. Vi motsätter oss ej lönetillägg men yrkar att dessa maximeras till högst 3 600 kronor för år.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2, 3 b, 4, 5, 6, 7 och 8.

Häri instämde herr *Olsson, Johan*, (cp).

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Det förslag som vi nu diskuterar innebär genomgripande förändringar av statsdepartementens organisation och arbetsformer med följdverkningar även för de centrala ämbetsverken och övriga förvaltningsmyndigheter.

Vad som främst faller i ögonen är väl sammanslagningen av statssekreterar- och expeditionschefsavdelningarna. På statssekreteraravdelningen har hittills förekommit det huvudsakliga arbetet med samhällsplaneringen och det därmed sammanhängande budgetarbetet. I allt större utsträckning har därvid under senare år vid sidan av den vanliga tjänstemannakåren anlåtats politiskt

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

skolade personer, tillhörande regeringspartiet. I viss grad är väl denna utveckling med politiker som tjänstemän på statssekreteraravdelningen naturlig och befogad. På expeditionschefsavdelningen har däremot handlagts besvärshandlingen i sådana fall där regeringen fungerar som högsta besvärinstans. Det är alltså fråga om en prövning som i viss mån liknar en domstols prövning. Den föredragande personalen har i huvudsak utgjorts av juridiskt utbildade tjänstemän, som är obundna av politiska hänsynstaganden. Detta har givetvis inneburit en rättssäkerhetsgaranti vid regeringens besvärsprövning.

När man nu slår samman de båda avdelningarna och sammanför planeringsarbetet med prövningen av besvärshandlingen är det möjligt att man gör en viss rationaliseringsvinst på det arbetstekniska planet. Tyvärr är det emellertid svårt att bilda sig någon säker uppfattning om den saken genom att läsa propositionen. Motiveringen är nämligen mycket knapphändig. Man saknar också en något så när fylld och ingående beskrivning av det förfarande som man har tänkt sig för framtiden i jämförelse med det nuvarande förfarandet. Läsaren av propositionen får egentligen bara i största korthet reda på att utredningsmännen som inom departementen utarbetat förslaget tycker så och så samt att regeringen instämmer i det. En så betydelsefull organisationsförändring som denna borde enligt min mening inte ha lagts fram för riksdagen så knapphändigt utredd och motiverad.

Om man sedan vänder uppmärksamheten från de eventuella rationaliseringsvinsterna till rättssäkerhetsfrågan, blir det ännu större anledning till tveksamhet. Visserligen sägs det i propositionen att rättssäkerhetskravet varit en av de tre grundläggande utgångspunkterna vid de överväganden som har lett fram till propositionens förslag — det är naturligtvis i och för sig bara bra att detta sägs, och jag noterar det med

tillfredsställelse — men hur en sammanslagning av det politiska planeringsarbetet med arbetet som föredragande i besvärshandlingen kan vara ägnad att tillgodose just rättssäkerhetskravet har man kanske ändå anledning att fråga sig. Något svar på en sådan fråga får man knappast i propositionen.

Statsrådet Hermansson har visserligen i sitt anförande tidigare i dag i någon mån belyst detta problem, och det är en glädje att anteckna hans positiva inställning till rättssäkerhetskravet, men ändå kvarstår för mig en tvekan — en befogad tvekan, tycker jag — om inte handläggningen av besvärshandlingen, där ju rättssäkerhetskravet är särskilt framträdande, kommer att bli lidande på att sammanföras med det politiska planeringsarbetet. Hur det i praktiken kommer att gestalta sig härmed är det inte lätt att uttala sig om med stöd av den knapphändiga beskrivning man får i propositionen. Även på den punkten hade det alltså varit önskvärt att vi fått ett fylligare utredningsmaterial.

Enligt propositionen skall inte bara statssekreterar- och expeditionsavdelningarna sammanslås; i de departement där det finns särskild rättsavdelning skall också den sammanslås med de båda andra avdelningarna. Någon närmare motivering lämnas inte heller för denna ganska betydelsefulla förändring.

Rättsavdelningen består ju av domare, som fått tjänstledighet från domartjänsten för att medverka i departementen vid utformningen av mer central och betydelsefull lagstiftning. Dessa domare skall i stor utsträckning återgå till domartjänst så småningom, ofta till höga domarposter. Särskilt med hänsyn till detta är det enligt min mening ägnat att väcka betänkligheter att dessa domare under sin departementstid i högre grad än som är nödvändig skall integreras — för att använda ett modernt ord — med det rent politiska arbetet. Några påtagliga rationaliserings-

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

vinster i fråga om arbetstekniken av att avskaffa rättsavdelningarna kan man, såvitt jag har funnit, i varje fall inte utläsa ur propositionen. I en motion där jag bland andra står som undertecknare föreslås därför att rättsavdelningarna behålls som självständiga enheter.

Utöver denna grundläggande utgångspunkt, som det sägs i propositionen, om rättssäkerhetskravet finns det ytterligare ett par grundläggande utgångspunkter. En av dem är, sägs det i propositionen, att den traditionella arbetsfördelningen mellan regeringen och andra förvaltningsorgan fortfarande skall gälla. Mot detta uttalande finns väl i och för sig ingenting att erinra, men nog blir man litet betänksam när denna arbetsfördelning mellan regeringen å ena sidan och verken å den andra sidan beskrivs på det sättet, att de centrala ämbetsverken i huvudsak ombesörjer den löpande förvaltningen — där sägs ingenting om deras betydelsefulla planeringsarbete — medan arbetet med planering, samordning i stora drag och utformning av de viktigare riktlinjerna bedrivs i departementen. Jag tycker inte att den beskrivningen är riktigt korrekt.

Oron för att detta i realiteten innebär att regeringen har för avsikt att överta en del av ämbetsverkens planeringsarbete förstärks genom det bemyndigande som regeringen vill ha att utan riksdagens hörande inrätta nya tjänster i departementen.

De centrala ämbetsverken är vart och ett på sitt område den mest sakkunniga instansen. De bör därför, tycker man, i princip svara för den grundläggande planeringen av verksamheten, vart och ett inom sitt område. Att försvaga dessa ämbetsverks ställning kan leda till skadeverkningar för samhällsfunktionerna. För att undvika missförstånd vill jag tillägga att planering som avser större områden av samhällsverksamhet än som täcks av ett ämbetsverk givet-

vis såsom hittills bör ske i departement eller genom särskilda utredningar.

Jag antecknar med tillfredsställelse att statsrådet Hermansson i sitt anförande i dag klart och tydligt uttalade, att någon ändring av gränsdragningen mellan regeringens och verkens planeringsuppgifter inte är avsedd. Jag hoppas att jag kan få uppfatta detta uttalande som en utfästelse, avgiven på hela regeringens vägnar.

Ett projekt som vid första påseende kan te sig tilltalande är den avsikt som uttalas i propositionen, att endast ett fåtal tjänster för handläggande personal i departementen — med handläggande personal menar man den kvalificerade personalen, tjänstemän eller politiker — bör vara sluttjänster och att därför antalet fullmaktstjänster i Kungl. Maj:ts kansli skall begränsas starkt. För närvarande har man i stor utsträckning fullmaktstjänster framför allt på expeditionschefsavdelningarna, som sköter den mycket ömtåliga besvärspöredragningen. Regeringens uttalade avsikt sammanhänger tydligen med att de allra flesta av de akademiskt eller politiskt skolade departementstjänstemännen enligt vad man kan utläsa ur propositionen avses efter ett större eller mindre antal år i departementen skola slussas ut i den allmänna förvaltningen.

Vid närmare eftertanke över detta förslag och denna avsikt kan man emellertid bli betänksam mot förslaget och planerna. För det första innebär ju detta att föredragandena i besvärsmål i regeringen — alltså i de ärenden som i viss mån liknar ärendena inom domstolsväsendet och där rättssäkerheten är av särskild betydelse — förlorar en del av den självständighet som en sluttjänst med fullmakt ger och som från rättssäkerhetssynpunkt måste vara av värde. Vidare fragar man sig hur så många departementstjänstemän — det är ju fråga om flera hundra personer, som efter ett större eller mindre antal år i departementstjänstgöring skall ut

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

i förvaltningen — skall kunna placeras där på ett sätt som är till gagn för förvaltningsarbetet. Departementstjänsterna är ju — och för den saken får jag väl komplementera civilministern — relativt sett placerade i tämligen goda lönegrader — relativt sett, betonar jag givetvis som tjänsteman — och med hänsyn härtill kan det väl, när vederbörande skall sluta i ett departement och övergå till förvaltningen, egentligen bara bli fråga om de högsta förvaltningsposterna, som generaldirektör, överdirektör och kanske i vissa fall som avdelningschef och därmed likställda tjänster. Följden synes bli, att dessa höga förvaltningsposter i allra största utsträckning måste tillsättas med personer från departementen, om inte annat så av den anledningen att man annars inte har någonstans att placera dessa. Då frågar jag, om man i den utredning vi här talar om har gjort någon närmare beräkning om huruvida dessa högre förvaltningsposter över huvud taget är så många att de räcker till som belöningsposter eller reträttposter för departementstjänstemännen. I propositionen finner man inga sådana beräkningar, och det är ändå en rätt viktig fråga, hur stora möjligheterna är att förverkliga en avsikt som man anger i propositionen.

Allvarligare än detta räknetekniska problem är emellertid att man på det föreslagna sättet enligt min mening inte alltid kan vara säker på att i varje fall få de mest meriterade och lämpligaste på förvaltningschefsposterna. Hela rekryteringen till våra förvaltningsmyndigheter kan också, är jag rädd för, lida allvarlig skada, om vägen till en chefs-post regelmässigt måste gå via departementstjänstgöring, med det politiska inslag i arbetet som där helt naturligt måste förefinnas. Man riskerar helt enkelt en politisering av förvaltningen, som vi hittills har varit förskonade från.

Ja, herr talman, det är många invändningar att göra mot förslagen i propo-

sitionen, och det är många frågetecken som orsakas av att motiveringen enligt min mening är alldeles för knapphändig och av den nästan fullständiga frånvaron av egentligt utredningsmaterial, i varje fall redovisat i propositionen.

Vad som behövs är först och främst en grundlig utredning av frågan om parlamentarisk medverkan. Visserligen kan det måhända sägas att regeringsarbetets organisation är en angelägenhet som regeringen i princip själv bör få bestämma om, utan att riksdagen i någon högre grad skall lägga sig i det. En så genomgripande reform som den nu föreslagna, med så vidsträckta verkningar även för förvaltningsmyndigheterna utanför departementen, bör emellertid inte genomföras på grundval av endast en synnerligen kortfattad och knapphändig departementspromemoria.

Jag kan vitsorda att provisoriska åtgärder för att effektivisera regeringsarbetet behöver vidtagas och att det är fara i dröjsmål i det avseendet. Man kan nog inte vänta med det i avvaktan på resultatet av en grundligare utredning; det visar ju om inte annat den rekordartade förseningen av regeringens propositioner som riksdagen har fått lida av i år. Det är med denna utgångspunkt som man får se de gemensamma reservationer som folkparti- och centerpartiledamöterna i utskottet har avlämnat.

Jag instämmer, herr talman, i herr Carlssons yrkande om bifall till dessa reservationer.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Det har redan anförts så många bärande skäl för ett bifall till reservationerna att kanske inte så mycket behöver tilläggas. Jag kan instämma i det anförande som herr Ernulf nyss höll.

Vi är fullt medvetna om att regeringen arbetsmässigt bör ha alla resurser som behövs för att kunna fullgöra sina uppgifter. Det råder ingen tvekan om

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

att de senkomna propositionerna har lett till svarigheter för både regeringen och riksdagen. Jag säger inte alls att felet ligger hos regeringen, ty vi vet att den har haft ett arbetstyngt och besvärligt arbete, men om den nu får dessa förstärkningar, måste man ju också kunna kräva att regeringen i fortsättningen skall följa de regler som är uppdragna i fråga om avlämnandet av propositioner och att inte några propositioner avlämnas för sent, om det inte kan vara till allvarligt men för riket att så inte sker. Den saken kanske vi är eniga om, och det skall väl inte behöva vara någon strid på den punkten. Men om vi nu skall förse regeringen med de resurser som den kan behöva för att kunna fullgöra den uppgiften och även andra uppgifter, är det klart att man också måste ha kännedom om vilka arbetsuppgifter som det gäller.

Herr Ernulf har tagit upp frågan hur förvaltningsarbetet skall fördelas. Detta är en mycket stor fråga. En tendens som vi nog inte tycker alltid är så tilltalande är att regeringen lagt sig till med en del arbetsuppgifter som vi inte anser det vara befogat att den skall ha. Jag syftar på tendensen att åtskilliga utredningar utföres inom departementen. Det är inte den ordning som vi vanligtvis brukar tillgripa. Det vanliga är ju parlamentariska utredningar, som inte behöver betunga regeringsarbetet. Jag hoppas att inte den tendensen kommer att fortsätta. På många områden har så varit förhållandet; det är inte alls nödvändigt att utredningarna skall ske inom departementet. Det kan vara befogat vid vissa tillfällen, men vid många tillfällen är det mest lämpligt att en parlamentarisk utredning tillsättes. Detta var något om själva arbetsuppgifterna. Jag anser det vara mycket betydelsefullt, hur avgränsningen i detta fall skall ske.

Vi har också anmärkt på att frågan inte är tillräckligt utredd och inte utredd med parlamentarisk medverkan. Det nuvarande regeringspartiet har ju

suttit vid makten en mycket lång tid, men man får väl förutsätta att det någon gång kanske blir en annan regering, och det är ju inte bara den sittande regeringens sak att lägga fram förslag om hur departementens arbete skall utformas. Därför finns det väl all anledning till att det sker en medverkan från olika politiska meningsriktningar när man skall ordna upp en sådan sak.

Jag skall, herr talman, inte förlänga debatten ytterligare utan vill instämma i det yrkande som tidigare framställts av herr Harry Carlsson.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Efter statsrådet Hermanssons mycket klarläggande redogörelse för departementsreformen finns det inte mycket att tillägga från utskottsmajoritetens sida; den har ju också anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Låt mig emellertid, herr talman, säga några ord med anledning av herr Virgins inlägg i debatten. Han anser att det länge har varit hög tid att åstadkomma förbättringar i berört avseende men säger också att förslagen till sådana förbättringar inte får slarvas fram, och därför vill han ha ytterligare uppskov. Men den som uppmärksam lyssnade till statsrådet Hermanssons redogörelse fick sannerligen inte känslan av att förslaget var löst hopkommet. Mig förefaller det vara väl genomarbetat. Man bör ha i minnet att detta skall utgöra ram för en organisation inom vilken man med hänsyn till departementens särart har frihet att på bästa sätt utforma organisationen. Statsrådet underströk ju också speciellt behovet att få till stånd en stark, flexibel och arbetsduglig organisation.

Däremot har man svårt att undgå känslan av att herr Virgin i sina många förmodanden stod på mycket lös grund. När exempelvis statsrådet Hermansson belyste hur rättssäkerhetskravet tillgodosågs i ännu högre grad i den nya organisationen än hittills, kom herr Vir-

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

gin till rakt motsatt uppfattning, dock utan att närmare ange några sakliga skäl för att så skulle vara fallet.

Då herr Virgin sedan exemplifierade med försvarsfrågornas behandling i försvarsdepartementet måste man, herr talman, få en stark känsla av att han helt missförstått departementens uppgifter. Han tycks nämligen hysa den åsikten att ÖB:s och de högre militära chefernas uppfattningar i försvarsfrågor skulle vara sakrosänkta; man fick inte ifrågasätta deras riktighet. Men om så skulle vara fallet, kunde det kanske räcka med en expeditionschef på departementet, som såg till att de av ÖB m. fl. framlagda ärendena expedierades till riksdagen. Det tycks vara helt främmande för herr Virgin att departementschefen, som bär ansvaret för de frågor vilka förelägges riksdagen, till sitt förfogande skall ha kvalificerad personal med förmåga att på ett sakligt och ingående sätt pröva de olika propåer som läggs fram. Ja, har man en sådan tanke om departementsberedningen av de frågor riksdagen skall behandla, som synes framgå av herr Virgins yttrande, då är det inte svårt att förstå högerns kritiska inställning till Kungl. Maj:ts föreliggande förslag om en effektivisering av departementens organisation och arbetsformer.

Herr Carlsson berörde närmast — bortsett från att han ville ha den parlamentariska utredning som man nu lyckats åstadkomma borgerlig samling omkring — frågan om bemyndigandet för regeringen att tillsätta vissa tjänster samt spørsmålet om hur stort lönetillägget till vissa tjänstemän skall vara. Jag tycker för min del att det är ganska naturligt att regeringen skall ha möjlighet att tillsätta de tjänster som det här gäller och som i olika sammanhang kan vara nödvändiga. Vi vet väl alla som sitter här i riksdagen, att propositioner av olika slag kräver att speciellt kvalificerat folk många gånger tillfälligtvis anställs för de särskilda uppgifter som kommer i fråga. Därför bör

det framstå som rätt naturligt att regeringen skall ha en sådan möjlighet.

Vad sedan beträffar de särskilda lönetilläggen så är det egentligen ganska förvånande att centern och folkpartiet har kommit fram till den tanken att man här skall sätta en viss gräns. Läget är ju för närvarande att tillägg på 2 004 kronor utges, och enligt herr Harry Carlsson skulle tilläggen maximeras till 3 600 kronor. Vi kräver ju alla i olika sammanhang att propositionerna skall framläggas i tid. Det måste naturligtvis innebära att regeringen bör ha tillgång till den personal som behövs för att klara arbetsuppgifterna. Vi vet också vilken oerhörd konkurrens det är om tjänstemän i olika sammanhang. Många gånger har vi det något underliga förhållandet, att lönerna på det kommunala området är betydligt högre än vad man kan betala i departementen. Erfarenheten har väl också visat att ganska stor konkurrens om tjänstemännen förekommit såväl från den kommunala sidan som från den privata sektorn. Därför synes det mig också vara i sin ordning att regeringen skall ha denna möjlighet att skaffa och behålla kvalificerat folk.

Herr Ernulf var inne på frågorna om sammanslagning av statssekreterar- och expeditionschefsavdelningarna. Han befarade bl. a. en politisering och ställde sig mycket tveksam beträffande rätts säkerhetsfrågan. Men i flera olika sammanhang sade herr Ernulf, att sedan han lyssnat på statsrådet Hermansson kunde han uttrycka sin stora tillfredsställelse med de förklaringar denne gett. Trots denna tillfredsställelse fann han sig dock böra ha kvar en viss tveksamhet på de punkterna. Det är väl ändå ganska underligt.

Han ansåg också att det är de olika verken som skall svara för den grundläggande planeringen, men enligt vad han kunnat utläsa av den i hans tycke knapphändiga propositionen skulle det nu vara fråga om att försvaga dessa verk. I nästa ögonblick noterade han

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

dock med tillfredsställelse statsrådet Hermanssons förklaring, att någon sådan avsikt inte funnits från regeringens sida. Jag tycker att man efter de förklaringar som statsrådet Hermansson har givit borde vara på det klara med att tveksamheten på dessa punkter kan vika.

Herr Bengtson ansåg att utredningar i alltför hög grad har börjat ske inom departementen. Även på den punkten, herr Bengtson, förklarade ju dock statsrådet Hermansson mycket klart och tydligt, att det ingalunda var någon avsikt från regeringen att ändra på den ordning som för närvarande råder, nämligen att utredningar skall ske på samma sätt som hittills, alltså genom parlamentariskt tillsatta utredningar.

Herr Bengtson ansåg också att det ju ändå kan bli fråga om en växling av regering och att oppositionen därför borde ha möjlighet att få vara med och tala om hur arbetet skall utformas. Ja, herr Bengtson, blir det en sådan växling, får kanske herr Bengtson själv möjlighet att vara med och föreslå hur regeringsarbetet skall utformas. Jag tycker ändå att om vi, såsom vi bör göra, ställer mycket starka krav på att regeringen skall ha en sådan organisation till sitt förfogande, att den på ett tillfredsställande sätt och i god tid skall kunna få fram de propositioner och förslag som skall föreläggas riksdagen, måste det också stå tämligen klart för riksdagen, att det finns all anledning att ge departementen de resurser som behövs. Jag tycker även för min del att det är ganska naturligt, att man hyser förtroende för den regering som nu lagt fram förslaget och som har erfarenhet och därför bör veta hur uppläggningsen bör ske. Det finns ju också möjligheter att företaga förändringar, om det på någon punkt skulle finnas anledning härtill.

Med detta, herr talman, ber jag att på alla punkter få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Herr Söderberg sade att jag står på lös grund, när jag kritiserar propositionens förslag. Det kanske jag gör, men jag står dock på den grund som propositionen har lagt. Det är möjligt att den är fastare i regeringens medvetande, men den har inte räckt till att ge en utomstående riksdagsman någon klar bild av vart man egentligen syftar och vad man verkligen ämnar åstadkomma med den nya organisationen.

Jag uttryckte också farhågor för rättssäkerheten. Det ansåg herr Söderberg att jag inte hade motiv för. Det beror nog på hur man definierar ordet rättssäkerhet. Jag anser att kravet på rättssäkerhet rimligen inte kan tillgodoses på ett annat sätt än att de rättbildade personerna inom förvaltning och departement har en ställning, som är oberoende men med klar ansvarsfördelning. Den nya ställningen, för expeditiionschefen och för rättsavdelningschefen, i den mån han blir kvar, förefaller mig inte fylla detta krav.

Vidare frågade herr Söderberg, om de exempel jag lämnade från den tänkta organisationen för försvarsdepartementet innebar, att jag menade att ÖB:s förslag — ÖB är ju verkschef i detta fall — skulle vara sakrosänkta och inte behöva någon granskning. Självfallet skall det inte alls vara på det sättet. Vad jag menade var att den ansvariga myndigheten skall framlägga förslag och sakuppgifter, som sedan skall upptas till granskning och politisk bedömning i departementet. Dessa sakuppgifter skall också stå till förfogande och kunna granskas med samma möjlighet till bedömning av oss andra, som har att ta ställning till dem, alltså de riksdagsmän som befinner sig utom regeringsskretsen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Herr Söderberg tyckte att det var underligt att jag först ut-

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

tryckte min tillfredsställelse över att statsrådet Hermansson i dag uttalade en positiv inställning till rättssäkerhetskravet men sedan ändock var tveksam inför propositionens förslag på den punkt det gällde, nämligen regeringens besvärberedning. Statsrådet Hermanssons uttalande att han är positiv till rättssäkerhetskravet är en principdeklaration, som jag fortfarande är glad över. Min tvekan gäller det sätt på vilket propositionen i praktiken tillgodoser detta krav. Jag är fortfarande tveksam om huruvida det är till fördel för rättssäkerheten i regeringens besvärberedning, att den förs samman med det politiska planeringsarbetet.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få påpeka för både herr Virgin och herr Ernulf, att det, när det gäller just frågan om rättssäkerheten, inte kommer att bli någon förändring, ty det är ju ändå inte så, herr Ernulf, att det är chefen för rättsavdelningen som fattar det avgörande beslutet. Han föredrar endast ärendena för departementschefen. Det framgick med all tydlighet av vad statsrådet Hermansson sade, att det är chefen för departementet som fattar beslutet.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Rättssäkerhetskravet vid regeringens besvärberedning tillgodoses enligt min mening väsentligen genom att man såsom föredragande har oavsättliga juridiskt utbildade tjänstemän, obundna av politiska hänsyn. Om man sammanför detta med det politiska planeringsarbetet, är jag tveksam om huruvida rättssäkerhetskravet blir lika väl tillgodosett som för närvarande.

Herr statsrådet HERMANSSON:

Herr talman! Jag tror att många av de bekymmer som man här ger uttryck

för beror på att man har missuppfattat denna utrednings uppgift. Det är ju dock bara fråga om en teknisk-organisatorisk utredning av det interna arbetet i departementen. Här tror man att det skulle få vådliga konsekvenser för förhållandet mellan regering och verk, för förhållandet mellan regering och riksdag, för hela utredningsväsendet, för tjänstemän och för mycket annat. Det är inte alls på det sättet, ty i alla dessa avseenden skall det vara precis likadant som nu. Förslaget avser inte alls att ändra på dessa förhållanden. Om man läser propositionen, är det väldigt svårt att få någon annan mening. På sid. 9 läggs ju upp, vilka grundläggande förutsättningar som inte skall beröras av utredningen. Jag vill gärna tillägga, att när det står att verken liksom hittills i huvudsak ombesörjer den löpande förvaltningen, medan arbetet med samordning, planering i stora drag och utformande av de viktigare riktlinjerna bedrivs i departementen, har jag inte kunnat drömma om att någon inte skulle begripa att resten av planeringen, som alltså inte är planering i stora drag och utformning av de viktigaste riktlinjerna, skulle ligga i verken.

Jag skall inte gå närmare in på alla viktigare riktlinjerna, skulle ligga i fråga om rättssäkerheten, att utvecklingen leder därhän att det blir en alltmer markerad förskjutning mot planeringsarbetet. Tyngdpunkten i departementens arbete kommer att ligga alltmer på de nuvarande statssekreteraravdelningarna. Det beror dels på planeringens ökande betydelse och dels på att vi försöker göra oss av med de löpande ärendena, vilka inte, som herr Ernulf tycks tro, enbart är besvärärenden. Dessa sistnämnda utgör bara en ganska liten del av de löpande ärendena i kanslihuset. Dessa är av många slag och många av dem har nära anknytning till planeringen.

Denna utveckling innebär att expeditionschefsavdelningarna sjunker ned

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

i betydelse, och den medför att inflytandet för den tjänsteman som i departementen har rättssäkerheten som sin främsta uppgift minskar i förhållande därtill. Detta vill det här förslaget bryta med genom att ge expeditionschefen de här funktionerna på hela fältet, alltså även på de områden där han nu inte har dem. Jag har svårt att förstå att det inte skulle åtminstone på den punkten bli en ökning av rättssäkerheten.

Så talar man om rättsavdelningens självständighet och tjänstemännens oberoende. Det beror väl också i någon mån på ett missförstånd. Man har inte riktigt tänkt igenom vad arbetet i departementen är. Det redogjorde jag för i mitt första anförande och skall inte upprepa det. Men man måste ha klart för sig att ingen tjänsteman i ett departement kan ha någon rätt att få delta i beredningen av vissa ärenden. Det slutliga avgörandet ligger hos departementschefen, och det är därför alldeles klart att han ensam måste disponera över ärendets planering i departementet och måste kunna bestämma, vem eller vilka som skall delta i beredningen. Ur den synpunkten saknar alltså både självständighet för arbetsenheter och oberoende för tjänstemännen betydelse. Varken arbetsenheter eller tjänstemän kan ju göra anspråk på att få delta i beredningen av vissa ärenden. Hur oberoende en tjänsteman än är, spelar det ingen roll, om han inte får delta i ärendets handläggning. Skulle självständigheten ha någon betydelse, måste den motsvaras av rätt och skyldighet att yttra sig och ansvar för det yttrade. Det skulle medföra att vi fick ett extra remissförfarande inom departementen, där vissa tjänstemän skulle få avge skriftliga yttranden för det är ju förutsättningen för att man sedan skulle kunna utkräva ansvar av dem. En sådan byråkrati tror jag inte alls att reservanterna syftar till, och det innebär att talet om självständiga avdelningar blir meningslöst.

Vad sedan angår de formella frågorna kan man tillägga det faktum, att den tjänsteman som framför andra sysslar med sådana frågor — expeditionschefen — för närvarande är anställd med förordnande tills vidare och alltså när som helst kan entledigas. Ända till årsskiftet är han för övrigt enligt grundlagen förtroendeämbetsman, som kan entledigas när som helst. Det är alltså det oberoende som grundlagen ger den tjänsteman som i första hand skall svara för rättssäkerheten i departementet.

Jag vill också erinra om att i fråga om fullmaktstjänster föreslås ingen ändring. Den frågan skjuts på framtiden. Tills vidare har vi lika många fullmaktstjänster som tidigare; lika många tjänstemän som på grund av fullmakt är oberoende. Sedan är det en annan sak att varje departementschef helt enkelt är intresserad av att få del av de formella aspekterna på ärendena innan han fattar sitt beslut och vill veta vilka alternativ han kan välja inom lagens ram. Han vill inte utsätta sig för risken att på formella grunder få en befogad anmärkning från konstitutionsutskottet. Det är tjänstemännens uppgift att klara ut detta och visa på de anmärkningar som kan göras.

Vi behöver i departementen tjänstemän, som är självständiga och oberoende i den meningen, att de lägger fram ärendena objektivt och riktigt och är beredda att säga sin mening. Sådan självständighet och sådant oberoende saknas ingalunda i kanslihuset i dag, och någon ändring i det avseendet leder det här förslaget inte till. Förslaget vill ställa en organisation till förfogande, som avser att förbättra möjligheterna att få de formella aspekterna beaktade vid beredning och föredragning av alla ärenden och frågor.

Farhågorna för politisering av arbetet är ogrundade. Jag utgår ifrån att man med politisering inte menar att det vid beredning av ärendena tas hänsyn till den politik som statsmakterna har beslutat i olika bänseenden — lokali-

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

seringspolitik, jordbrukspolitik, trafikpolitik etc. — ty det är självklart att en sådan politisering av arbetet i kanslihuset måste få ske. Menar man partipolitisering, måste jag säga att vi har förmodligen att ha objektiva, skickliga och duktiga statstjänstemän i det här landet, inte minst i kanslihuset. Jag tror inte att tjänstemännen har svårt att skilja på arbete och politik eller att oavsett sin politiska uppfattning — och den känner regeringen inte till beträffande det stora flertalet tjänstemän — utreda och lägga fram ett ärende på ett objektivt sätt. Det är en viktig förutsättning för arbetet, och det har regeringen fullt klart för sig. De politiska avgörandena, som f. ö. förekommer, numerärt sett, bara i ett fåtal ärenden, bör förbehållas regeringen.

Något önskemål att departementstjänstemännen med undantag av ett fåtal, t. ex. statssekreterarna, skall väljas med hänsyn till sina partipolitiska meriter finns inte. Det är inte avsett att införa ett system, där det stora flertalet tjänstemän måste bytas ut vid ett eventuellt regeringsskifte. Skulle vi få en ny regering, skulle den finna att tjänstemännen i departementen, trots att alla fått sina tjänster under det socialdemokratiska regeringsinnehavet, kommer att arbeta lika skickligt och lojalt åt den som åt den nuvarande regeringen. Regeringen önskar inte bryta detta förhållande.

Herr Ernulf var bekymrad över att domarna som tjänstgör i departementen blir integrerade i det politiska arbetet. I själva verket skall inte rättsavdelningarna sammanslås med de andra avdelningarna utan bilda rättssekretariat, men det är en annan sak. Herr Ernulf var bekymrad för att domarna skulle bli skadade genom denna kontakt med politiken. När jag läste att herr Ernulf skrivit det i sin motion, blev jag mycket bekymrad för honom. Han är ju domare och han är politiker, och det måste väl bli besvärligt för honom, när han blivit skadad av att vara integrerad

med kolleger här i kammaren och sedan skall komma hem och försöka döma igen. Men detta bekymmer gick snart över, ty jag förstod, att när her Ernulf talade om partipolitik och risken att bli skadad, tänkte han på risken att bli skadad av socialdemokratiska idéer, och då förstod jag att det inte var någon risk för honom, ty han är ju folktopartist.

Det finns mycket mer att tillägga, men jag skall inte uppehålla tiden alltför länge. Jag skulle dock kanske säga några ord om den fullmakt som regeringen begär. Det förhåller sig faktiskt så att det är en principiell avvikelse, en ändring av rent principiell art, som vi föreslår. Jag förstär att man från oppositionens sida befarar att detta skall rubba hela maktförhållandet mellan riksdag och regering, och den risken måste naturligtvis vara oerhörd stor. Det förhåller sig ju på det sättet att regeringen har fullmakt att utan formell begränsning anställa personal i kanslihuset. Vi kan göra det genom att dubblera tjänster, genom att inrätta s. k. förordnanden att bestrida göromål och genom att använda expertisposten i departementens löneanslag. Den posten är »förslagsvis» betecknad, d. v. s. den är inte begränsad uppåt utan kan användas utan begränsning. Förslaget innebär att man i stället för att ge dessa personer vikariatslön eller arvode skall få ge dem lön och tjänst. Det är hela innebörden av denna stora principfråga. Det blir vissa praktiska fördelar, som jag sagt förut, och det är därför som regeringen föreslår detta system, men att rubba maktbalansen mellan regering och riksdag syftar det rakt inte till. Det är fråga om en rationell åtgärd, och jag har verkligen haft svårt att förstå, att det formella inflytandet över tjänstebeteckningarna skulle vara något för riksdagen att slåss för. Man behöver inte befara att dessa tjänster skall inrättas i överflöd. Regeringen känner lika väl som riksdagen ansvar när det gäller att så långt som möjligt

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

begränsa organisationens tillväxt, och riksdagen får ju åtminstone en gång om året tillfälle att ta ställning till departementsorganisationen och tillfälle att reagera, om regeringen förfar på ett slösaktigt sätt. För övrigt kan fullmakterna när som helst dras in, om de missbrukas. Dessutom är dessa tjänster Br-tjänster, d. v. s. de tillsätts på förordnande tills vidare och kan alltså dras in när som helst.

På två punkter leder reservationen till resultat som knappast är avsedda. Det strider mot SAAR, som riksdagen har antagit, att inrätta högre tjänster än B1 som extra. Jag vet inte om avsikten är att vi inte skall få inrätta högre tjänster än B1 som extra. Det är för övrigt meningslöst att inrätta tjänsterna som extra, eftersom de enligt förslaget skall vara Br-tjänster och alltså tillsättas tills vidare, och innehavarna kan entledigas lika lätt som om tjänsten vore extra. Om reservationen bifalles, får de domstolsjurister som tjänstgör vid rättssekretariatet vara utan tjänster. Fullmakten att inrätta personliga tjänster är avsedd att användas just för dem. Reservationen betyder att de måste anställas mot arvode, och detta betyder i sin tur att deras tjänster vid domstolarna inte kan föras över stat och besättas med ny innehavare. Det betyder i sin tur att vi får flera vikarier vid domstolarna än nödvändigt, och det skulle bli resultatet av den verksamhet som ivrarna av rättssäkerheten ägnar sig åt.

Får jag till slut säga att flera talare här har nämnt att regeringen lägger fram propositioner i strid mot grundlagen. Jag bestrider att det har inträffat i år. Jag har medgivit att denna utredning kan ha medfört att propositionsavlämnandet blivit sämre än vad det annars skulle ha blivit — jag vet inte hur det förhåller sig, men det är möjligt — men någon proposition som avlämnats i strid mot grundlagens regler om tidpunkten har, såvitt jag vet, inte förekommit i år.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag vill gärna med stor tillfredsställelse notera att statsrådet Hermansson försäkrade att reformen inte avsåg att ändra något i de ting som är väsentliga och som jag angav vara väsentliga och att farhågorna för en politisering är ogrundade. Jag skulle bara vilja ta upp rättssäkerhetsfrågan ytterligare något.

Det är väl ändå på det sättet att vår konstitution har uppbyggts med en fördelning av makten mellan lagstiftande och dömande myndighet. Regering och riksdag stiftar lagar tillsammans, och domstolarna dömer efter dem. Det är väl samma tankegångar som varit grundvalen för departementens organisation, så att statssekreteraravdelningen formulerar lagarna och expeditionschefsavdelningen ser till den administrativa tillämpningen. Detta system har varit och är värdefullt, och det var detta som jag lade in i min rättssäkerhetssynpunkt.

Om jag fattar förslaget rätt, kommer nu expeditionschefen och statssekreteraren att arbeta sida vid sida i departementet med statssekreteraren som chef och då råder inte längre den arbetsuppdelning som nu gäller och som förefaller mig värdefull, just som garanti för rättssäkerheten.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Jag kom in i ett skede av statsrådet Hermanssons anförande, då kanske en del saker var sagda, som förklarar vad jag inte förstått i ett senare skede. Jag ber i så fall om överseende, men jag noterar ett par saker.

Den ena var att statsrådet sade, att riksdagens formella inflytande över tjänsterna inte var något att slå vakt om. Jag vet inte om han avser ett formellt inflytande eller ett reellt inflytande.

Men en viktigare sak som jag tyckte mig uppfatta var, att ingen tjänsteman i departementen har rätt att delta i be-

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

handlingen av ett ärende, utan det är departementschefen som suveränt bestämmer, vilka tjänstemän som skall delta i handläggningen. Jag erinrar mig då en debatt som fördes för några år sedan, när regeringen skulle tillsätta ett nytt konsultativt statsråd. Man diskuterade vilken juridisk kompetens som var nödvändig, och då anförde statsministern eller någon annan medlem av regeringen, kanske justitieministern, att det förhållandet att rättsavdelningscheferna tillkommit i departementen gjorde att det konsultativa statsrådets juridiska prövning i fortsättningen inte var så nödvändig. Då ställer jag frågan: Om det är så att rättsavdelningscheferna inte är garanterade juridisk prövning i departementet, på vad sätt skall man kunna säga att förekomsten av rättsavdelningschefer skulle kunna förhindra att frågor juridiskt prövas av ett konsultativt statsråd? Här måste föreligga en diskrepans i uppfattning. Framför allt tycker jag att det låter mycket oroande ur rättssäkerhetssynpunkt, att den högste juridiske tjänstemannen, rättsavdelningschefen i ett departement, inte skulle vara garanterad möjlighet att få insyn i den juridiska delen av ett ärendes handläggning utan att det skulle bero på departementschefens godtycke i varje särskilt fall. På den punkten vill jag fråga, om jag rätt tolkat statsrådets synpunkter.

Herr statsrådet **HERMANSSON**:

Herr talman! Frågan är om inte herr Hernelius är allra skickligast när det gäller att missförstå. Vad jag ville säga i fråga om riksdagens rätt att tillsätta tjänster var, att regeringen redan har rätt att anställa dessa personer och betala dem. Här är det bara fråga om att ge dem tjänstebeteckningarna.

Vad sedan gäller tjänstemännens formella rätt att delta i beredningen, finns det naturligtvis inga regler härom. Men jag försökte också förklara, att det är helt naturligt att departementsche-

fen vill få veta de formella reglerna och de formella möjligheterna i varje ärende, så att han inte utsätter sig för risken att sedan få anmärkning. Därför är det naturligt, att det finns folk som har denna utbildning.

Att herr Hernelius var skicklig att missförstå visade han redan innan utredningen lagts fram, när han i sin tidning lät publicera en artikel på framträdade plats, skandalbetonad och med felaktiga uppgifter.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Vi är inte här för att diskutera innehållet i olika tidningar i Stockholm, och jag kan försäkra statsrådet Hermansson, att det inte är jag som låter publicera i en tidning. Statsrådet vet mycket litet om tidningsutgivning; det hör jag. Jag hoppas att han vet mer om annat. Jag skulle vilja säga att det finns en viss skillnad mellan formell och reell behörighet från riksdagens sida. Det får statsrådet inte glömma bort.

Vad rättsavdelningschefens ställning beträffar tycker jag att statsrådets inlägg snarare stärkte mina farhågor än skingrade dem.

När det gäller missförstånd, herr talman, är det alltid två parter: de som låter dem uppstå och de som råkar ut för dem.

Herr statsrådet **HERMANSSON**:

Herr talman! Det här med missförstånd är ju en intressant sak att debatera, men det har kanske inte så mycket med denna fråga att göra. Herr Hernelius tar nu avstånd från den där artikeln. Det är bra. Jag vill gärna tala om att han dagen därpå ju var så gentlemanmässig, att han sökte upp de personer i kanslihuset som kände till den här frågan och av dem tog reda på hur det gått till. Han publicerade ju sedan på lika framträdande plats och under lika stora rubriker ett beriktigande och framförde ju också ett mycket livligt beklagande.

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

Det är riktigt att jag inte vet så mycket om tidningsutgivning. Jag kanske vet lika litet om tidningsutgivning som herr Hernelius tycks veta om departementens arbete.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt. Jag vill bara säga att statsrådet Hermansson använder fel personligt pronomen, när han använder ordet »han».

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, varvid dock punkterna 5 och 6 samt likaså punkterna 8 och 9 komme att sammanföras. Vidare komme, fortsatte herr talmannen, i den mån så erfordrades, propositioner att framställas särskilt angående vissa delar av utskottets motivering.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande *punkten 1* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Åkerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 22.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen jämlikt de beträffande *punkten 2* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Harry*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en bör-

Ang. statsdepartementens organisation och arbetsformer

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Harry*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 52.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

I fråga om *punkten 3*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Harry*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Harry*, begärde rösträkning, verkställdes nu

votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 49.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende *punkten 4* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Harry*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Harry*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 52.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de angående *punkterna 5 och 6* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Harry*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkterna 5 och 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Harry*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 52.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

I vad anginge *punkten 7* gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.
av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet i *punkterna 8 och 9* hemställt.

Vidkommande det stycke i *utskottets motivering*, som å s. 4 i det tryckta utlåtandet började med orden »Allmänt sett» och slutade med »i fråga», gjordes propositioner, först på godkännande av detsamma samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna den motivering, som föreslagits i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 8 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av ett statligt förhandlingsorgan m. m., såvitt propositionen avser riktlinjer för den statliga förhandlingsverksamheten och vissa därmed sammanhängande frågor, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

I proposition nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Anslag till vissa forskningsråd m. m. för

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.

budgetåret 1965/66 beräkna ett anslag av 61 911 000 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 40, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1965, i vad propositionen hänvisats till behandling av statsutskottet, beträffande de under ecklesiastikdepartementet hörande forskningsråden m. m. föreslagit riksdagen att

I. a) medgiva, att datamaskincentraler inrättades vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen förordat fastställa personalförteckning för universitetens datamaskincentraler, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

c) till Universitetens datamaskincentraler för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kronor;

II. a) godkänna av departementschefen angivna riktlinjer för utbildning och forskning på informationsbehandlingsområde;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att — utöver de ändringar som föreslagits i propositionen 1965:1 — vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för universiteten i Uppsala och Lund samt tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola och tekniska högskolan i Lund, som föranleddes av de i propositionen 1965:40 framlagda förslagen;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att för utbildningen på informationsbehandlingsområdet på varje universitetsort få — oavsett fakultet — tillämpa regler motsvarande dem som gällde för tilldelning av lärarkrafter m. m. i ämnen inom filosofisk fakultet;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om de övergångsordningar, som fordrades för förslagens genomförande;

e) till Vissa kostnader för utbildnings- och forskningsorganisationen på

databehandlingsområdet för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 270 000 kronor;

III. till Kostnader för datamaskintid för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor;

IV. till Tandem van de Graaff-accelerator vid Uppsala universitet för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 800 000 kronor;

V. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för de under statens medicinska forskningsråd sorterande forskargrupperna i överensstämmelse med vad departementschefen föreslagit;

b) godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för under V. a) nämnda forskargrupper att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

VI. till Statens medicinska forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 599 000 kronor;

VII. till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 15 800 000 kronor;

VIII. till Humanistisk forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 520 000 kronor;

IX. till Statens råd för samhällsforskning: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 110 000 kronor;

X. till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 060 000 kronor;

XI. bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för statens naturvetenskapliga forskningsråd i över-

ensstämmelse med vad departementschefen förordat;

XII. till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 380 000 kronor;

XIII. till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 790 000 kronor;

XIV. till Atomforskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 9 652 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Hansson m. fl.* (I: 706) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh m. fl.* (II: 834);

dels en inom första kammaren av herr *Nils Theodor Larsson m. fl.* väckt motion (I: 712), vari hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte vid behandling av propositionen nr 40 besluta att anvisa 1. till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag av 17 800 000 kronor, 2. till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag av 3 560 000 kronor och 3. till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag av 19 790 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 713) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 835), i vilka anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte vid behandlingen av propositionen nr 40 besluta att anvisa 1. till Sta-

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.

tens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag av 17 800 000 kronor, 2. till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag av 3 560 000 kronor och 3. till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag av 19 790 000 kronor;

dels ock en inom första kammaren av herrar *Wallmark* och *Nyman* väckt motion (I: 715), vari föreslagits, att riksdagen skulle vid behandling av propositionen nr 40 1. besluta att avslå Kungl. Maj:ts hemställan under IV. att till Tandem van de Graaff-accelerator vid Uppsala universitet för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 800 000 kronor, 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till 1966 års riksdag rörande den kärnfysikaliska utbildningens och forskningens organisation och lokalisering och 3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för anskaffning av en tandemgeneratoranläggning inom en kostnadsram av 8 000 000 kronor, att förläggas till den institution, som efter den under punkten 2. föreslagna utredningen befundes lämplig.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) medgiva att datamaskincentraler inrättades vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen förordat fastställa personalförteckning för universitetens datamaskincentraler, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

c) till Universitetens datamaskincentraler för budgetåret 1965/66 på drift-

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.

budgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kronor;

II. att riksdagen måtte

a) godkänna Kungl. Maj:ts förslag i vad avsåge av departementschefen angivna riktlinjer för utbildning och forskning på informationsbehandlingsområde;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att — utöver de ändringar som föreslagits i utskottets utlåtande 1965:90 — vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för universiteten i Uppsala och Lund samt tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola och tekniska högskolan i Lund, som föranleddes av de i propositionen nr 40 framlagda förslagen;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att för utbildningen på informationsbehandlingsområde på varje universitetsort få — oavsett fakultet — tillämpa regler motsvarande dem som gällde för tilldelning av lärarkrafter m. m. i ämnen inom filosofisk fakultet;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om de övergångsanordningar, som fordrades för förslagens genomförande;

e) till Vissa kostnader för utbildnings- och forskningsorganisationen på databehandlingsområdet för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 270 000 kronor;

III. att riksdagen måtte till Kostnader för datamaskintid för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor;

IV. att motionen I:715, i vad den avsåge utredning om den kärnfysikaliska utbildningens och forskningens organisation och lokalisering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionen I:715, i vad den avsåge beställningsbemyndigande för en tandem-generatoranläggning, icke måtte bifallas av riksdagen;

VI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I:715, såvitt nu vore i fråga,

till Tandem van de Graaff-accelerator vid Uppsala universitet för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 800 000 kronor;

VII. att motionerna I:706 och II:834 icke måtte bifallas av riksdagen;

VIII. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för de under statens medicinska forskningsråd sorterande forskargrupperna i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

b) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för under VIII. a) nämnda forskargrupper att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

IX. att riksdagen måtte till Statens medicinska forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 599 000 kronor;

X. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I:712 samt I:713 och II:835, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 15 800 000 kronor;

XI. att riksdagen måtte till Humanistisk forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 520 000 kronor;

XII. att riksdagen måtte till Statens råd för samhällsforskning: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 110 000 kronor;

XIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I:712 samt I:713 och II:835, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1965/66 på drift-

budgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 060 000 kronor;

XIV. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:ts att ändra personalförteckningen för statens naturvetenskapliga forskningsråd i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

XV. att riksdagen måtte till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 380 000 kronor;

XVI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 790 000 kronor;

XVII. att riksdagen måtte till Atomforskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 9 652 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ivar Johansson, Axel Andersson, Edström, Källqvist, Thorsten Larsson, Larsson* i Hedenäset, *Nelander, Mattsson, Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under X, XIII och XVI hemställa,

X. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 800 000 kronor;

XIII. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.

bifall till motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 560 000 kronor;

XVI. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 19 790 000 kronor;

2) av herr *Wallmark*, som dock ej antytt sin mening.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Under en lång följd av år har folkpartiet i partimotioner och på annat sätt sökt rikta uppmärksamheten på forskningens betydelse, såväl för näringslivet, och därmed också våra förutsättningar att vara med i konkurrensen, som för den enskilda människans anpassning i vårt snabbt föränderliga samhälle. Detta har också lett till det resultatet att förståelsen för att satsning på forskning lönar sig ökat. Det skall också erkännas att man under de senaste åren från regeringens sida ägnat frågan en betydligt större uppmärksamhet än tidigare med ökade ekonomiska insatser som följd.

Enligt reservanternas mening har vi emellertid ännu inte nått fram till den medelstildelning som kan anses rimlig. Jämförelser med andra länder är naturligtvis alltid vanskliga, men nog kan man säga att åtskillig sanning ligger i påståendet att medan man på många håll ute i världen ställer minst 3 procent av bruttonationalinkomsten till forskningens förfogande så är siffran i Sverige ungefär hälften så stor. Det är givetvis också vanskligt att försöka sig på att räkna ut hur mycket man eko-

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.

nomiskt och på andra sätt får ut av forskningen, men det tycks inte på något håll råda någon tvekan om att våra framsteg på olika områden i hög grad berott på forskningens landvinningar.

Enligt de senast tillgängliga siffrorna satsar Sverige 1,2 miljard på forskning, varav inte fullt hälften kommer från staten. Av statens bidrag ingår emellertid en betydande del i anslagen till universitet och högskolor, och enligt en av Ingeniörsvetenskapsakademien gjord beräkning belöper sig endast en tredjedel av dessa anslag på forskningen. På grund av den kraftigt ökade tillströmningen av studerande till våra högre läroanstalter måste man räkna med att undervisningsdelen kommer att ta en allt större del av kakan, medan forskningsdelen i samma mån krymper.

När man tar ställning till frågan om storleken på anslagen till forskningen så kan man inte heller bortse ifrån att den apparatur och övrig materiel som forskningen i dag måste ha till sitt förfogande blir allt dyrare att anskaffa.

Sammantaget måste man alltså konstatera att även om staten under de senaste åren betydligt ökat sina bidrag till olika forskningsprojekt och att ökningen i år uppgår till närmare 10 miljoner kronor, så återstår likväl många behov som inte blivit tillgodosedda. Av forskningsrådets motiveringar till sina anslagsäskanden framgår också tydligt nog att stora forskningsuppgifter på olika områden väntar på sin lösning.

Jag kan som ett exempel citera statens råd för samhällsforskning, som uttalat sig på följande sätt: »Rådet har under budgetåret 1963/64 disponerat ett reservationsanslag på 2 miljoner. Under samma år har till rådet ingivits ansökningar om forskningsanslag på sammanlagt 4 499 260 kronor. Rådet har sålunda endast i begränsad omfattning kunnat tillgodose anslagsbehovet. Då detta behov med hänsyn till universitetsväsendets expansion och den allt intensivare forskningen på det samhällsvetenskapliga området under budgetåret

1964/65 torde komma att öka ytterligare kommer rådets anslag endast att kunna tillgodose en del av behovet. Rådet finner angeläget att en kraftig uppräkning sker för budgetåret 1965/66.»

I motioner från folkpartiet och centerpartiet har framställts krav på ytterligare ökning av anslagen till forskningsråden, vilka enligt motionärernas och här också reservanternas mening blivit alltför hårt nedbantade av departementschefen. Inte heller reservanterna har emellertid ansett det vara möjligt att sträcka sig så långt som forskningsråden själva har gjort, utan man nöjer sig med att föreslå en ökning för statens medicinska forskningsråd med ytterligare 2 miljoner, för statens råd för samhällsforskning med 500 000 kronor och för statens naturvetenskapliga forskningsråd med 2 miljoner kronor.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation 1.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! När man försöker att få en samlad bild av de insatser som vi här i landet totalt gör på forskningens och utvecklingsområdet så är det sannerligen inte lätt. Det kommer väl också till uttryck i departementschefens uttalande när han nämner en summa på mellan 1 och 1,5 miljard som satsas. Jag har också full förståelse för svårigheten att avgränsa forsknings- och utvecklingsarbete och därmed också försöka fastställa en exakt siffra. Terminologien är väl något svävande på området, men man kan konstatera att av de samlade insatserna faller i runda tal ungefär hälften på företagen och deras forskning och hälften på forskning som leds av staten eller statliga organisationer. Härtill kommer att näringslivet för sin forskning har ett icke ringa stöd från det allmänna. Ungefär en tredjedel av näringslivets forskning beräknar man bekostas av statsmakterna.

Ser man sedan på det statliga stöd som ges så finner man, såvitt jag förstår, en diskutabel splittring. Vi har i

andra sammanhang talat härom, och jag tror att det är fem olika departement som handlägger dessa frågor. Härtill kommer fonder av olika slag, Malmfonden, Jubileumsfonden o. s. v. Självklart kan det inte vara ur riksdagens synpunkt tillfredsställande att behöva vid olika tillfällen ta ställning till dessa frågor och att inte ha en klar och samlad bild av läget. Jag är fullt medveten om de problem som finns i detta sammanhang, men inte desto mindre vill jag påtala dem, då det kan ifrågasättas om tiden inte är mogen för att göra en viss översyn av det hela.

När vi ser på läget för forskningen här i Sverige kontra forskningen i övriga delar av världen får man väl säga, att vår andel i den totala forskningen är mycket blygsam. Det är angeläget att man håller klart för sig, att vårt lilla land med sina relativt små resurser i jämförelse med andra länder inte kan göra en så väldigt stor insats. Vi måste därför begränsa och koncentrera oss.

Jag har nu den tron att till icke ringa del sammanhänger vår utveckling med våra möjligheter att följa upp, ta vara på och dra nytta av den forskning som sker i andra länder och som i mycket stor utsträckning är tillgänglig. Vi har i andra sammanhang diskuterat den mycket svåra problematiken att föra ut erfarenheterna från en forskning till andra forskare, så att de har detta material att bygga vidare på.

Om vi slår ut våra samlade forskningsinsatser, rör det sig om ungefär 150 kronor per invånare här i landet. Jämfört med genomsnittssiffran för den del av världen som vi har intimare vetenskapliga kontakter med är vår andel inte särskilt stor. Jag tror därför att det bör läggas ner väsentligt mer arbete på att fånga in de erfarenheter som vi kan vinna ifrån forskningen världen runt.

Det finns en reservation, som vi inte har anslutit oss till. I den begärs en höjning av forskningsanslagen med sammanlagt 6,5 miljoner, inte bara på den-

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.

na punkt, utan även på de två närmast följande. Det innebär en ökning med 0,5 procent av våra totala forskningsinsatser. Jag förstår att det inte är lätt att peka ut några speciella områden och fonder där man vill ha en ökning. Vi har tidigare ökat anslagen till universitet och högskolor med åtskilliga tiotal miljoner kronor, och en icke ringa del av dessa anslagsökningar faller i alla fall på forskningen. Med hänsyn till den splittring som jag har nämnt, har vi ställt oss avvaktande när det gäller krav på ökade medel utöver detta anslag. Vi diskuterar här om 70 miljoner av de forskningspengar på sammanlagt 1,5 miljard som satsas här i landet.

Den OECD-rapport som avgavs och som var ganska kritiskt inställd till vår forskningsorganisation, har mött gensvar i många remissyttranden och har följts upp bl. a. av oss i ett krav på en utredning och en analys av forskningens organisation och målsättning.

Av flera skäl har den delen av utskottets arbete uppskjutits till hösten. Det finns alltså ingen möjlighet att i detta sammanhang diskutera dessa saker. Jag kan emellertid inte undgå att nämna dem, eftersom det är vårt alternativ till en direkt höjning av forskningsanslagen. Vi har avslutat den motionen med att säga: »Vi vill emellertid redan nu förklara oss beredda — därest utredningens resultat så påkallar — att medverka till att erforderliga medel anvisas, även om detta skulle innebära förhållandevis kraftiga anslagsökningar.»

Jag vill bara understryka att vi är beredda att göra detta, men en förutsättning är att vi får klarare belägg på kraven, behoven och inriktningen samt en mera slagkraftig organisation.

Forskningsanslagen har stigit med utomordentlig hastighet under de gångna åren. På detta område liksom på alla andra är det inte möjligt att växa med alltför hög hastighet utan att förlora i effektivitet och styrka. Det är bakgrun-

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.

den till att vi inte vill vara med om en direkt höjning av anslagen just nu.

När jag talar om våra insatser för forskningen i jämförelse med världen i övrigt, vill jag emellertid understryka vad departementschefen framhåller i propositionen på sid. 52. Han säger där att det är angeläget, »att man vid fördelningen av de statliga forskningsanslagen särskilt beaktar de grundforskningsområden på vilka utvecklingen inom speciella sektorer av vårt näringsliv baseras». Jag anser att det är väsentligt att vi satsar våra knappa resurser på den delen och att vi har mod och kraft att avstå från forskning på en mängd områden som i och för sig skulle kunna vara roliga och intressanta för enskilda forskare. En koncentration av våra resurser är helt enkelt nödvändig.

Jag har haft tillfälle att ta del av en sammanställning av forskning som sker i första hand runt om i Europa, men jag har ännu inte kunnat finna att något land har kommit upp i den siffra som herr Axel Andersson talar om, nämligen 3 procent av bruttonationalprodukten. Jag vill dessutom säga att detta i och för sig är en tämligen ointressant uppgift i jämförelse med den absoluta mängd forskning som sätts in till stöd för vårt eget lands utveckling.

Får jag sedan, herr talman, säga ett par ord om den accelerator som skall anskaffas. Jag skall inte gå in på några tekniska detaljer — jag är inte kompetent att göra det, och jag tror inte någon annan i kammaren heller är det, men väl tror jag vi är kompetenta att diskutera de principiella frågorna.

Om vi slår fast att det finns behov av en accelerator, så är det en organisatorisk och ekonomisk fråga hur den skall handhas och var den skall placeras. Här står uppenbart en strid mellan olika universitetsorter.

Jag skall be att få hänvisa till vad jag sade när vi diskuterade den högre forskningen och utbildningen, att den form av bypolitik som i varje fall del-

vis bedrivits på universitetsområdet inte har någon vän i mig. Det gäller också acceleratorfrågan. Genom en motion som jag har varit med om att väcka har jag i första hand velat få till stånd en analys av var acceleratorn lämpligen bör bli placerad med hänsyn till den totala forskningens behov och hur organisationen bör utformas för att den i verkligheten skall stå tillgänglig för alla forskare här i landet.

Motionen har — givetvis, höll jag på att säga — icke blivit tillstyrkt i avdelning eller utskott. Vi har frångått förslaget att förlägga acceleratorn till den fysiska institutionen i Uppsala och vill i stället förlägga den i anslutning till denna institution, med en egen styrelse som skulle bestå av forskare från hela landet och vara underställd universitetskanslersämbetet. Jag har av den anledningen inte vidhållit motionsyrkandet. Jag tycker att det är ett väsentligt framsteg att avdelningen antog detta förslag, och det glädde mig utomordentligt mycket. Jag hoppas att vi i fortsättningen skall kunna slå in på denna väg och göra de betydande materiella resurser som vi har ställt och kommer att ställa till forskarnas förfogande till allmän egendom, så att ingen behöver inbilla sig att den ene forskaren går till den andre för att tigga om tid.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande, utan ansluter mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror att vi i denna kammare är ganska överens om forskningens betydelse. På den punkten finns nog inga delade meningar.

Jag kan instämma i det mesta av vad herr Wallmark sade, bl. a. att det finns forskning av olika betydelse. Forskningens inriktning bestäms emellertid även av exempelvis tillgången på kunniga forskare och tillgången till institutioner.

Under löpande kalenderår utgår det drygt 40 miljoner kronor till forsk-

ningsverksamhet inom de områden som vi nu talar om. Departementschefen har lyckats höja beloppet med nära 10 miljoner kronor för nästkommande budgetår, alltså med i runt tal 25 procent, och det är väl sällan det förekommer så stora höjningar från det ena året till det andra.

Jag skulle nog också vilja erinra om den stora centrala frågan. Vi är tillsammans ekonomiskt ansvariga. För några dagar sedan fick vi uppgifter om av riksdagen beslutade ökningar och minskningar av de av Kungl. Maj:t i 1965 års statsverksproposition föreslagna rikstatsutgifterna för budgetåret 1965/66. Där kan vi finna att riksdagen på en rad punkter har beslutat om väsentliga ökningar utan att anvisa någon väg att täcka utgiftshöjningarna. Inom försvarsdepartementet rör det sig om 20 miljoner, inom socialdepartementet om 64 000, inom ecklesiastikdepartementet om bara 50 000 — där har vi varit återhållsamma just med tanke på svårigheten att skaffa pengar — men inom jordbruksdepartementet är det en nettoökning med i runt tal 600 000, inom handelsdepartementet med 600 000 och inom inrikesdepartementet med drygt 4,5 miljoner. Vi kan dessutom räkna med en ökning på kapitalbudgeten om 47 miljoner.

Jag utgår från att riksdagens samtliga ledamöter förstår vad detta innebär. Ingen kan resonera bort att vi befinner oss i ett tryckt ekonomiskt läge. Därför tycker jag att vi ändå borde kunna samlas kring den 25-procentiga höjning som departementschefen har föreslagit på dessa punkter. Det är ju ett verkligt krafttag, och får vi större ekonomiska möjligheter framöver, är jag övertygad om att dessa anslag kommer att höjas ytterligare.

Herr talman! Jag skall inte anföra mer — jag vet att det kommer också en annan talare. Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag har med stort intresse åhört ett par anföranden som herr Wallmark har hållit i samband med kammarens behandling av universitets- och forskningsfrågor. Jag vill gärna säga att jag i stort sett delar hans allmänna och principiella syn, som verkar framkommen efter mycket tänkande över dessa problem.

Jag skulle vilja stryka under vad herr Wallmark sade om att ett litet land som vårt måste koncentrera sina krafter och insatser till vissa områden, även om forskningen kvalitativt står mycket högt. Det är en politik som blir alltmer angelägen ju dyrbarare framför allt den naturvetenskapliga och tekniska forskningen blir.

Detta problem är också det stora problemet för den statliga forskningsberedningen. Jag tror inte jag begår någon indiskretion om jag citerar vår frejdade forskare professor Tiselius, som i samband med diskussionen om en koncentration av våra forskningsinsatser brukar säga, att vi bör koncentrera våra krafter till de områden där vi verkligen är bra. Dess bättre, ärade kammarledamöter, finns det stora och väsentliga sektorer inom forskningen där vi även internationellt sett är bra — med andra ord ligger långt framme.

Jag begärde egentligen ordet, herr talman, då jag lyssnade till herr Axel Andersson. Jag skall inte hålla något forskningspolitiskt anförande, utan bara ta upp ett par synpunkter som han anförde.

Herr Andersson började med att säga att vi satsar mindre på forskning än andra jämförbara länder gör, och han sökte bevisa detta med så vanskliga och bräckliga instrument som anslagsbelopp, uttryckta i procent av nationalinkomsten. Det är verkligen en ytterligt otillfredsställande metod.

Om vi däremot håller oss till undersökningar som internationella organ, t.ex. OECD, har gjort, visar det sig att Sverige forskningsmässigt verkligen

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.

ligger mycket långt framme. Jag tror att jag förra året i samband med behandlingen av en forskningsproposition hade tillfälle att inför denna kammare redogöra för en OECD-rapport av vilken framgick att egentligen bara USA och Sovjet och möjligen Frankrike, men inga fler, låg före oss. Allmänt sett, herr Andersson, är det — om jag vågar använda det uttrycket — en vedertagen uppfattning i internationella forskningskretsar att Sverige verkligen satsar mycket på forskning. Man får här inte se bara till forskningsråden, utan universiteten och hela sektorn kring forskningen måste tas med i bilden.

När det gäller den mer begränsade grupp som vi här diskuterar, nämligen forskningsråden, vill jag för att belysa hur vanskelig bedömningen är citera en folktopartimotion från 1963, där det hette att den aktuella målsättningen för kommande statliga anslag till vetenskaplig forskning, exklusive atom- och försvarsforskning, borde vara en fördubbling under närmaste femårsperiod av statens bidrag för detta ändamål. Detta sades alltså 1963. Jag replikerade i andra kammaren till herr Ohlin, att det var en mycket blygsam målsättning som folktopartiet hade.

Att det omdömet var riktigt framgår med all tydlighet när vi ser på den serie som jag tror jag har redovisat i propositionen för en tioårsperiod tillbaka. Bara de forskningsråd som sorterar under eklelesiastikdepartementet fick år 1955 anslag på 8 165 000 kronor. Fem år senare, 1960, var anslagen 19 600 000, och 1965 är de 51 048 000. Indexsiffrorna blir 100 för 1955, 240 för 1960 och 625 för 1965. Det är alltså en långt snabbare utvecklingstakt än vad folktopartiet ansåg vara ett ideal år 1963.

Slutligen vill jag nämna, herr talman, som jag redan har antytt, att man inte kan räkna bara med forskningsanslagen. Hela universitetsmiljön är naturligtvis också en del av forskningsmiljön. Universitetsutredningen använde en schablon, det skall erkännas, men

jag tror att vi kommer sanningen ganska nära om vi säger att ungefär 50 procent av de anslag, som går till universiteten, direkt och indirekt kommer forskningen till godo. Trots att våra professorer och övriga akademiska lärare har en tung undervisningsbörda, får de onekligen tid över till forskning — annars vore det ju fullkomligt orimligt. Om vi ser på den serien och bara räknar utpräglade forskartjänster — alltså professorer, laboratorer, forskardocenter, forskarassistenter och liknande — hade vi 794 tjänster år 1955, 1 056 tjänster år 1960 och år 1965 — när hänsyn togs till vårens riksdagsbeslut — 1 436 tjänster. Om index sättes till 100 år 1955 blir serien 100, 133 och 181. Utvecklingen på detta område har alltså varit oerhört kraftig.

Jag vill säga, herr talman, att när man då och då i den politiska debatten söker göra gällande att den nuvarande regeringen och eklelesiastikministern bara satsar på undervisning och framför allt den lägre undervisningen vid universiteten, så är detta inte riktigt. Det är endast riktigt så till vida att den stora politiska problematiken ligger just på den lägre undervisningens område — de 10 000-tals studenter som strömmar till universiteten gör att vi måste spänna våra krafter till det yttersta. Detta är inte så märkvärdigt — i varje fall behöver man inte *tala* så mycket om de miljonbelopp som ges till forskningen. Det är kanske så enkelt, herr talman, när man ibland tror att vi försummar forskningen.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag vet inte om eklelesiastikministern hörde mitt anförande från början, men jag erkände där klart och tydligt att regeringen under de senaste åren hade kommit underfund med att man måste satsa betydligt mer på forskningen än man gjort tidigare. Jag gav också regeringen ett erkännande för att de ekonomiska insatserna ökats högst väsentligt.

Ecklesiastikministern sade att Sverige låg väl framme vid en jämförelse med övriga länder. Ja, herr talman, vi får ju så ofta höra att detta samhälle, som så länge har styrts av en socialdemokratisk regering, hör till de allra främsta, och då vore det väl rätt orimligt om vi just på detta område skulle ligga långt efter de övriga länderna i Europa; i övrigt är vi ju en så gynnad nation.

Herr Wallmark fällde ett yttrande som konsternerade mig en del — han sade att det är omöjligt att växa i hastig takt utan att förlora i effektivitet. Det beror väl ändå alltid, herr Wallmark, på vad det är man växer i. Både den lägre och den högre undervisningen har ju under de senaste åren växt ut fullständigt explosionsartat, och såvitt jag vet har herr Wallmark inte opponerat sig mot denna explosion, som enligt vad han i dag deklarerade alltså skulle innebära att vi skapat en mer ineffektiv skola än den vi hade tidigare.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Med anledning av herr Anderssons senaste inlägg skulle jag vilja säga att vi i vissa sammanhang har velat gå litet lugnare fram när det gäller skolans utbyggnad.

Det är en gammal erfarenhet inom praktiskt taget alla områden — det kan gälla skolan, näringslivet och enskilda företag — att om man växer för snabbt så lider man av växtvärk, och då fungerar inte organisationen, samtidigt som effektiviteten blir lidande på detta. Det finns en rad exempel på detta på livets alla områden. Skolan kan därvidlag vara ett lysande exempel, som vi debatterar här i dag, men exemplifieringen är generell. Det spelar ingen roll vilket område vi diskuterar: växer man för snabbt så orkar man helt enkelt inte med. Det har jag lärt mig, och jag tror att jag är i stånd att bevisa att så är förhållandet på en rad områden. Detta gäller också forskningen. Av den i och för sig ganska kritiska OECD-rapport som vi har tagit del av samt av de analyser som forskningsberedningen har

Anslag till vissa forskningsråd, m. m.
gjort och av de ganska tjocka luntor, som jag har haft möjlighet att ta del av när det gäller forskning inom ett stort antal andra länder och som har analyserats dels av forskningsberedningen och dels i OECD-rapporten, framgår vilka problem som möter när man satsar alltför hårt.

Jag har vidare inte funnit något land där forskningen ligger så högt som vid 3 procent av bruttonationalprodukten. Jag skall dock göra en liten rättelse på den punkten. England har förmellt en forskningsomfattning som pendlar mellan 2,5 och 2,7 procent av bruttonationalprodukten. Då är emellertid att märka att en betydande del därav utgöres av militärforskningar. Jag tror att man kanske får se på den sidan på ett något annorlunda sätt. I England ligger militärforskningskostnaderna i ganska stor utsträckning på den privata industrien. Jag skulle tro att drygt 60 procent av all forskning och teknisk utveckling inom hela den privata engelska industrien sker på militärforskningens område. Därför utgör dessa kostnader en så oerhört tung post just i England. Jag tror att man får plocka bort vissa delar av denna forskning, om man skall kunna göra en totaljämförelse med vårt land.

Jag har ingen anledning att precis stryka under vad ecklesiastikministern säger i andra fall än då jag delar hans uppfattning. Efter de relativt ringa studier jag ägnat denna fråga måste jag dock säga att vårt land ligger väl framme när det gäller forskning, och jag har ingen anledning att på den punkten ta tillbaka någonting. Sedan kan man ju, såsom herr Andersson gör, säga att vi bör ligga ännu längre fram. Ja, det kan man ju alltid önska, men förutsättningen är att vi satsar på just de områden som vi verkligen har någon reveny av att forska på och inte breder ut oss över hela linjen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats

Anslag till teknisk forskning

propositioner komme att framställas först särskilt beträffande punkterna X, XIII och XVI av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt därefter särskilt angående utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkterna X, XIII och XVI framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepåt propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 107 punkterna X, XIII och XVI, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 26.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Anslag till teknisk forskning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1965/66 beräkna till Statens tekniska forskningsråd ett förslagsanslag av 416 000 kronor och till Teknisk forskning ett reservationsanslag av 16 200 000 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 40, såvitt nu vore i fråga, föreslagit riksdagen att dels till Statens tekniska forskningsråd för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 416 000 kronor, dels ock till Teknisk forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 16 200 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren av herr *Nils Theodor Larsson m. fl.* väckt motion (I: 712), vari hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandling av proposition nr 40 måtte besluta att till Teknisk forskning för budgetåret 1965/66 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 700 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 713) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 835), i vilka an-

Anslag till främjande av forskning på jordbrukets område

hållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 40 måtte besluta att till Teknisk forskning för budgetåret 1965/66 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 700 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte till Statens tekniska forskningsråd för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 416 000 kronor;

2. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Teknisk forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 16 200 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Axel Andersson, Bengtson, Eric Gustaf Peterson, Harry Carlsson, Johan Olsson* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2. hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Teknisk forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 700 000 kronor.

Herr **CARLSSON, HARRY**, (fp):

Herr talman! Sedan vi lyssnat till den debatt som just nu avslutats kan det vara ganska onödigt att ta upp en debatt beträffande detta utlåtande, ty mycket av det som från reservanternas sida har sagts vid behandlingen av föregående utlåtande är tillämpligt även när det gäller teknisk forskning.

Vi reservanter anser det angeläget att medel ställs till förfogande på föreva-

rande område med hänsyn till det framträdande behovet av ökad satsning på materiella resurser. I reservationen yrkas därför en uppräknig av anslaget med 1,5 miljon kronor utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den reservation som är fogad till detta utlåtande.

I detta anförande instämde herr *Olsson, Johan*, (cp).

Herr **SÖDERBERG** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talman, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets i punkten 1 gjorda hemställan.

Sedermera gjordes enligt de rörande punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till främjande av forskning på jordbrukets område

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., såvitt avser anslag under nionde huvudtiteln, jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i äm-

Anslag till främjande av forskning på jordbrukets område

net, för budgetåret 1965/66 till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. beräkna ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor samt till Åtgärder för att förebygga skördeskador beräkna ett reservationsanslag av 350 000 kronor, hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 40 bland annat föreslagit riksdagen att dels till främjande av forskning på jordbrukets område m. m. för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor, dels ock till åtgärder för att förebygga skördeskador för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 350 000 kronor.

I anledning av propositionen nr 40, såvitt nu vore i fråga, hade väckts

dels motionen I: 711, av herr *Isacson m. fl.* i vilken motion hemställts, att riksdagen måtte besluta, att anslaget till forskning inom biocidområdet skulle höjas från 700 000 till 900 000 kronor, att som sin mening uttala, att ur förevarande anslag skulle disponeras 200 000 kronor för att möjliggöra biologisk prövning av ogräsbekämpningsmedel samt att till främjande av forskning på jordbrukets område m. m. för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4,2 miljoner kronor;

dels motionen I: 712, av herr *Larsson, Nils Theodor, m. fl.*, vari anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta att till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 500 000 kronor;

dels ock motionerna I: 713, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 835, av herr *Ohlin m. fl.*, i vilka likalydande motioner föreslagits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta att till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 500 000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

I. a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 711 och I: 712 samt motionerna I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. å riksstaten för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor,

b) lämna utan åtgärd motionen I: 711, såvitt avsåge visst uttalande angående medel för biologisk prövning av ogräsbekämpningsmedel;

II. till Åtgärder för att förebygga skördeskador å riksstaten för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 350 000 kronor.

Reservation hade avgivits, utom av annan, av herrar *Hermansson, Gunnar Pettersson, Skärman, Antby, Nilsson* i Lönsboda och *Dahlgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I a hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 711 ävensom med bifall till motionerna I: 712, I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. å riksstaten för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 500 000 kronor.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! När det gäller den reservation till jordbruksutskottets utlåtande nr 13 angående anslag till vissa forskningsråd, som centerpartiet och folkpartiet har ställt sig bakom, kan jag fatta mig kort.

Bakgrunden är ju den oro på grund av användandet av biociderna för att förebygga skördeskador som ett par uppmärksammade böcker och en livlig

Anslag till främjande av forskning på jordbrukets område

debatt i massmedia förklarligt nog har väckt hos allmänheten. Att många uttalanden är överdrivna och i varje fall onyanserade får väl tagas för givet, men vi vet ju så litet. Det är för att skaffa oss visshet och om möjligt andra och mindre riskabla hjälpmedel som vi har velat höja det i propositionen begärda anslaget med 500 000 kronor. Redan departementschefens begäran av 700 000 kronor innebär ju i det närmaste en trefaldig ökning. Vi anser emellertid att forskningen är av sådan vikt och medför så stora kostnader, bl. a. för dyrbar instrumentutrustning, att beloppet inom ramen för av oss äskade anslag till forskningsråden bör uppskrivas med en halv miljon. Allmänheten måste få veta allt som kan göras och även göres för att undvika en »tyst vår». För jordbruket är frågan om skadeskyddet livsviktig.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få tillstyrka reservationen.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! I anslutning till propositionen har jag tillsammans med några andra ledamöter avlämnat en motion, i vilken vi yrkat på en höjning av anslaget till biocidforskningen och framfört en önskan om att riksdagen skulle uttala att 200 000 kronor skulle anslås till biologisk prövning av ogräsbekämpningsmedel.

När frågan kom upp i utskottet förstod jag att även utskottet var mycket intresserat av denna fråga. Av diskussionen där framgick att man var beredd att skriva att av det belopp som Kungl. Maj:t här har äskat bör anslås ett belopp för biologisk prövning av ogräsbekämpningsmedel. Som propositionen var utformad fick man den uppfattningen att det var av de 700 000 kronorna till biocidforskningen som pengar skulle tas också för biologisk prövning av ogräsbekämpningsmedel. Men med den utformning utskottsutlåtandet har fått förutsätter jag att man inte är bunden att ta av dessa 700 000 kronor,

utan att man kan ta av det samlade anslaget på 4 miljoner kronor. Då bör det vara möjligt både att bedriva den biocidforskning som jag är övertygad om behöver bedrivas och att få medel till biologisk prövning av ogräsbekämpningsmedel.

Jag understryker att den här frågan är mycket väsentlig. Det är en sak som har påpekats vid så många tillfällen att det borde vara klart att vi inte längre bör vänta med att sätta i gång med en biologisk prövning. Biociddebatten har blivit snedvriden så till vida att vi i alltför hög grad har inriktat oss på problemet med kvicksilver och bortsett ifrån att biocidforskningen berör inte bara kvicksilverproblemet utan också mycket annat.

Från dessa utgångspunkter anser jag att vi motionärer har fått våra anspråk tillfredsställda, och vi har fördenskull godtagit utskottets skrivning.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Jag kan hänvisa till den tidigare förda debatten beträffande anslag till forskningsråden. Jag vill bara tillägga att departementschefen för jordbrukets område har föreslagit en höjning med 1,1 miljon kronor, vilket innebär 34 procents total höjning av anslaget till forskningsråden. Majoriteten i utskottet anser att motionärernas önskemål blivit väl tillgodosedda genom denna höjning, som tillstyrkts av utskottet.

Med anledning därav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande punkten I a av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt därefter sär-

Anslag till främjande av forskning på jordbrukets område

skilt angående utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende punkten I a framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Hermansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skårman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13 punkten I a, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hermansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

nen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 293, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhängan om yttrande över vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess sextonde ordinarie möte antagna rekommendationer och resolutioner jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 21.40.

In fidem

K.-G. Lindelöw